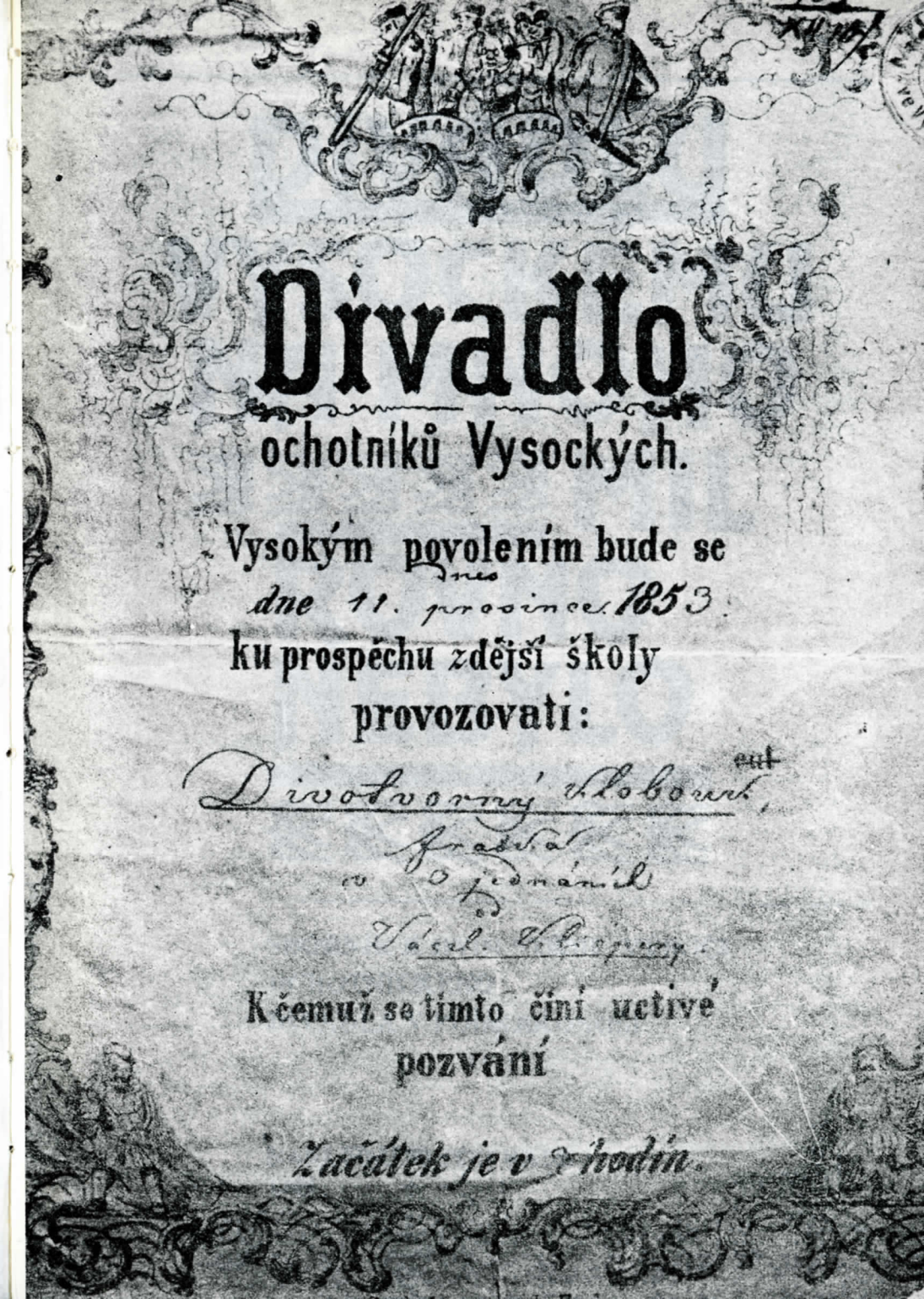
DIVADLU VYSOCKÉMU NA MNOHO MIL ROVNO NEBYLO

KRUH

SBORNÍK K DVOUSTÉMU VÝROČÍ
OCHOTNICKÉHO
DIVADLA V PODKRKONOŠÍ

Divadlo
ochotníků Vysockých.

Vysokým povolením bude se
dne 11. prosince 1853
ku prospěchu zdejší školy
provozovati:

Divotvorný klobouk,
~~cut~~
Frašku
v 1 jednání
od
Václ. Thoryny.

K čemuž se tímto činí uctivé
pozvání

Začátek je v 7 hodin.

DIVADLU VYSOCKÉMU NA MNOHO MIL ROVNO NEBYLO

SBORNÍK K DVOUSTÉMU VÝROČÍ
OCHOTNICKÉHO
DIVADLA V PODKRKONOŠÍ

NAKLADATELSTVÍ KRUH
1986

Lektorovali: univ. prof. dr. František Černý, DrSc.
PhDr. Jaromír Jech, CSc.
PhDr. Josef Jech

© Okresní muzeum Českého ráje,
Turnov, 1986

FRANTIŠEK ČERNÝ

Divadlu vysockému na mnoho mil rovno nebylo

Divadelní svátky, které od konce 18. století připravovali svým spoluobčanům vysočtí ochotníci, vzbudily záhy pozornost i mimo toto město, ležící až do roku 1945 na české národnostní hranici. První svědectví o mimořádném ohlasu zdejší divadelní činnosti uchoval — zdá se — František Mařatka ve stručné historii vysockých divadelních amatérů, kterou napsal pro spisek Zprávy o činnosti divadelních ochotníků v Čechách i na Moravě, vydaném nakladatelem Ottou v Praze roku 1882. Mařatka, přední zdejší ochotník, tu zaznamenává: **„Divadlu vysockému na mnoho mil rovno nebylo," vypravují ti, kteří tehdáž v mládí chodili „vandrem".**

Divadelní život městečka, ležícího, jak se tehdy počítalo, asi 12 mil od Prahy, přitahoval lidi z okolí, protože žádné jiné v této oblasti nenabízelo po řadu desetiletí českému obyvatelstvu v míře tak hojné dobrou divadelní zábavu. Uvážíme-li, že divadlo bylo až do nedávna považováno za vrcholný kulturní projev, k němuž se občané, odkázaní v oblasti kultury především na to, co si sami vytvořili, byli schopni vzepnout, není se co divit, že za ním do Vysokého přicházelo či přijíždělo mnoho lidí. Přitažlivost divadla v očích obyvatelstva zvyšovalo i to, že nebylo jen zábavou, ale — řekněme to tak — „školou života".

Vědomí o tom, že ve Vysoké nad Jizerou, jak obci kdysi říkali, se divadlem žije, proniklo záhy i do vzdálenějších končin země. A samozřejmě i do Prahy. První zevrubnou informaci o divadelní činnosti v oblasti Vysokého nad Jizerou podal české veřejnosti už roku 1855 v časopise Lumír Ferdinand Břetislav Mikovec. Mikovec však spíše než o nové projevy ochotnického života se zajímal o rezidua sousedského barokního divadla, které v této oblasti ještě viděl. Přesnější informace o divadelní aktivitě městečka od konce 18. století podali až místní ochotníci. Zmínili jsme se již o Mařatkově stati z roku 1882. Velice cenná svědectví přinesl i Památník vysockého Krakonoše, vy-

daný ve Vysokém nad Jizerou roku 1886 k stému výročí vzniku zdejšího ochotnického divadla. A snad vůbec nejcennější fakta, ukazující až k počátkům zdejšího novodobého ochotnictví, podal bývalý starosta města Josef Kramář v pamětech Příhody svého života, které vydal přibližně v tutéž dobu v Olomouci.

V prvních pokusech o celkový obraz českého divadla připomíná se vysocká divadelní činnost výslovně až v knize Příspěvky k dějinám českého divadla, která vyšla u příležitosti Národopisné výstavy československé v Praze roku 1895. V této významné práci rozepsal se o Janu Petruškovi, Františku Vodseďálkovi a Václavu Niplovi Josef Ladislav Turnovský, který je považoval za průkopníky kočovného divadla v české řeči, a Jan Ladecký tu podal kratší informaci o vysockém ochotnickém divadle vcelku. Avšak už krátce předtím zmínil se o Františku Vodseďálkovi Josef Jiří Stankovský v knize Kronika divadla v Čechách, vydané v Praze roku 1881. Vědomí o tom, že se v Čechách — většinou velice primitivně — hrály hry Umučení Páně, Meluzina, Bruncvik aj., měl však už i Jan Hýbl, autor prvního stručného pohledu na dějiny našeho divadla. Jeho Historie českého divadla od počátku až na nynější časy vyšla v roce 1816 jako doslov k českému překladu Zschokkeho hry Abelíno, veliký zbojník. Hýbl však tyto divadelní produkce místně nekonkretizoval.

Od konce 19. století objevují se stručné zmínky o vysockém ochotnickém divadle již ve většině pokusů o syntetický pohled na českou divadelní kulturu, protože bez připomenutí toho, co se dělalo ve Vysokém, nebylo si ji už možno představit. Proto i za našich časů vydávané Dějiny českého divadla v prvním, druhém i třetím svazku několikrát zdejší divadelní život připomněly.

Zcela mimořádný význam pro české divadlo jako celek mělo Vysoké především v době obrozenecké. Práce zdejších ochotníků stala se dokonce jakýmsi symbolem celé rozsáhlé a společensky významné ochotnické činnosti buditelů, právě tak jako Matěj Kopecký, ať už právem nebo neprávem, nám symbolizuje loutkové divadlo té doby, či Thámové a Tyl pražské české profesionální divadlo.

V době romantické považovaly divadlo všechny vrstvy za nejmilejší, nejlepší a nejvyšší druh zábavy. V těchže časech bylo však i hlavní tribunou českého národně osvobozeneckého hnutí. V letech třicátých a čtyřicátých hrálo se v Čechách ochotnické divadlo v české řeči — pokud víme — ve 120 městech a městysech a tu a tam i na vesnici. (Na Moravě pouze v deseti obcích a ve Slezsku jen v jedné.) Uvážíme-li,

že jsme v obrozenecké době měli jen jeden jediný stálý český profesionální soubor v Praze, zatímco v Brně a v Olomouci se hrálo profesionálně české divadlo jen zcela výjimečně, pak ovlivňovala masy českého obyvatelstva na mnoha místech země právě ochotnická divadla. Kdyby tomu tak nebylo, kdybychom v tu dobu měli pouze profesionální soubor v Praze, nemohlo by nikdy za národního obrození české divadlo sehrát tak význačnou roli, jakou v životě českého národa skutečně sehrálo. Živý ochotnický divadelní život nebyl však pouze ve Vysokém nad Jizerou, ale např. i v Polné, Kutné Hoře či v Berouně. Skutečnost, že právě Vysoké bylo povýšeno na symbol této činnosti, má své příčiny.

Ochotnické divadlo městského měšťanského typu začalo se v tomto městě — zásluhou Jana Petrušky a jeho spolupracovníků — hrát již roku 1786. Tedy jen rok po památné premiéře Stephaniova Odběhlce z lásky synovské v pražském Hraběcím Nosticově Národním divadle, kterou započal už víceméně souvislý rozvoj českého profesionálního divadelnictví. Bylo-li Vysoké nad Jizerou skutečně první obcí, v níž se v české řeči toto nové, neimprovizované, či jak se tehdy říkalo: pravidelné ochotnické divadlo hrálo, nelze však bezpečně říci; doklady odjinud nemluví tak jasnou řečí, jako právě svědectví z Vysokého. Dobrovolná divadelní aktivita přerůstala v mnoha místech z inscenací sousedského či lidového divadla barokního do nového, vyššího tvaru, takže se většinou nedá určit, zda šlo ještě o projev ochotničení starého typu, které se ostatně v Podkrkonoší udrželo až do počátku 20. století, nebo už o aktivitu novou, reformní, moderní. Zprávy z Vysokého nad Jizerou — informace o působení Petruškově — mluví však jasnou řečí. Kromě toho vysočtí ochotníci hráli za národního obrození velmi často. Někdy snad i vícekráte do roka než pražští čeští herci z profese. Vysockým se dokonce podařilo v roce 1836 vytvořit jakýsi ochotnický spolek, ač tehdy v Rakousku žádné spolky povoleny nebyly. O soustředěný pohled široké české veřejnosti na kulturní činnost „zapadlých vlastenců“ na Vysocku zasloužil se jistě i Karel Václav Rais svým románem, který poprvé vyšel roku 1894. Román vznikl však v době, kdy vysoční ochotníci už měli v obraze českého divadelnictví své pevné místo.

Také v poobrozenecké době znamenalo divadlo pro život obyvatel Vysokého a jeho okolí mnoho. V městečku si museli — jak už to v některých místech dříve bylo a někde i dodnes je — vytvářet určité kulturní hodnoty sami, pakliže je vůbec chtěli mít, protože tvůrci kultury

profesionální se do nich právě nehrnuli. Město, ležící „v nadmořské výšce 2160 vídeňských střevíců", jak uvádí v roce 1862 Slovník naučný, muselo být soběstačným i pokud jde o divadlo. Kulturní dějiny tohoto města jsou zvlášť krásnou vizitkou jeho obyvatel. Lidé tu sice žili chudě a v jisté izolaci, mimo hlavní komunikace stále dramatičtějšího světa, daleko od rušných velkých měst, ale nežili v zabedněnosti. Naopak. Místo, kde byli doma, nutilo je snad i víc než jiné lidi, zakotvené v příjemnějších podmínkách, dívat se dobře po světě. Ostatně Jan Petruška, procházející kdysi s otevřenýma očima Prahou, je jakýsi prototyp člověka z Vysokého. Nevím, jak obyvatelům z Vysokého, ale mně několikeré vysocké uvedení dramatizace Vernovy Cesty kolem světa přímo symbolizuje několik generací místních lidí. Atraktivní divadelní inscenace, poučující o neuvěřitelných jevech přírody, lidí, civilizace celého světa, dotýkající se však i vážných společenských otázek, neobjevovala se tu náhodou.

I tehdy tedy, když se ukončila doba obrozenecká, když se český národní život již rychle rozvíjel, udrželo si divadlo důležité místo v životě lidí z Vysocka. Přinášelo dále zábavu, ale ne jenom ji. Upevňovalo i národní sebevědomí, prohlubovalo vzdělání, kultivovalo vkus. Také přispívalo k demokratizaci života. Ten či onen titul vysockých ochotníků prozrazuje i zájem o sociální otázky. A v druhé polovině třicátých let, kdy naproti na hranici po vrcholcích Krkonoš místy vlály lesy vlajek s hákovými kříži — viděl jsem je tam ostatně na vlastní oči — uvedli ochotníci z Vysokého i Čapkovu Matku.

V obraze českého divadla vystoupilo vysocké divadlo podruhé do popředí v nedávných letech, kdy se stalo dějištěm dnes už velice oblíbených Přehlídek vesnických a zemědělských divadelních souborů. Zdejší festivaly zaujaly v našem divadelním životě místo po boku Jiráskova Hronova. Na jevišti Krakonoše můžeme vidět leccos z toho, co se rodí na divadlech v české socialistické vesnici. Staré divadelní tradice města se podivuhodně obrodily. Tak, jak jen málokde. Jestliže se už na rozhraní 18. a 19. století leckde vědělo, že ve Vysokém je dobré divadlo, pak dnes díky rozhlasu i televizi se to dovídá kdekdo.

Místní ochotníci, organizující obětavě festivaly, nespokojují se však jen s úlohou hostitelů. To ukázala i jejich inscenace staré hry o kupci Šilokovi, napsaná už dávno kýmsi v tomto regionu podle slavného příběhu Shakespearova, kterou jsem tu viděl v říjnu 1984. Hráli! Rádi a pěkně! Jako by chtěli z vysocké pláně poslat do celé republiky svědectví, že ochotnické divadlo má své místo v životě dnešních lidí.

VÁCLAV LUKÁŠ

Tradice stále živá

Je radostné, můžeme-li takto nazvat přehled dvou století ochotnického divadla ve Vysokém nad Jizerou, nesla-li podobná stať k jeho 180. výročí název „Živá tradice". Když doplníme tehdejší jubilejní bilancování novými poznatky a zhodnotíme činnost vysockých ochotníků za posledních dvacet let, dojdeme k optimistickému závěru, že divadelní tradice je ve Vysokém nejen stále živá, ale dále se rozvíjí a obohacuje o nové formy. Proč právě v kraji pod Krkonošemi a nad Jizerou, v odlehlém horském městečku, již před dvěma staletími vzniklo ochotnické divadlo, bez delšího přerušení se dodnes provozuje a ani v konkurenci moderních sdělovacích prostředků neztrácí diváka?

Je to horský kraj stále proměnlivé krásy. Obvyklé přírodní jevy od rosných jiter po krvavé západy, od slunných dnů po hvězdné noci, od letních bouří po zimní vánice projevují se zde dramatičtěji než v krajinách rovinatých. Širé rozhledy z horských vrcholů a náhorních plání vzbuzovaly v člověku touhu rozletět se, sevřená horská údolí jeho zvědavost a snahu poznat, co je dále za obzorem. Příroda působila mocně a trvale na utváření charakteru zdejšího lidu, silně podněcovala jeho fantazii. Byl to však i kraj tvrdých životních podmínek, kraj chudé kamenité půdy a drsného podnebí. Vzdálenost od hospodářských, správních a kulturních center, pro něž byl tento odlehlý pohraniční kout v dobách primitivní dopravy těžko přístupný, vytvořil z Vysocka do značné míry soběstačnou oblast. Městečko se stalo střediskem řemeslné výroby a tržištěm pro zemědělskou produkci okolních vesnic. Vrchnost sídlila daleko, její hospodářské zájmy zde byly malé, její administrativní zásahy vzácné. Za těchto okolností tu život nabyl svérázných forem; byl značně nezávislý a zejména v kulturní oblasti dospěl k jisté soběstačnosti. Zdejší lidé žádostivě přijímali, absorbovali a často po svém si upravovali podněty přicházející z vnějšku. Jejich mluva, součást podkrkonošského nářečí s některými výrazovými a intonačními zvláštnostmi, oplývala bohatstvím rázovitých rčení a vtipných metafor. Vlastenectví, láska k vlasti vycházely z lásky k rodnému kraji, k rodným horám. Umocňovalo je vědomí stálého ohrožení v exponované poloze na národnostní hranici. Národní uvědomění za obrození, v němž

sehrálo divadlo zvlášť významnou úlohu, našlo na Vysocku připravenou půdu.

V harmonii i sváru všech těchto životních podmínek krystalizovaly povahové rysy obyvatel tohoto kraje. Z nich nejvýraznější byla touha rozletět se k plnějšímu, svobodnějšímu a bohatšímu životu, než jaký dovolovala dřina na kamenité půdě, u tkalcovského stavu nebo ve skromné dílně chudého řemeslníka. Takové vytržení umožňovala hudba, četba a především divadlo. Proto se stal tento kraj domovem nadšených muzikantů, vášnivých čtenářů, rebelantských písmáků, blouznivých duchařů, proto právě tento kraj má i nejstarší divadelní ochotnickou tradici na českém venkově. Divadlo dovedlo diváka přenést do jiných světů, činilo z něho účastníka dramatických dějů a romantických osudů; herci pak umožňovalo převtělit se do postav vznešených, hrdinských a neobvyklých, což mu jednotvárný každodenní život nemohl nikdy dopřát.

Vytržení z všednosti lidem dlouho nahrazovaly církevní obřady, pompézní a dramatické. Vzrušovala a dojímala poetická legenda o Kristově narození i mystériu jeho utrpení a vzkříšení. Ty se staly nejstaršími náměty lidových her. Betlémská legenda zde záhy našla scénické zobrazení v malovaných nebo vyřezávaných betlémech, někdy i pohyblivých. Z četných vánočních koled s epickým, často hodně světským textem byly některé zdramatizovány do krátkých jesličkářských her, tj. divadla obchůzkového typu. Kostelní pašije byl vlastně dramatický útvar se sóly Krista, apoštolů, Piláta, vypravěče a sbory chrámového chóru. Připomínají vypravěče-opovědníka i chór našich lidových her. Dramatickou formu měly i svatební obyčeje. Řídil je družba, jehož funkce rovněž připomíná opovědníka. Není divu, že se zde záhy, dá se již těžko zjistit přesně kdy, počaly hrát a byly i skládány „komedie", zdramatizované zprvu biblické příběhy, později i světské. Měly takový ohlas, že nejen herci, ale i mnozí diváci uměli zpaměti recitovat celé dlouhé pasáže z divadelních rolí. Divadlo obohacovalo nejen jejich myšlenkový svět, ale i jejich slovní projev.

To bylo prostředí, ze kterého vyšel vysocký Jan Petruška (11. 5. 1762 až 15. 12. 1819), podle matričních zápisků tkadlec, podle rodinné tradice učitelský pomocník, což se vzájemně nevylučuje. Roku 1786 se Petruška vydal do Prahy za svým bratrem, který se tam učil tkalounkářem. V duši čerstvé dojmy z právě prožitých horských vánoc, v hlavě představy Prahy, o které mu bratr nadšeně psával. Byla to Praha mládí F. L. Věka, provinční, poněmčelá, ale pro mladého horského

kantora Mekka, sídlo vlastenců a hlavně divadla. V tom Praha Petrušku nezklamala.

V Nosticově divadle bylo 10. ledna 1786 uvedeno české představení vlastenecké hry Václava Tháma „Břetislav a Jitka". Setkalo se s velikým ohlasem u obecenstva, což posílilo sebevědomí divadelních nadšenců a dodalo jim odvahy žádat o povolení českého divadla v Praze. Po určitých průtazích získali císařský souhlas, takže již uprostřed roku 1786 stálo na Koňském trhu (dnešním Václavském náměstí) dřevěné stavení, první české divadlo, slavná Bouda, a rok 1786 se stal důležitým mezníkem v historii českého divadla.

Mezi nadšenými diváky Thámova vlasteneckého kusu byl i Jan Petruška. Obraz národních dějin, kterých byl Petruška velkým milovníkem, zapůsobily na něho tak silným dojmem, že se po návratu do rodného městečka rozhodl zahrát divadlo svým „pobytníkům", přástevníkům. Pro nedostatek dospělých, ochotných komedii hrát, nacvičil se svými žáky obraz z národních pověstí „Bruncvik", který asi sám i zdramatizoval. Po úspěchu prvního představení následovaly o vánocích ještě téhož roku „Meluzina" a „Jenovéfa", hrané za vzrůstajícího zájmu obecenstva. Tento zájem již vysocké divadlo neopustil. Tak se stal rok 1786 i mezníkem v historii divadla ve Vysokém, v Podkrkonoší a na českém venkově vůbec a Jan Petruška pak významnou osobností jeho dějin.

Petruška však není na Vysocku zjevem osamoceným. Vyskytli se zde i jiní dramatičtí tvůrci, kteří se neomezili na hraní divadla, ale sami se pustili i do skládání divadelních her. Za námět jim sloužily náboženské motivy z bible, ze života svatých, ale i národní pověsti, kalendářové povídky a jarmarecké tisky.

Nejvýznamnější z těchto lidových dramatických tvůrců byl Petruškův vrstevník František Vodseďálek (1762-1843), krejčí, švec i stavitel-samouk ze Staré Vsi. Ten v letech 1811—1816 napsal a v rozestavěné stodole, později na louce pod svou chalupou, se sousedy provozoval divadelní hry o Mojžíšovi, Tobiášovi, Danielovi, svatém Petru a Pavlu, o Ester, ale i světskou „Novou komedii o Libuši". Stal se tak významným reprezentantem lidového divadelnictví a vstoupil i do historie české literatury.

Ve Tříči, na opačné straně od Vysokého než leží Stará Ves, se v téže době nejen čile hrálo, ale divadelní hry zde byly i skládány. Sem patří svým vznikem „Komedie o Františce, dceři krále anglického a Honzíčkovi, synu kupce londýnského". Proslavil ji E. F. Burian ve své Druhé

lidové suitě roku 1939 a v nové úpravě jako „Operu z pouti“ roku 1955. Jinou hrou třícského původu je „Komedie z třináctého století, dokud rytíři pro dosažení slavného jména po světě putovali“. Napsal ji pravděpodobně Bartoloměj Nýč (1803—1857), sekerník ze Tříče. Hra patří mezi oblíbené rytířské kusy, jejichž předlohou bývaly romantické romány a kalendářové povídky. Pod názvem „Komedie o Anešce, královně siciliánské“ byla — nově upravena — a v režii Evžena Sokolovského uvedena v prosinci roku 1966 na jevišti Mahenova divadla v Brně. Tam se již od 28. 11. 1965 s neobyčejným ohlasem hrála „Komedie o umučení a slavném vzkříšení Pána a Spasitele našeho Ježíše Krista“, kterou z podkrkonošských her českého lidu pro dnešní jeviště rovněž upravenou režíroval Evžen Sokolovský. Ze Tříče pochází i rukopisný konvolut obsahující zlomek hry o svaté Dorotě a úlohu Lucie z dosud blíže neurčené rytířské hry. Na rukopise je podepsána Františka Došková z Tříče.

Před více než deseti lety získal Památník národního písemnictví v Praze některé rukopisy lidových divadelních her z Podkrkonoší. Jsou mezi nimi i hry Vodseďálkovy. Z anonymních her tohoto souboru získala zájem literárního historika dr. Jaroslava Kolára hra na shakespearovské téma „Komedyje vo dvouch kupcích a židoj Šilokoj“. Upravil ji pro současné jeviště a byla s velkým ohlasem uvedena hned na dvou profesionálních scénách; v Západočeském divadle v Chebu v režii Luboše Pistoria s premiérou 2. 10. 1982 a od 20. 12. téhož roku v četných vyprodaných reprízách v Realistickém divadle Zdeňka Nejedlého v Praze v režii zasloužilého umělce Karla Palouše. Palouš později režíroval i představení „Šiloka“ v Horáckém divadle v Jihlavě, premiéra nese datum 5. 12. 1984. O vysockém představení této hry si ještě povíme.

Kromě Železného Brodu, Bozkova, Držkova, Vlastiboře, míst spojených se vznikem a provozováním vánočních a zejména velikonočních pašijových her doloženě již v první polovině 18. století, hrály se tyto hry i ve Vysokém a okolních vesnicích. V sousedních Sklenařicích písmák a kronikář Šebestián Patočka údajně také skládal divadelní hry, ty se nám však nedochovaly. Rukopisy lidových her ze Stanového sebral a věnoval Národopisné výstavě v Praze roku 1895 stanovský rodák, spisovatel Antal Stašek. Zajímavé „Popsání ochotnického divadla v Roprachticích“ z let 1812—1864 a seznam jeho pozoruhodného repertoáru obsahuje rukopisná knížka rodinných a kronikářských zápisků majitelů roprachtického domu č. 3. Z blízkého nebo širšího okolí Vysokého pochází patrně i „Komedie o ctnostné Repsýně“, uložená v knihovně Národního muzea v Praze; její rozbor provedla dr. Sochorová v Českém lidu 70/1983. Patří sem též zpěvohra o 2 jednáních „Vznešený zpěváci aneb Kašpárek soužený muž, jenž našel způsob dobré ženy dělat“, nedávno objevená v pozůstalosti vysockého soudce Karla Práška.

Všechny tyto hry patří do oblasti „selského nebo sousedského divadla“, jak je nazval Ferdinand Břetislav Mikovec. Zabýval jsem se jimi podrobněji, abych ukázal, že vznik vysockého divadla nebyl zjevem náhodným ani ojedinělým. V obdobných krajinných a sociálních podmínkách se projevovala lidová touha po kulturním vyžití a sebeuplatnění stejným nebo podobným způsobem.

Jan Petruška, nadšený čtenář, jemuž se zalíbilo v národní historii, roku 1786 v Praze poznal a doma se snažil napodobit divadlo městského typu s vědomě obrozeneckým posláním. Tím se jeho divadlo lišilo od divadla lidových dramatických tvůrců z okolních vesnic. To, vycházejíc z barokních tradic, vytvořilo si vlastní formy, řád a poetiku a dodržovalo vlastní estetické a etické normy. Většinou však dlouho nepřežilo své autory a bylo objeveno po více než sto letech pro moderní divadlo dík dr. Janu Portovi a E. F. Burianovi, kteří pochopili, jak živým, obrodným pramenem pro divadlo moderní je stará lidová divadelní kultura. Nový zájem o ni přinesl v posledních letech řadu dílčích studií a rozborů. Konečné zhodnocení lidových her z Vysocka a jejich zařazení do kontextu české lidové kultury si vyžádá ještě značné studijní úsilí odborníků. Stále dochází k novým objevům textů a objevům dalších souvislostí.

Ve Vysokém, malém a chudém, ale přece jen městě, které mělo čilejší styky se světem, našlo divadlo příznivé podmínky k tomu, aby se plněji rozvinulo a nabylo postupně jiných forem, než v sousedních vesnicích. Petruška zde založil tradici ochotnického divadla, která bez delšího přerušení trvá již dvě století a stala se součástí historie českého ochotnického hnutí. Vývoj vysockého divadla charakterizuje repertoár Petrušky a jeho žáků do roku 1793. Hráli tehdy „Narození (Páně)“ a „O umučení (Páně)“, starozákonní hru „Josef Egyptský“, ale i hru „Kníže Honzík“ (překlad J. J. Zeberer, 1771) a nedochovanou hru Prokopa Šedivého „Kníže Bruncvík aneb Všem hlava dolů“, která měla premiéru v divadle U hybernů v Praze téhož roku jako ve Vysokém. Patrně o to měli zásluhu vysočtí studenti, kteří se záhy zúčastnili doma divadelní činnosti a přinášeli pro ně ze světa nové hry.

Petruškovi žáci a jejich odchovanci vytvořili společnost herců, kteří

hráli nejen ve vysockých domech a od roku 1798 v dřevěné roubené radnici, ale zajížděli často i do okolních obcí. Na jejich programu zůstávaly nadále i hry s náboženskými náměty, ale největší obliby obecenstva i herců si získaly „Fridolín aneb cesta do železných hutí" (F. Holbein), „Rudolf z Felseku" (J. Korompay), Štěpánkovy hry „Břetislav — český Achilles" a „Obležení Prahy od Švédů", romantické rytířské kusy, naivní i nepravděpodobné, ale plné vášní a vlasteneckého zápalu. Nepřirozená, patetická řeč rytířských a loupežnických her se spolu s nimi udržela až do počátku našeho století na repertoáru i v dramatickém projevu kočujících loutkoherců reprezentovaných v našem kraji rodinou Majznerů z Nové Paky.

Převaze rytířských her odpovídala i malířská výzdoba jeviště. Původní vyobrazení Adama a Evy na postranních kulisách portálu — šlo patrně o pozůstatky biblických her — vystřídaly obrazy bojovníků a na oponě se objevili dva zápasníci s kopími. Kulisy, které se otvíraly jako kniha, představovaly komnatu, světnici, město a les. Namaloval je nejprve na papíře a později na plátně nadšený herec, nazývaný podle malé postavy. Karlíček Rón. Jak se české divadlo rozvíjelo, jak se zásluhou mladých dramatiků Klicpery, Štěpánka, Tyla, nástupců thámovské generace, rozšiřoval repertoár a zvyšovala jeho úroveň, rostla i úroveň vysockých herců a náročnost jejich diváků. Sláva vysockých ochotníků se šířila po celém Podkrkonoší. Návštěvníků bývalo tolik, že sál radnice nestačil; jednou se dokonce pod návalem diváků počal prolamovat strop. Představení bylo přerušeno, podlaha podepřena trámy a diváci si vynutili, aby se ve hře pokračovalo. Divadlo se stalo láskou a pýchou celého městečka.

Vysocké však čekaly v dalších letech těžké zkoušky. První rána přišla 29. července 1834, kdy krutý požár zničil většinu převážně dřevěných domů města Vysokého. Shořela i dřevěná radnice a s ní divadlo. Tehdy se ukázalo, čím Vysoké žilo. Ještě v témže roce na podzim se konaly na náměstí narychlo vyklizeném od sutin trhy a jarmarky. Jakmile se aspoň poněkud zacelily rány způsobené požárem, počali divadelní nadšenci pomýšlet i na obnovu divadla, své největší radosti a lásky. Roku 1836 — po nejdelší přestávce v historii vysockého divadla — došlo k „založení divadla společnosti herců po shoření třetího roku zase znova a s těžkosti zřízené", jak si napsali v čelo své nové zápisní knihy. Vypracovali i jakési stanovy „Ujednání a usnešení celé vysocké herecké společnosti", které daly vysockému divadlu družstevně podnikatelský charakter; členové se dělili o zisk i ztráty.

A hrálo se znova, Karlíček Rón potřetí „maloval divadlo". Na oponě se místo bojovníků objevila Thálie sedící v oblacích. Patrně i to mělo vyjádřit snahu o změnu repertoáru od převahy rytířských kusů k pestřejší paletě. Zasloužili se o to jistě i početní vysočtí studenti, kteří, jak jsem se již zmínil, se záhy doma začali podílet na divadelní činnosti; nejenže přinášeli nové hry, ale o prázdninách i sami hráli a režírovali. V letech 1830—1834 byl dokonce ředitelem vysockého divadla student — František Nečásek. Roku 1862 uspořádali pak sami studenti divadelní představení ve prospěch postižených požárem v Lomnici nad Popelkou. Tehdy v Lomnici, právě tak jako roku 1834 ve Vysokém, spolu s radnicí shořelo i divadlo.

Častým návštěvníkem vysockého divadla býval i Věnceslav Metelka (1807—1867), školní pomocník, písmák, později chalupník a houslař v Pasekách nad Jizerou, nadšený divadelník. Metelkovy zápisky (dnes známé z knižního vydání v Mladé frontě 1977 a ve Vyšehradu 1982) inspirovaly K. V. Raise k napsání jeho nejpopulárnějšího románu „Zapadlí vlastenci". O Metelkově zaujetí pro české divadlo podává dojemný důkaz jeho dopis (ve sbírce p. R. Hlavy, učitele v Semilech) adresovaný „Slovutnému pánu, panu Františku Nigrinovi, výtečnému a horlivému divadelnímu herci v městě Vysokém". Dopis byl napsán pod bezprostředním dojmem právě přečteného Tylova „Jana Husa". Píše v něm „Jeť to pravý nektár něco tak rázného v češtině si přečísti, a což teprve vyvedení, kdež by úlohy v pravých rukou se nacházely... Ó že nejsem jen o 20ku mladší, tenkrát jsem byl svobodný, bez ženy, bez dětí, na prknech bych se prohánět, nejskvělejší ve věnec uvité řeči bych pronášel od našich dvou dramatiků (Tyla a patrně Klicpery — pozn. V. L.). Vzdělal bych uhlazeně sebe, zubatá kritika by mne obrousila a obecenstvo by na mně ochotnína vřelého nalezlo... Hodinu kdo kale lidem do duší mluvil, že 10 let zapotřebí, aby to jiní udusili, že kdo rozvázav ústa na základě řeční, 110 foliantů když se přečtou, nemají tu moc jako jazyk lidský." Tak projevil svůj zápal pro divadlo, rodnou řeč, ale i vystihl moc slova přednášeného z jeviště tento lidový reprezentant pozdně obrozenecké generace. Metelka, jako pravý český kantor, byl i znamenitý hudebník a zakladatel krkonošské houslařské školy.

Ve Vysokém se nehrály jen činohry, ale i zpěvohry. Již před rokem 1820 sehráli „Kouzelnou (Čarodějnou) citeru" — přeložil J. Machek, hudbu řídil purkmistr Nigrin — později jedenáctkrát Škroupova „Dráteníka", při kterém účinkovalo 28 hudebníků. Dalším zdařilým představením byla Weiglova zpěvohra „Rodina švýcarská".

Vedle divadla se staly velkou láskou vysockých občanů zpěv a hudba. V první polovině 19. století a jistě už dříve pěstovali nadšeně hudbu kostelní i světskou, pořádány byly koncerty a oratoria za účasti až sta hudebníků. Vysočtí tehdy provozovali skladby Mozartovy, Haydnovy i Beethovenovy, každý občan uměl prý hrát na několik nástrojů. Píše o tom ve svých publikovaných pamětech zasloužilý vysocký starosta z let 1850—1856, lékárník Josef Kramář, zachoval nám v nich i cenné informace o vysockém divadle. Není divu, že již roku 1861 ve Vysokém založili zpěváckÝ spolek, který přijal jméno Krakonoš. Z výnosu jeho prvního veřejného vystoupení v září 1861 vysočtí zpěváci věnovali 53 zlaté na Národní divadlo. Nedlouho po Krakonoši vznikla ve Vysokém i Dívčí pěvecká jednota Vlastimila.

Roku 1850, ze kterého je citovaný dopis Věnceslava Metelky, došlo k události pro vysocké divadlo významné. Tehdy církevní kruhy prosadily zákaz provozování hry K. L. Svěráka „Klášter svatého Tomáše", protože prý „brojí proti kněžstvu". Vysočtí ochotníci se rozhodli, že připravovaného Tylova „Jana Husa", o němž se důvodně domnívali, že jim bude rovněž zakázán, uvedou v Jilemnici. A „Husa" tam sehráli s takovým úspěchem, že dostali nabídky k dalším pohostinským hrám. Putovali s „Janem Husem" po okolí sedm neděl, než si je rezolutní manželky přivedly domů. Po návratu se rozhodli, že již doma hrát nebudou a divadelní fundus rozeberou. Aby divadlo ve Vysokém nezaniklo, rozumný purkmistr Kramář koupil jeho zařízení pro město. Roku 1856 byl ředitelem divadla ve Vysokém zvolen vlastenecký kněz a spisovatel P. Josef Kouble, rodák z Bozkova, tehdy kaplan ve Vysokém, který již od roku 1852 „ku prospěchu divadla pracoval". Vedl vysocké divadlo pevnou rukou až do roku 1870.

Ochotníci těžko snášeli závislost na městské správě, které museli čistý zisk odvádět na dobročinné účely, hlavně na školu. Založili proto roku 1870 ochotnický spolek Přemysl. Pořídili si spolkový prapor a přijali spolkový kroj, čamaru, modrou vázanku se stříbrným třepením a poděbradku s perem. Po sedm let vedl spolek nadšený a obětavý ochotník a všestranný veřejný činitel Karel Hásek, děd zasloužilého umělce Karla Palouše, bývalého ředitele Realistického divadla Zdeňka Nejedlého v Praze. Proto Palouš s takovou láskou a porozuměním na jevišti Realistického divadla uvedl a sám režíroval lidové hry z rodného kraje „Komedii o umučení . . ." (premiéra 14. 6. 1966), „Komedii o hvězdě" (Narození Páně podle zápisu Věnceslava Metelky) i zmíněnou již „Komedyji vo židoj Šilokoj". (Jeho stá režie v Realistickém divadle.)

Při živé činnosti Přemysla a Krakonoše, činnosti divadelní, pěvecké i hudební, při jejich svorné spolupráci vystřídané někdy i dočasnou řevnivostí plynul rychle čas. Rok 1882 se stal významným pro vysocké divadlo hned ze dvou důvodů. Na náměstí byla postavena budova školy a radnice se sálem značně větším a lépe vybaveným, než byl sál v hostinci U bílého lva, kde se divadlo dosud hrálo. Po mnohaletém úsilí rozumných členů obou stran a „za konečného nadšeného souhlasu všeho členstva" došlo ke splynutí pěveckého spolku Krakonoš s divadelním spolkem Přemysl v pěvecko-divadelní jednotu, která převzala jméno Krakonoš. Staronový spolek se pustil v sále radnice do nové práce se starým nadšením.

Dramaturgie vysockého divadla se patrně příliš nelišila od repertoáru ochotníků z jiných malých měst. Postupně přešla od romantických historických kusů ke hrám ze současnosti. K mimořádnému oživení došlo roku 1884, kdy Vysočtí poprvé uvedli dramatizaci Vernova románu „Cesta kolem světa za osmdesát dní". Zopakována byla roku 1907, 1913 a 1926, vždy s bohatší výpravou a hudebním doprovodem, za herecké nebo aspoň zákulisní účasti celého města. Sklízela obrovský úspěch nejen u diváků z okolí, ale i z velmi vzdálených míst. Sehrána byla celkem čtyřiašedesátkrát. Snad k tomuto úspěchu vedle dramatického děje a nebývalé výpravy přispělo u diváků i vědomí, že statečnost a schopnosti Vernových hrdinů přes všecky překážky a úklady zvítězí. Podobně jako se nakonec vždycky dočkali i dávní diváci, se zaujetím prožívající vzrušené děje rytířských a loupežnických her, uspokojení z vítězství dobra a spravedlnosti.

Roku 1886 ochotníci důstojně oslavili sté výročí divadla ve Vysokém nad Jizerou. Slavnostní projev napsal spisovatel Antal Stašek, vlastním jménem Antonín Zeman, který si jako student z nedaleké vsi Stanový často ve Vysokém zahrál. Trvalým přínosem těchto oslav zůstává dnes již vzácný „Památník vysockého Krakonoše 1786—1886". Uspořádal jej a hlavní historickou stať napsal učitel František Mařatka, později, v letech 1896—1905, dramatický ředitel Krakonoše. O Janu Petruškovi se mu podařilo získat informace od Petruškova synovce, který zemřel roku 1884 jako devadesátiletý. Mařatkův Památník je několikrát citován jako pramen v Dějinách českého divadla II/1969, právě tak jako zmíněné paměti lékárníka Josefa Kramáře.

A zase šla léta, která přinášela úspěchy i zklamání. I v činnosti ochotníků se odráželo postupné chudnutí rodného města. Pro svou vysokou polohu proto, že zůstávalo stranou průmyslového a dopravního

ruchu, ztrácelo Vysoké od poloviny 19. století postupně hospodářskou funkci a tím i dosavadní prosperitu a skromný blahobyt. K osobním existenčním starostem členů Krakonoše přistupovaly i existenční starosti spolku. Sál na radnici úřady prohlásily za nezpůsobilý pro divadelní představení, a tak ochotníkům hrozilo, že nebudou mít kde hrát.

Plamen nadšení pro divadlo, někdy slábnoucí, jindy vysoko planoucí, ale nikdy nehasnoucí, předávaný jako štafeta z generace na generaci, nedal ani tehdy vysockému divadlu zahynout. Ochotníci se roku 1897 rozhodli, že se postarají o vlastní střechu nad hlavou. O tom bylo ostatně uvažováno již v polovině 50. let za purkmistra Josefa Kramáře. Tentokrát se však záležitost stávala naléhavou a tak roku 1903 byl založen fond na postavení divadla. Zatím se aspoň podařilo uzavření sálu několikrát oddálit.

V letech 1902—1903 se pořídily nové dekorace, portály a opona dodnes existující, užívaná nyní jen při slavnostních příležitostech. Vše namaloval Jan Falka ze Semil. Roku 1911 Vysočtí vzpomněli 125 let ochotnické činnosti slavnostní akademií. Zakončena byla tehdy oblíbeným živým obrazem s ústřední postavou Thálie, žehnající „v jasu vycházejícího slunce" modelu vytoužené divadelní budovy.

Stavba divadla ve Vysokém se uskutečnila až v samostatném státě, když se přehnala vichřice první světové války, která proklestila i řady vysockých ochotníků. Ale ani za války, kdy bylo dovoleno hrát jen ve prospěch válečných poškozenců a uprchlíků z Haliče, se vysočtí divadelníci úplně neodmlčeli. V letech 1914—1915 pobýval ve Vysokém akademický malíř Kamil (Camil Orfano) Muttich, nadšený ctitel orientální, zejména indické kultury. Ve Vysokém režíroval, vypravil, hrál a dokonce napsal několik divadelních her.

Po skončení války, v prvním nadšení z dosažené státní samostatnosti, ožilo nejen divadlo, ale i myšlenka postavit pro ně vlastní budovu. Tehdy také — roku 1920 — byly konečně za řádné členky Krakonoše přijaty i ženy; ty o členství marně usilovaly už od roku 1913. (Ani muži členství v Krakonoši snadno nezískávali. Museli úspěšně sehrát několik představení, než je zkušení herci mezi sebe přijali.)

Stavba divadelní budovy patří k nejpohnutějším obdobím v historii Krakonoše. Bylo jistě odvážné chtít vybudovat samostatnou divadelní budovu v městečku s 1350 obyvateli, kde nedlouho předtím (1920—1921) s velkými obtížemi postavili sokolovnu (jen torzo původního záměru), ve které bylo roku 1922 zřízeno kino. Přesto se ochotníci pustili na jaře 1925 do stavby. Základní kámen do hotových základů položili

31. května a již 25. října 1925 došlo k slavnostnímu otevření divadla ještě ne zcela hotového. Budova nazvaná Krakonoš byla prostorná, i když stavebně nenáročná. Radost z ní kalily ještě nepřebolené trpkosti, které kolem stavby vznikly, hlavně pak těžké břemeno dluhů.

Roku 1924 vznikl při Krakonoši loutkářský odbor. Bylo mu výjimečně povoleno hrát pro malé obecenstvo v sále radnice. Po dostavění divadelní budovy loutkové divadlo získalo trvalé sídlo v malém sále a s úspěchem se snažilo ulehčit usouženým funkcionářům spolku finanční starosti.

Pomohla i opět uvedená osvědčená „kasovní" hra „Cesta kolem světa", zahraná roku 1926 v novém divadle celkem osmnáctkrát. V témže roce vysočtí herci sami uskutečnili osmnáct dalších představení. Na jejich jevišti vystoupily třikrát místní spolky, šestkrát ochotníci ze sousedních jednot, v červnu a v červenci zde působila i divadelní společnost Gustava Čecha. Šlo patrně o nejbohatší sezónu vysockého divadla vůbec. Jak jen mohli všecko organizačně zvládnout ochotníci, kteří museli navíc obstarávat rozsáhlou administrativní a hospodářskou agendu zadluženého spolku? Jedině velká láska k divadlu, obětavá práce, nečekající na potlesk a ocenění, ale i zdravý patriotismus umožnily těmto nadšencům přenést spolek přes nejhorší nesnáze.

Také 150. výročí ochotnického divadla ve Vysokém nad Jizerou bylo důstojně oslaveno. V památníku k této příležitosti vydaném napsal Svatopluk Nečásek stať o vysockém divadle v letech 1786—1936. Antonín Junek pořídil seznam představení od roku 1886 a sestavil matriku členů i přehled činovníků Přemysla a Krakonoše do roku 1936.

To však již nastupovala doba vážného ohrožení samotné existence našeho národa. Dramaturgie vysockého divadla citlivě zareagovala. Roku 1937 ochotníci nastudovali Čapkovu „Bílou nemoc" a v roce 1938 „Matku". Studenti sehráli o prázdninách 1938 „malodohodovou" operetu „Byli jsme a budem". Ochotníci prožívali pak se všemi spoluobčany kruté drama podzimu 1938, kdy vlastní katastr Vysokého byl okleštěn a řada i ryze českých obcí v okolí odtržena a připojena k takzvané Sudetské župě. Pokud bylo možno, hrálo se divadlo i za okupace; výběr her nacistická cenzura velmi omezila, šlo však o to, aby z jeviště aspoň zaznělo české slovo. Nejtragičtější událostí okupace ve Vysokém nad Jizerou byl takzvaný zvláštní soud, inscenovaný nacisty pro výstrahu v sokolovně 15. června 1944. Odsoudil k smrti deset občanů za „přechovávání nepřátel říše". Povstání 3. května 1945 si vyžádalo třináct obětí. Postřílel je oddíl německé domobrany a výrostků z Hitler-

jugend, kteří 4. května Vysoké přepadli a vyhlásili stanné právo. I střecha divadla byla tehdy těžce poškozena pancéřovou pěstí.

O to radostněji se pak ochotníci pustili do práce po osvobození. Roku 1946 sehráli dvanáct her, k 160. výročí vysockého divadla připravili slavnostní akademii a nastudovali tradiční Jiráskovu „Lucernu". To vše už v divadle zbaveném tíživých dluhů. Ty byly splaceny obětavostí místních občanů a početných rodáků v „oddlužovací" akci v letech 1943—1944.

Za nových politických, hospodářských a společenských poměrů, v období budování socialismu, sehrálo i vysocké divadlo významnou roli. Aby film, rozhlas a televize divadlu obecenstvo trvale neodvedly, muselo se přizpůsobit zvýšeným nárokům diváků. Bylo nutno, aby je dokázalo zaujmout, aniž by se podbízelo a slevovalo ze svého kulturně politického a výchovného poslání. 180. výročí vysockého ochotnického divadla roku 1966 připomněla slavnostní akademie, na které byly předvedeny výňatky z minulých stěžejních inscenací. K oslavám byl vydán Památník, věnovaný jednak historii vysockého divadla, jednak vzpomínkám zasloužilých ochotníků. Přináší i seznam her z let 1936—1965.

Od té doby uplynulo dalších dvacet roků. O činnosti vysockých ochotníků v tomto dvacetiletí vypovídají pečlivě vedené jednatelské zprávy, a svědčí o práci úctyhodné a mnohostranné. Kromě toho, že připravují vlastní divadelní inscenace, jejichž premiéry obecenstvo očekává již pravidelně o velikonocích a o vánocích, podílejí se ochotníci významně na oslavách různých politických a kulturních výročí. Připravují a předvádějí krajová pásma zpěvu, tanců a scének, účastní se soutěží a odborných seminářů, pořádají loutková představení, zajíždějí se svými pořady do domovů důchodců, podílejí se na organizaci a zajišťování přehlídek okresních i národních. Při tom všem se s láskou starají i o údržbu stárnoucí divadelní budovy.

Přehled inscenací vysockých ochotníků za léta 1966—1984 přinášíme na str. 43. Zde se zmíníme jen o některých. Dvě premiéry připravili autorům-krajanům: roku 1971 historickou hru „Kostecké legendy" jilemnického rodáka Ivana Mikšoviče, roku 1981 pak pohádku v krkonošském nářečí „Sen vo křillouce" Karla Svobody ze Železného Brodu s hudbou vysockého Jana Hejrala. Zvlášť srdečného přijetí se dostalo pásmu o Karlu Hašlerovi „Ta naše krásná zem" (1976—1978), které sestavila velká přítelkyně vysockého divadla a ochotníků, zasloužilá pracovnice v kultuře Libuše Erbsová. Pásmo dosáhlo čtyřiceti repríz ve Vysokém a na zájezdech po širokém okolí. Vysočtí ochotníci se jako

autoři i jako vypravěči, zpěváci a tanečníci podíleli i na úspěchu krajového pásma krkonošských písní, tanců a povídaček „Z domoviny" (1979), stejně jako na úspěchu dramaticko-hudební montáže Jaroslava Hejrala „Na pobytí u Krakonoše" (1980). S divadelní tradicí Vysocka seznamuje Marie Hejralová nové účastníky národních přehlídek i rekreanty ve vysocké zotavovně ROH Větrov. Krajová pásma nebo výňatky z nich se stávají vítaným zpestřením zasedání různých organizací ve Vysokém i okolí a přinášejí potěšení především starým lidem, za kterými soubor zajíždí.

Krakonoš, divadelní soubor Osvětové besedy ve Vysokém, pokračuje v tradici starého Krakonoše, který byl pěvecko-divadelní jednotou, také tím, že občas oživí i pěvecký sbor. Ten účinkuje zejména při různých slavnostních příležitostech. S hudebním souborem Větrovanka spolupracuje folklórní taneční soubor Krakonoše, který vznikl v souvislosti s nácvikem krajových národopisných pásem. Jejich společná vystoupení se již stala trvalou součástí ceremoniálu při vítání účastníků Národních přehlídek vesnických a zemědělských divadelních souborů.

Naši ochotníci se pokusili o štěstí i v operetě. „Tímto, tak říkajíc lehkým žánrem, který nám občas někdo tu a tam vytkne, dáváme radost těm obyčejným lidem, kteří mají na hezké chvíle a divadlo také právo", odůvodnili své počínání. Populární operetu Járy Beneše „Na tý louce zelený", uvedenou roku 1969, museli opakovat dvacetkrát pro obecenstvo, které se do Vysokého sjíždělo z široka daleka auty osobními i nákladními, autobusy a dokonce i na traktoru. Jako jinde i zde je občas nutné dát lidem trochu nenáročné zábavy, aby je pak snáze získali pro představení náročnější. Přitom nácvik operety s hudbou, zpěvy i tanci je pro amatéry většinou obtížnější než nastudování činohry.

Loutkový soubor Krakonoše zůstal věrný tradičnímu loutkovému divadlu s Kašpárkem, Škrholou, Honzou, králem, princeznou i čerty v původních romantických dekoracích a jim odpovídajícím hrám. Stále upoutávají malé diváky z Vysokého i okolí, stejně jako žáčky škol v přírodě. Pro tuto záslužnou činnost byla vysockým ochotníkům svěřena organizace okresních loutkářských soutěží, které zde proběhly v letech 1980—1984.

Ale to už Vysoké zejména mezi ochotníky proslavily Národní přehlídky vesnických a zemědělských divadelních souborů, které se zde konají od roku 1971 a jimž v našem sborníku věnujeme samostatnou stať. Zde se omezíme na zamyšlení nad tím, jak přehlídky ovlivňují

vlastní činnost vysockých ochotníků. Hraje tu především roli zvýšená náročnost obecenstva, které má na národních přehlídkách možnost zhlédnout představení často vysoké úrovně, inscenace prošlé sítem okresních a krajských soutěžních kol. Vědomí odpovědnosti domácích ochotníků, aby se s touto konkurencí čestně vyrovnali, přirozeně nutí k vyšším výkonům. Pomáhají jim při tom poučení získaná účastí na přehlídkových seminářích a hodnocení porot. Jejich vlastní dramaturgii však přehlídky ztěžují výběr her. Je totiž omezen na díla, která na přehlídce nebyla uvedena.

Neocenitelným přínosem přehlídek je navázání kontaktů, které namnoze přerostly v trvalá přátelství. Přes veškerou organizační a technickou pomoc Okresního kulturního střediska v Semilech cítí domácí ochotníci jako hostitelská organizace plnou zodpovědnost za zdárný průběh přehlídek. Obětavá, časově, morálně i fyzicky náročná práce působí účinně na stmelení ochotnického kolektivu.

Kolektiv spojují i společně prožité zkoušky a představení, pohostinská vystoupení na cizích jevištích a po nich přátelské besedy a hodnocení, společné brigády, výlety, návštěvy u přátel, „posezení" o Dlouhé noci po poslední zkoušce před vánočním představením i zájezdy na tradiční ochotnické plesy v Praze na Žofíně. Brigády v pražském Národním divadle, kterých se vysočtí ochotníci zúčastnili jako jedni z prvních již v březnu 1976 a které zopakovali ještě čtyřikrát, přinesly bohaté zážitky, umocněné vědomím spolupráce na záslužném díle.

Významně se členové Krakonoše podílejí i na činnosti okresní organizace Svazu českých divadelních ochotníků, v jehož výboru jsou početně zastoupeni. Z jejich podnětu vznikla pěkná tradice společných jarních výletů „Po stopách divadelních předků" v obcích okolo Vysokého. Putování je spojeno s výkladem o významu navštívených míst a bývá zakončeno společným táborákem.

Třebaže film, rozhlas a televize se postupně stávaly konkurencí divadla, přece mu neodlákaly obecenstvo trvale. Divadlo má výhodu bezprostředního styku diváka s hercem, u ochotnického divadla namnoze s hercem známým z občanského života. Zejména na venkově je divadlo stále ještě vzácnou příležitostí prožívat nevšední zážitky v družném lidském společenství. Rozhlas, film a televize pozvaly vysocké ochotníky několikrát ke spolupráci. V roce 1967 vysílala Čs. televize pásmo režiséra Jiřího Průchy „Z Vysokého kolem světa za 80 dní", ve kterém vedle ochotníků vystoupily i vysocké loutky. Roku 1977 Vysočtí zahráli pro televizní pořad režiséra Podskalského „Dostaveníčko v Krkonoších" úryvky ze hry „Ženský boj". Roku 1983 byl věnován vysockému Krakonoši celý slavnostní rozhlasový pořad Domino, vysílaný ke znovuotevření Národního divadla.

O věrnosti vysockého obecenstva svým ochotníkům jsem se již několikrát zmínil. Jedno je však na toto obecenstvo přece jen mrzí: málo navštěvuje pohostinská, často velmi hodnotná představení jejich ochotnických přátel. Tato výtka se netýká návštěvnosti při národních přehlídkách, tehdy se většinou vstupenek nedostává.

Mnoho let uplynulo od doby, kdy ochotníci ve Vysokém začali vážně usilovat o postavení vlastní budovy a než se jim (roku 1925) tato touha vlastním přičiněním splnila. Budova však po šedesáti letech své existence zestárla, dnes již nestačí současným požadavkům a potřebám divadelního provozu, což se zejména projevuje při každoročních národních přehlídkách. Ochotníci, kteří o budovu věrně pečují, se při zájezdech ke své lítosti (a s trochou závisti) setkávají i v menších obcích s moderně vybavenými kulturními domy, které často nejsou ani plně využívány. Zasloužili by si — už pro svou mimořádnou aktivitu, právě tak jako jejich obecenstvo pro svůj trvalý zájem a věrnost — aby brzy došlo k rekonstrukci a takovému rozšíření divadla Krakonoš, jaké by odpovídalo poslání a významu této budovy.

Roku 1980 se Krakonoš umístil jako druhý v národní soutěži aktivity divadelních souborů Svazu českých divadelních ochotníků. V Roce českého divadla 1983 dostalo se řadě jeho zasloužilých členů čestných uznání od ústředních, krajských i okresních orgánů. Sté výročí Národního divadla v Praze uctili vysočtí ochotníci dojemným aktem: po společném vyslechnutí rozhlasového pořadu k znovuotevření této národu tak drahé budovy slavnostně zasadili u svého divadla při vchodu do parku pamětní lípu.

Na závěr Roku českého divadla 1983 vybrali z pokladnice divadelních tradic svého kraje hru, o které jsme se již zmínili: „Komedyji vo dvouch kupcích a židoj Šilokoj". Zatím nezjištěný autor z Vysocka někdy v první třetině 19. století zdramatizoval z Shakespeara odvozenou, z němčiny přeloženou povídku „Kupec z Wenedyku aneb láska a přátelství" (vydal v Jindřichově Hradci Ignác Vojtěch Hilgartner, 1782). Hra, podobně jako v Praze a Chebu, našla pochopení a nadšené přijetí i u vysockého obecenstva. Reprízu 7. dubna 1984 zhlédli autor úpravy dr. Jaroslav Kolár, autor hudby Mojmír Balling a režisér pražské inscenace zasloužilý umělec Karel Palouš. Při besedě s herci vysocké představení velmi příznivě ocenili.

Důvěrná znalost krajinného a lidského prostředí, v němž stará lidová hra vznikla, umožnila vysockým ochotníkům připravit vynikající představení. Jsou však schopni nastudovat úspěšně i hru zcela jiného žánru. Ke čtyřicátému výročí nacistického zvláštního soudu ve Vysokém nad Jizerou předvedli 7. 6. 1984 v působivém představení protiválečné drama Borise Vasiljeva „A jitra jsou zde tichá...", se kterým pod názvem „...a zbylo jen ticho" zahájili 18. 2. 1985 v Turnově Týden divadelní tvorby, okresní přehlídku amatérských divadelních souborů. Podobně připravili pro své obecenstvo již 15. 5. 1982 premiéru Hubačovy komedie „Dům na nebesích", kterou po několika reprízách uvedli v předvečer 13. Národní přehlídky vesnických a zemědělských divadelních souborů jako její hosté. Dostalo se jim mimořádně příznivého ocenění poroty.

Na počátku našeho putování dvěma staletími vysockého ochotnického divadla jsme si položili otázku, proč právě ve Vysokém vznikla tak úctyhodná tradice. Došli jsme k závěru, že to byly především přírodní a sociální podmínky, které utvářely charakteristické povahové rysy obyvatel zdejšího horského kraje, pro něž se stalo divadlo velikou láskou a často i nezbytností. Zeptáme-li se na závěr, proč je tato tradice stále živá, stále se rozvíjí a obohacuje, i když sociální podmínky a životní styl se naprosto změnily, můžeme odpovědět, že je to hrdost právě na tuto tradici, co vysocké ochotníky povzbuzuje a zavazuje, aby jí nedali zaniknout jako historické rekvizitě, ale snažili se předat štafetu lásky k divadlu svým nástupcům živoucí.

Autor této statě přeje svým následovníkům, kteří budou jednou psát o další historii vysockého divadla, aby i oni mohli svá pojednání optimisticky a výmluvně nazvat „T r a d i c e s t á l e ž i v á".

ZDENĚK KOKTA

... a tradice nejnovější

I.

Pro každé zdárné konání musí existovat objektivní předpoklady. Ani se vznikem, tradicí a životností Národních přehlídek ve Vysokém nad Jizerou tomu není jinak. Především zde existovala téměř 200letá tradice českého ochotnického divadla ve specifických podmínkách malého města na pomezí jazykové i národní tradice, dále kolektiv ochotných, pilných a obětavých lidí a konečně i další nezbytnost: vzrůstající zájem o ochotnické divadlo na venkově. Jestliže se tyto tři objektivní podmínky sešly v situaci, kdy se hledalo místo pro Národní přehlídky vesnických a zemědělských divadelních souborů, pak bylo Vysoké nad Jizerou k této roli přímo předurčeno. A to tím spíše, že jsou zde i dobré podmínky ubytovací a stravovací ve srovnání s jinými přehlídkovými místy — například s Hronovem.

Kolem roku 1970 se v ochotnickém hnutí silně pociťovala potřeba zaměřit pozornost organizátorů, zřizovatelů i metodického aktivu na ochotnické divadlo na venkově. Poslední celostátní soutěž vesnických souborů vyhlásilo zdejší ministerstvo školství a kultury v roce 1959. Ústřední přehlídky se konaly v Levicích a Jindřichově Hradci. Celá soutěž během tří let zanikla; jednak se nepodařilo najít vhodné přehlídkové místo, kde by se vesničtí ochotníci cítili dobře, a navíc vznikly těžkosti organizační. Ani v koncepci vesnické soutěže nebylo jasno. Hledalo se tehdy měřítko, co to je vesnický soubor, a praktickou tečkou za celou problematikou vesnického divadla na mnoho let zůstal seminář konaný v srpnu 1963 u příležitosti 33. Jiráskova Hronova na téma „O ochotnickém divadle na vesnici". Výsledek tohoto semináře byl nevalný. Objevily se dokonce názory o scestnosti celého problému.

Mezitím však bez ohledu na teorie, semináře a názory divadlo na vesnici žilo, tvořilo téměř 80 procent celého ochotnického hnutí, potýkalo se s problémy, zůstávalo stranou zájmu, protože venkovské soubory se obvykle neobjevovaly na krajských, mezikrajských nebo ústředních přehlídkách. Všichni kdo tehdy pracovali v poradních sborech o problémech tohoto typu divadla věděli. Věděli i o změnách, ke kterým

na našem venkově dochází, i o tom, že místní umělecká aktivita má pro kulturní atmosféru obce obrovský význam.

Pětadvacáté výročí osvobození naší vlasti Sovětskou armádou se stalo podnětem pro zaostření pohledu na vesnické soubory. Podařilo se zorganizovat první Národní přehlídku vesnických divadelních souborů v Žebráku. Ohlas přehlídky, zájem ochotníků a v neposlední řadě i výsledky této akce ukázaly potřebu věnovat tomuto typu ochotnického divadla mimořádnou pozornost. Vznikl požadavek připravit promyšlenou a inspirující soutěž pro vesnické a zemědělské soubory, vytvořit tradici přehlídek, na nichž by se vesničtí ochotníci sešli a konfrontovali výsledky svého úsilí, ale také se poučili a získali podněty pro činnost další.

Naše vesnice prošla zatím rozsáhlými ekonomickými a společenskými proměnami; rozvoj moderní zemědělské velkovýroby vedl ke změnám v sociálním složení obyvatelstva. Tento proces prakticky pokračuje dodnes; díky integraci a kooperaci vznikají velké a moderně organizované zemědělské komplexy. Stačí navštívit kteroukoliv vesnici, abychom se o tom názorně přesvědčili.

Všechny tyto změny mají zákonitě vliv i na oblast kulturního života vesnice. Problémy z minulých let, pokud jde o umělecký amatérismus, se rozrostly a souvisejí právě s modernizací zemědělské výroby. Mám tu na mysli využití volného času, problematiku aktivního psychického oddechu apod.

Počátkem roku 1970 přišel proto Ústřední výbor Svazu českých divadelních ochotníků s návrhem uspořádat přehlídku vesnických souborů, které by se zúčastnili reprezentanti jednotlivých českých krajů. Tento návrh zaujal Krajský výbor Svazu českých divadelních ochotníků Středočeského kraje; ve spolupráci s tehdejším krajským osvětovým střediskem zorganizovali Národní přehlídku vesnických divadelních souborů v Žebráku. Konala se od 17. 9. 1970 do 27. 9. 1970, záštitu převzala rada ONV v Berouně, rada MNV v Žebráku, ÚV Českého svazu družstevních rolníků a ÚV Svazu českých divadelních ochotníků. Na této první Národní přehlídce chyběli jen zástupci Severomoravského kraje. Celkem ve dvou etapách přehlídky se odehrálo deset představení. Porota pracovala ve složení: Ladislav Lhota, Jindřich Král, Josef Brož, Bohumil Honsa a Miloš Švarc. Závěrečná zpráva uvádí, že tato poměrně rozsáhlá akce trpěla nedostatkem vhodného ubytování a stravování, na druhé straně však vzbudila zájem vesnických ochotníků už tím, že byla doplněna odbornými semináři (dramaturgický seminář vedla Jarmila Drobná, režijní Jiří Beneš, scénografický Bohumil Honsa a seminář o uměleckém přednesu Ludvík Němec). Jednotlivá představení byla vyprodána, některá se dokonce musela pro zájem diváků opakovat. Porota uskutečnila besedy s jednotlivými soubory za účasti patronátních podniků i dalších zájemců.

Po zhodnocení celé akce pojal ÚV SČDO záměr konat Národní přehlídky střídavě v Čechách a na Moravě a vypsal konkurs na přehlídkové místo. Jednání o přehlídkové místo na Moravě nebylo úspěšné a tu se sešla šťastná iniciativa Okresního kulturního střediska v Semilech (Petr Pešek) a ředitele tehdejšího Ústředního domu lidové umělecké tvořivosti v Praze (Jaroslav Šindelář se účastnil jako oficiální host oslav 180. výročí trvání ochotnického divadla ve Vysokém nad Jizerou — znal tedy místní podmínky), ochotníků z vysockého Krakonoše a MěstNV ve Vysokém nad Jizerou. Výsledkem pak byl druhý ročník Národní přehlídky vesnických a zemědělských divadelních souborů, uskutečněný ve Vysokém nad Jizerou od 16. do 22. října 1971.

Přehlídku vyhlásily ministerstvo kultury ČSR, Český svaz družstevních rolníků, český ÚV SSM, Ústřední dům lidové umělecké tvořivosti a Svaz českých divadelních ochotníků. Pořadateli se staly: ONV v Semilech, MěstNV ve Vysokém nad Jizerou, Ústřední dům lidové tvořivosti v Praze a Okresní kulturní středisko v Semilech. Přehlídka se konala v rámci Národního festivalu zájmové umělecké činnosti na počest 50. výročí vzniku KSČ a pod záštitou Východočeského KNV v Hradci Králové.

Venkovské soubory tak ve Vysokém nad Jizerou našly ideální přehlídkové místo: útulné divadlo, milé a pozorné hostitele, ubytování v pěkné zotavovně ROH Větrov, líbezné městečko s pohledy na Krkonoše i do kraje. Jsou tu jak prostory pro semináře, tak i příroda na procházky, a co hlavního: vládne tu atmosféra staletého divadelního snažení s úctou k této práci, jejímu smyslu a významu.

Již první ročník Národní přehlídky ve Vysokém nad Jizerou prokázal, že není třeba dále hledat; na ochotníky se usmálo štěstí, Národní přehlídka vesnických a zemědělských divadelních souborů získala všechny předpoklady pro další úspěšné ročníky.

II.

Tradice Národních přehlídek přinesla vysockým ochotníkům řadu podnětů, úkolů, starostí i radostí. Přehlídka se stala neoddělitelnou

součástí jejich života. Sotva jeden ročník skončí, začíná se s přípravami na nový. Řada akcí na přehlídce by byla bez vysockých ochotníků nemyslitelná. Především je to péče o soubory. Jednotliví členové vysockého Krakonoše se starají o přijíždějící ochotníky od prvého vystoupení z autobusu po poslední okamžik před odjezdem. Skupina technická prakticky celý týden žije v divadle, jen aby jeviště, světla, zvuková aparatura a všechna ostatní zařízení hostům sloužila k plné spokojenosti. Jiná skupina udržuje v chodu malý sál v loutkovém divadle; připravuje ho pro besedy s porotou, pro loučení se soubory, ale sál slouží i jako útulná hospůdka každoročně laděná podle postavené loutkové scény. O občerstvení se stará početný štáb ochotníků; obsluhují, vaří, čepují a ještě si vyšetří čas na sledování divadelních představení, na besedy s patrony, na vítání hostujících souborů, na loučení před odjezdem, na besedy s porotou atd. Jsou to hodiny práce přesně organizované. Část souboru se stará i o dechovku, která koncertuje denně před divadlem, jiní zas před budovou tančí na uvítanou divadelních přátel. Každoročně zdraví z balkónu divadla přijíždějící soubory Krakonoš (a vždy novými verši).

Ochotníci ze souboru Krakonoš stačí mimo to připravit výstupy, poudačky, umějí zazpívat či v nočních posezeních přichystat ze starých kronik pořad pro přijíždějící soubory o tom, jak se dvě stě let ve Vysokém nad Jizerou hraje ochotnické divadlo. To zdaleka není všechno; nezapomeňme, že vysočtí ochotníci hrají také divadlo a se svými inscenacemi vystupují v rámci nebo mimo rámec Národní přehlídky. Týden ve Vysokém by nebyl úplný, kdyby neskončil bálem, takzvaným Sejkorákem. Nad ním má patronát divadelní soubor Krakonoš ve Vysokém nad Jizerou. Služby obstarává divadelní soubor Krakonoš ve Vysokém nad Jizerou. Program dodává divadelní soubor Krakonoš ve Vysokém nad Jizerou . . .

Takhle tedy vzniká ona nezapomenutelná atmosféra, kterou jsou návštěvníci tolik okouzleni. Ochotníci se tu cítí skutečně jako doma mezi svými, pobyt ve Vysokém nejsou zdaleka jen ta dvě představení odehraná před naplněným sálem. Jsou to sváteční okamžiky, kdy host upřímně přijímá péči svého hostitele, okamžiky, které jsou opravdu cennou odměnou za stovky a tisíce hodin zkoušek, za všechno to krásné trápení s divadlem. Nelze zde všechny obětavé členy souboru Krakonoš vyjmenovat; celý kolektiv svou prací Národní přehlídky výrazně poznamenává. Navazuje trvalá přátelství a naplňuje tak důležitou společenskou a mezilidskou kapitolu ochotnické činnosti.

III.

Sama divadelní stránka Národních přehlídek zaznamenala obdivuhodný vývoj. V začátcích bylo nutné při hodnocení jednotlivých představení zabývat se základní abecedou práce režiséra, herce či výtvarníka. Během dalších ročníků se však okruh problémů dostal do kvalitativně vyšší polohy. Na řadu přišly otázky tvůrčí dramaturgické práce, bylo možno zabývat se i cílevědomou dramaturgicko-režijní koncepcí, všímat si otázek stylotvorných, jež souvisejí s požadavky jednotlivých žánrových okruhů. Režijní práce může být analyzována nejen z hlediska celkové koncepce, ale i se zaměřením na práci s hercem, prostorem, na budování mizanscén a jednotlivých dějových úseků. Objevuje se promyšlená a výtvarně účelná práce scénografická; porota i obecenstvo jsou svědky invenčních příkladů soustavné herecké tvorby.

Porota na Národních přehlídkách ve Vysokém nad Jizerou stanovila vysoká kritická měřítka. Spolu s okresními a krajskými přehlídkami se tak vytvořil organismus, který vede soubory k důkladnější, promyšlenější a ambicióznější divadelní práci. Jednotlivé soubory uvědoměle usilují o umělecky divadelní tvar. Během patnácti ročníků přehlídek se podařilo nejen poměrně vysoká kritická měřítka stanovit, ale i dosáhnout toho, že jednotlivé soubory přijímají v otevřené diskusi kritiku své práce, podloženou analýzou jejích výsledků. To vše se děje v přátelském ovzduší a ve vzájemné snaze souborů, poroty i těch, kteří se rozprav účastní, dospět k podstatě. Poslední ročníky prokazují i náročnost souborů na repertoár, ať už jde o klasické nebo současné hry autorů našich či zahraničních. Výraznou složku v repertoáru zaujímá klasická dramatická tvorba ruská a současná hra sovětská.

Je možné dokumentovat, že řada souborů, které se účastní přehlídek opakovaně, vykazuje výrazný vzestup úrovně své divadelní práce. Příkladem může být divadelní soubor TJ Sokol z Bystrého u Poličky. Od inscenace Evženie Grandetové (1971) či Pygmalionu (1972), kdy se jednalo o jevištní pokusy motivované spíše snahou než pochopením podstaty, došel soubor k cílevědomým a promyšleným inscenacím Klicperovy Potopy (1977) nebo Ženského boje (1979). Také divadelní soubor J. Honsy ZK ROH Moravské sklárny Karolinka ušel kus cesty od Jeppeho z vršku (1972) k adaptaci Haškova Josefa Švejka (1983). Obdobných příkladů je víc.

V průběhu uplynulých patnácti let viděli jsme na Národní přehlídce

ve Vysokém nad Jizerou také inscenace, které můžeme považovat za vrcholy české ochotnické práce, např. inscenaci Klicperova Ženského boje Divadla mladých JZD Vysoká Libeň z roku 1971. Tento soubor později vynikl inscenací Broskiewiczovy hry Konec knihy IV. a nastudováním Měšťáků od Maxima Gorkého. Totéž platí i o inscenaci Pugetova Bláhového času divadelního souboru OB Dobkovice z roku 1972, o Jiráskově Vojnarce divadelního souboru OV Svazu družstevních rolníků z Újezda u Radnic z roku 1974, o Čchaidzevově Mostě divadeldelního souboru V. K. Klicpery OB Radonice. Málokdo z diváků zapomene na inscenaci Čechovova Strýčka Váni divadelního souboru SZK Bystřice u Benešova z roku 1978 nebo na Hubačův Dům na nebesích souboru Krakonoš OB Vysoké nad Jizerou z roku 1982. Do této kategorie patří i inscenace hry Býk Klemens od Kazyse Saji v provedení divadelního studia OB Mašťov (1983).

Šlo o inscenace, které snesly přísná kritická měřítka. Dokázaly stoupající úroveň v režijní práci. Tento vývoj je vůbec patrný u většiny inscenací z posledních let. Diváci i porota se již nesetkávají s představeními, založenými na pouhé reprodukci textu.

Národní přehlídky ve Vysokém nad Jizerou tak nejnázorněji dokumentují svůj vliv na úroveň ochotnické činnosti souborů z venkova.

Není to náhoda. Od prvého ročníku byly totiž Národní přehlídky vesnických a zemědělských divadelních souborů cílevědomě koncipovány i jako příležitost pro vzdělávání ochotníků. Pamatovalo se na pravidelné besedy se soubory o jejich představení, a to za účasti veřejnosti i zájemců z řad návštěvníků přehlídky. Problematika, která se objevila v inscenacích, byla pak podnětem k obecnějšímu zamyšlení. Tak například při příležitosti besedy o inscenaci Edlisovy hry Červen, počátek léta se konala přednáška o současné sovětské dramatice. Při rozboru Ženského boje souboru z Radonic byl zařazen i výklad o tradici Klicperových her na profesionálních a ochotnických scénách. Přednáška o základech dramaturgické práce nad konkrétním textem se uskutečnila při hodnocení Bukovčanova Luigiho srdce. Úvod při rozboru Strýčka Váni se týkal problematiky a specifičnosti konfliktu ve hrách A. P. Čechova.

V průběhu patnácti ročníků byly pořádány i besedy a semináře. Tak na ročníku druhém průběžně probíhal režijně herecký seminář, vedený Jiřím Benešem, režijně dramaturgický, vedený profesorem Huškou a dr. Koktou, a seminář scénografický, který vedl Miloš Honsa. Seminář při třetím ročníku měl téma Rozvoj kultury na vesnici a podíl ZUČ na významných oslavách. Kromě toho se uskutečnila beseda s hercem Divadla na Vinohradech Oldřichem Musilem o herecké práci. Čtvrtý ročník obohatila beseda s redaktory Zemědělských novin, určená pro mladé divadelní ochotníky, a beseda se zasloužilým umělcem Karlem Paloušem o inspiračních zdrojích režijní práce. Účastníci šestého ročníku besedovali se zasloužilou umělkyní Libuší Havelkovou, členkou Národního divadla v Praze, o její herecké práci, s dramatikem Janem Jílkem pak o současné české dramatice. V rámci sedmého ročníku se uskutečnil seminář Jany Vobrubové o základech jevištní řeči. Týž rok se konala i beseda se zasloužilým umělcem Miroslavem Horníčkem o jeho vztahu k ochotnickému divadlu. Při ročníku devátém vedl seminář dr. Milan Obst na téma Od inscenačního záměru k jevištní realizaci. V roce následujícím besedoval Pavel Hora s ochotníky o přestavbě Národního divadla. Seminář 11. ročníku vedl doc. dr. Jan Císař o současné sovětské dramatické tvorbě a její realizaci. Týž rok se konala i přednáška univ. profesora dr. Františka Černého o dramatickém díle Aloise Jiráska. V rámci dvacátého ročníku se uskutečnil seminář o divadle pro děti, vedený Karlem Dittlerem, a v rámci třináctého ročníku pak beseda se sovětským režisérem Viktorem Dokučajevem o jeho režijní práci.

Vedle toho se při Národních přehlídkách koná celá řada dalších kulturně výchovných akcí; prodejní výstavy Dilia s besedami o novinkách v dramatické literatuře, výstava V. K. Klicpery, pořádaná KKS v Hradci Králové, výstava dětské kresby se zemědělskou tematikou, výstava o historii souboru Krakonoš. Výstavu vypovídající o tradicích proletářské kultury připravilo KKS v Hradci Králové, stejně jako výstavu k 30. výročí Slovenského národního povstání. Uskutečnily se také dvě výstavy scénografické; jednak z prací členů krajského scénografického studia při KKS v Hradci Králové, jednak z prací žačky scénografické školy ÚV SČDO Jarmily Maťátkové. U příležitosti 10. a 15. ročníku Národní přehlídky se pamatovalo i na výstavy k tomuto tématu.

Už v roce 1976 vznikl při diskusích s porotou ve Vysokém požadavek zřídit režisérskou školu vesnických a zemědělských souborů. Vedl k vypracování celého projektu, ten však zatím nebyl realizován. Při jednom ročníku přehlídky se pokusně provedl záznam představení a v diskusi se souborem se pak přehrávaly jednotlivé úseky inscenace ke studijním účelům.

Na závěr této kapitoly je nutné aspoň představit porotce, kteří

v uplynulém patnáctiletí na Národních přehlídkách ve Vysokém nad Jizerou působili. Až do sedmého ročníku byl předsedou poroty Jiří Beneš. V druhém až sedmém ročníku se porota příliš neměnila. Vedle Jiřího Beneše po všechny tyto ročníky pracovali v porotě dr. Zdeněk Kokta, Josef Vavřička, dále Miloš Honsa (druhý až čtvrtý ročník), prof. Josef Huška (ředitel Slováckého divadla v Uherském Hradišti), dr. Zdeněk Dopita, Pavel Hora, Karel Dittler a herec a pozdější ředitel divadla v Mostě Jaromír Šnajder. V sedmém ročníku se členy poroty stali František Laurin (tehdy režisér Realistického divadla v Praze a pedagog DAMu) a Jaroslav Šindelář. Ke změně došlo v osmém ročníku; v porotě pracovala Jana Keilová (odborná pracovnice Divadelního ústavu v Praze), architekt Zdeněk Pavel (výtvarník Městských divadel pražských), prof. dr. Vojtěch Trapl (dramatik a profesor DAMu) a pplk. Jan Havlas (náčelník skupiny kulturně výchovné činnosti Pohraniční stráže a vojsk ministerstva vnitra ČSSR).

V devátém ročníku se opět porota změnila. Pracovali v ní: Karel Dittler, dr. Milan Obst, dr. Zdeněk Kokta, Petr Janiš, Jan Dušek. Následující rok zůstala porota nezměněna. Pouze Jana Duška vystřídal Jaroslav Šindelář. Ani v jedenáctém ročníku se porota nezměnila; chyběl pouze dr. Milan Obst. Dvanáctý ročník přehlídky hodnotili porotci Jaroslav Šindelář, Karel Dittler, Václav Keller, Viktor Oktábec, Libuše Zbořilová. V ročníku následujícím byli v porotě činní: Antonín Bašta, Libuše Zbořilová, Zdeněk Pošíval a Ilja Bureš. Čtrnáctý ročník měl v porotě Antonína Baštu, dr. Koktu, Jaroslava Šindeláře a Zdeňka Pošívala.

IV.

Nyní několik nezbytných, ale i zajímavých čísel:

Za patnáct let se na Národních přehlídkách vesnických a zemědělských divadelních souborů představily 54 soubory, které sehrály 238 představení před 60 000 diváků. Šlo o 103 tituly od 78 autorů. Nejhranějším byl Gogolův Revizor, dále Klicperův Ženský boj. Nejčastěji hraným autorem je Gogol a autorská dvojice Braginskij-Rjazanov, dále Jílek, Tyl, Klicpera, Oto Zelenka, Jirásek, Čapek, Bukovčan a Shaw. Čeští autoři se podílejí na inscenovaných hrách 53 %, ruští a sovětští 15 %, ostatní 32 %.

Nejčastěji na přehlídkách vystoupil soubor z Bystřice u Benešova (celkem devětkrát), soubor Karolinka (osmkrát), Vysoká Libeň (sedmkrát), Bystré u Poličky (šestkrát), Meziměstí (pětkrát), Radonice (čtyřikrát).

V.

Národní přehlídky ve Vysokém nad Jizerou vedly k vytvoření mnohých přátelských vztahů mezi soubory. Soubory se navštěvují, sledují vzájemně svou divadelní činnost. Vznikla i četná osobní přátelství, která se obnovují každoročně při setkání ve Vysokém nad Jizerou. Soubory i návštěvníci Národních přehlídek uchovávají v živé paměti i osobnosti, které charakter těchto přehlídek spoluvytvářely. Žel, řada z nich se už nikdy do Vysokého nevrátí. Platí to zejména o Jiřím Benešovi, který pracoval až do své smrti jako předseda vysocké poroty. Ve vzpomínkách všech zůstal i dr. Zdeněk Dopita, známý svým kritickým, ale laskavým přístupem k ochotnické divadelní práci. O scénografii se po léta ve Vysokém staral Miloš Honsa, který hodnotil, radil, řešil konkrétní scénografické problémy. Jemu město, přehlídka i lidé kolem učarovali. Také dr. Milan Obst se práce v porotě účastnil po samý závěr svého života a přinesl ochotníkům mnoho zasvěcených, odborných rad. Památka jmenovaných je trvale spojena s českým ochotnickým hnutím a s Národními přehlídkami ve Vysokém nad Jizerou — a tím i s historií vysockého ochotnického divadla.

Národní přehlídky vesnických a zemědělských divadelních souborů prakticky prokázaly základní funkce ochotnického divadla v současnosti: působit na diváka i samotné tvůrce představení. Estetická úroveň inscenací vzrostla, vyvolala umělecký zážitek u početného vysockého diváctva. Ochotníkům pak jejich úsilí umožňuje nejen aktivní psychický oddech, ale dává i příležitost vyjádřit se k závažným společenským problémům doby prostřednictvím umělecké tvorby. Národní přehlídky ve Vysokém svedly dohromady lidi společného zájmu o divadlo a nadto přispěly a přispívají k jejich dalšímu vnitřnímu obohacení nejen připravenými vzdělávacími akcemi, ale i prostou možností konfrontace vzájemných výsledků. Přehlídka provokuje, a to jak v oblasti dramaturgie, tak i pokud jde o metody práce.

Patnáct ročníků Národních přehlídek se výrazně zapsalo nejen do historie ochotnického divadla ve Vysokém nad Jizerou, ale i do vývoje celého českého ochotnického hnutí po druhé světové válce. Tato akce je už nedílnou součástí socialistické ochotnické divadelní kultury. Ovlivňuje ji a je i obrazem divadelního snažení souborů, které pracují

na venkově. Národní přehlídky posilují všechny dobré stránky amatérismu v umění, spoluvytvářejí program a náplň nestárnoucího a stále se omlazujícího ochotnického divadla. Tradice patnácti ročníků Národních přehlídek dokazuje, že navzdory všem prognózám ochotnické divadlo má v moderní společnosti své pevné postavení. Přináší nenahraditelné zážitky a poznání jak vlastním tvůrcům, tak i divákům a výrazně se podílí i na budování socialistických vztahů mezi lidmi.

ZDENA BĚMOVÁ

Semilsko po Roce českého divadla 1983

Celostátně vyhlášený Rok českého divadla plně prokázal, že divadlo, které hrálo nedocenitelnou úlohu v našich kulturních i politických dějinách, si mnohé ze svého výsadního postavení zachovalo i v době prudkého rozvoje televize a filmu. Divadelní tvorba se nepřestala vyvíjet, dnes ji můžeme sledovat v nových souvislostech. K objasnění se nabízí stále řada otázek jak z oblasti umělecké, tak ideové. Z tohoto pohledu je třeba chápat i práci divadelních amatérů, kteří se stejně jako profesionálové snaží hledat zajímavá tvůrčí řešení a nové postupy. Nemusí se přitom tolik obávat dočasných neúspěchů a proher, jež samozřejmě tato činnost sebou občas také přináší.

Možnost objevovat a vynalézat nové není v našem okrese stále ještě dost doceněna. Snad proto, že zdejší ochotnické hnutí poznamenalo desetiletí vývoje a silná divadelní tradice kraje. Je zde řada souborů, které trvají už více než sto let anebo se k úctyhodné stovce blíží. Za všechny jmenujme divadelní soubor J. K. Tyl z Lomnice nad Popelkou (vznikl roku 1825), dramatický odbor A. Marek z Turnova (počátky činnosti se datují rokem 1810), dnešní divadlo I. Olbrachta Semily (zahájilo činnost v roce 1864), dále divadelní soubory Jizeran Benešov (1869), Košťálov (1880), Slovan Nová Ves nad Popelkou (1840), J. K. Tyl Slaná (1897), Tatobity (1867) a další. Protože kolektivy stále čerpají z bohatství těchto tradic, má dnešní divadlo na Semilsku určité specifické rysy. Především je to úcta ke klasice, ke klasickému, převážně českému repertoáru. Stroupežnický, Tyl, Klicpera, Zeyer, Vrchlický jsou stále vyhledávanými dramatiky a není soubor, který by čas od času jejich hry nezařadil do svého dramaturgického plánu. Dalším znakem je vcelku pochopitelný sklon k užívání realistických výrazových prostředků, bez stylizace, symbolů a metafor.

Přesto však divadlo, o němž hovoříme dnes, nabývá nových kvalit a názor o jeho obrozeneckém poslání je dávno překonán. Amatérská

činnost se stala záležitostí oddechovou, prostředkem seberealizace jednotlivců i kolektivu. Rostou požadavky na uměleckou kvalitu a společenskou angažovanost. Mluvíme o materiálně technických podmínkách, o rozšiřování členské základny, o nových poznatcích a formách vzdělávání, o propagaci, soutěžních řádech, přehlídkových statutech, festivalech zájmové umělecké činnosti. Na druhé straně je pravda, že staré divadelní „rody" postupně odcházejí. V místech, kde situaci nevyřešili včasným zapojením mladých lidí, zůstávají po kdysi známých souborech a kroužcích jen vzpomínky a prázdné sály nových kulturních domů. S tímto problémem se potýká Jilemnice, Jablonec nad Jizerou, Rovensko pod Troskami, Háje nad Jizerou, Stružinec, Tříč. Poslední dobou se odmlčeli i ochotníci v Chuchelně, Libštátě, Sklenařicích, Mašově, Studenci.

Jistým východiskem je zakládání profesionalizovaných kulturních zařízení klubového typu; ta mohou do značné míry pomoci zachovat stávající i podnítit vznik nových divadelních souborů. V některých případech však nemůže ani zřizovatel zaručit pravidelnou a systematickou práci kolektivů zájmové umělecké činnosti. Jde především o schopné a obětavé vedoucí a režiséry. Právem bylo při slavnostním aktivu na závěr Roku českého divadla oceněno na šedesát dobrovolných pracovníků v kultuře celého Semilska a pět osob navrženo na krajské vyznamenání. Rok českého divadla znamenal nebývalou aktivitu jak co do počtu vystoupení tak i do množství zapojených kolektivů. Řada souborů delší dobu nepracujících obnovila činnost. Představení, besedy, výstavy, společné zájezdy — to všechno byly úspěšné pokusy o navázání na starou tradici. Příkladem šly kroužky v Tatobitech, Víchové nad Jizerou, Košťálově, Bozkově ...

Výrazně se zlepšila i dramaturgie. Soubory vedle divácky úspěšných her zařazovaly do repertoáru i texty náročnější a méně známé. Častěji než v předchozích letech jsme se setkávali se zajímavými pokusy o hledání vlastního tvůrčího vyjádření (mám na mysli například komorně laděné představení Studia mladých při divadelním souboru I. Olbrachta Semily „Faust" od J. W. Goetha nebo úpravu hry J. Zeyera „Stará historie" v podání divadelního souboru J. K. Tyl z Lomnice nad Popelkou).

Semilský okres měl v Roce českého divadla i své zastoupení na krajské přehlídce amatérských divadelních souborů kategorie B. Ve Světlé nad Sázavou hrál už zmíněný divadelní soubor J. K. Tyl Zeyerovu „Starou historii". O rok později se již krajská přehlídka konala v Lom-

nici nad Popelkou a spolu s domácím souborem (nastudoval hru I. Bukovčana „Než kohout zazpívá") se jí zúčastnil i divadelní soubor Krakonoš Osvětové besedy z Vysokého nad Jizerou s „Komedyjí vo dvouch kupcích a židoj Šilokoj". Největšího úspěchu v posledním období dosáhla hra od sovětských autorů A. a P. Turových „Velvyslankyně" v nastudování Divadla I. Olbrachta Semily. Soubor s ní pohostinsky vystoupil v Divadle Vítězného února v Hradci Králové a na podzim roku 1983 obdržel jedno z hlavních ocenění (cenu České mírové rady) na Národní přehlídce ruských a sovětských divadelních her ve Svitavách. Individuální cenu za herecký výkon převzala představitelka hlavní role R. Komárková. Semilský kolektiv získal i cenu za nejlepší klasickou inscenaci v Roce českého divadla (L. Stroupežnický „Naši furianti"). S mimořádným zájmem se setkala Hubačova hra „Dům na nebesích" v provedení vysockého Krakonoše. Také ostatní soubory vstoupily do Roku českého divadla s řadou hodnotných a zajímavých titulů, ať už ze zlatého fondu naší a světové dramatiky, nebo z původní tvorby poslední doby.

Úroveň mnohých vystoupení ovlivnila profesionální metodická pomoc poskytnutá vybraným souborům. Se scénografickým řešením své inscenace například Vysockým poradil pracovník Národního divadla a dlouholetý přítel Pavel Hora. Krajské kulturní středisko v Hradci Králové zajistilo konzultace Divadlu I. Olbrachta. Konečný tvar představení „Velvyslankyně" mu pomohli vtisknout režisér S. Staněk z Divadla Vítězného února Hradec Králové a scénograf J. Vosecký z Východočeského divadla Pardubice. Hostující představitelkou titulní role v Čapkově „Matce" v nastudování dramatického odboru A. Marek byla členka Divadla na Vinohradech národní umělkyně Jiřina Švorcová.

K nevšední atmosféře Roku českého divadla přispěla okresní přehlídka amatérských divadelních souborů — Týden divadelní tvorby. Přehlídka vznikla již roku 1978 z popudu Okresního kulturního střediska v Semilech. Spoluzakladatelem byl turnovský Jednotný klub pracujících a místem konání Městské divadlo v Turnově. Po dva roky, než skončila rekonstrukce divadelní budovy, se přehlídka konala v semilském kulturním domě a v lomnickém Tylově divadle. Roku 1984 se vrátila do Turnova, do překrásně upraveného stylového divadelního sálu. Pro amatérské kolektivy Týden divadelní tvorby znamená příležitost ke vzájemné konfrontaci i přátelským setkáním. Divákům přehlídka přináší kromě kulturních zážitků i možnost porovnat umělecké

kvality a seznámit se s méně známou a novou dramatickou tvorbou. Do jisté míry se jedná rovněž o nenásilnou, ale účinnou propagaci zájmové umělecké činnosti a jejího veřejného uplatnění.

Druhou zajímavou akcí určenou především amatérským hercům je soutěž v přednesu hereckých monologů — Cyranův kord. Koná se každoročně v Lomnici nad Popelkou a vyhlašovateli jsou místní Jednotný klub pracujících spolu s okresním kulturním střediskem. Soutěž vznikla v roce 1970 a časem se stala oblíbenou mezi ochotníky v Čechách i na Moravě. Je dvoukolová, má určitá ustálená pravidla; trvá vždy od pátku do neděle. K pátečnímu večeru tradičně patří setkání se zajímavými hosty. Sobota se skládá z vlastní soutěže a veřejného programu sestaveného z nejlepších monologů. Jako host pokaždé vystoupí známá herecká osobnost (národní umělec F. Filipovský, J. Vinklář). V neděli se pracuje ve skupinách na zadaném společném tématu.

Účinkování na přehlídce nebo v soutěži však zdaleka není hlavním smyslem souborové práce; je to spíš důsledek poctivé snahy a dosažených kvalit. Motivace činnosti spočívá především ve vystoupení před domácím publikem. Mnohé kolektivy vykazují i bohatou zájezdovou aktivitu. Mezi ně patří především divadelní soubor Slovan z Nové Vsi nad Popelkou, který má vždycky vedle nově nastudovaných představení připraveno i několik úspěšných inscenací z minulých sezón. Druhým obětavým kolektivem jsou vysočtí ochotníci. Často zajíždějí do okolních i vzdálenějších míst okresu, vystupují na školách a v klubech důchodců. Činnost souborů nekončí na jevišti. Desítky hodin trávených při zkouškách, při představeních, na zájezdech doplňují další. Členové brigádnicky pomáhají při úpravách a úklidech kulturních domů (Nová Ves nad Popelkou), divadelních budov (Lomnice nad Popelkou), zabezpečují služby v sálech při kulturních akcích a oslavách. Pořádají patronátní odpoledne a večery, besedy na školách, v domovech důchodců, jsou činní ve sborech pro občanské záležitosti, pomáhají zpracovat jednotné plány kulturně výchovné činnosti, účastní se soutěže aktivity kolektivů zájmové umělecké činnosti. To všechno náleží k současné tváři amatérského divadla na Semilsku.

Hovoříme-li o souborech, nemůžeme pominout ani úspěšnou činnost loutkářských kolektivů. V posledních letech jsme na tomto úseku zaznamenali výrazný obrat k lepšímu. Projevilo se to jak při krajské soutěži v České Třebové, tak i na národní přehlídce Loutkářská Chrudim. Soubor Čmukaři Modřišice, kolektiv mladých lidí, který se pustil nesnadnou cestou autorského divadla, obdržel v roce 1982 v Chrudimi

hlavní cenu a reprezentoval naše amatérské loutkářství na mezinárodních přehlídkách v NDR, Bulharsku, Maďarsku a Portugalsku.

Zajímavý je vývoj a umělecký růst loutkářského souboru MLS ze Semil. Dal se také „svést" — v tom dobrém slova smyslu — k autorské tvorbě. Díky netradičním a nápaditým tvůrčím řešením se Semilští zařadili mezi vyspělé kolektivy Východočeského kraje.

Loutkářské soubory Na židli Turnov a Mladý loutkář Lomnice nad Popelkou se zase zaměřily na práci s dětmi a mládeží. Pomáhají mladým adeptům loutkoherectví při prvních krůčcích na jevišti. Oba kolektivy se již představily na krajské přehlídce dětských divadelních a loutkářských souborů ve Vysokém Mýtě. Vedle toho ještě existují další soubory v Benešově, Vysokém nad Jizerou, nový kroužek vznikl v Rokytnici nad Jizerou. Ty všechny úspěšně navazují na místní bohaté tradice.

U převážné většiny kolektivů se dá hovořit o vlastním, autorském podílu, ať už jde o dramaturgii, výtvarné řešení, či tvůrčí zpracování námětu. Poněkud výjimečné je postavení loutkářského souboru Krakonoš ve Vysokém nad Jizerou. Jeho členové, patřící současně k divadelnímu souboru Krakonoš, si dali za úkol vzkřísit odkaz starých lidových loutkářů. Pomocí historických marionet, klasického kukátkového jeviště se spoustou původních malovaných dekorací, rekvizit a s původním repertoárem vyvolávají dokonalou iluzi tradičního loutkového divadla, kde nechybí ani stařičký flašinet.

PŘEHLED AKTIVNÍCH DIVADELNÍCH A LOUTKÁŘSKÝCH SOUBORŮ V OKRESE SEMILY K 1. 1. 1985

Divadelní soubor Jizeran Osvětové besedy Benešov u Semil
Divadelní soubor Osvětové besedy Bozkov
Dětský divadelní soubor Tělovýchovné jednoty Sokol Bradlecká Lhota
Dětský divadelní soubor Hůrka při základní škole v Čisté u Horek
Divadelní soubor základní organizace Socialistického svazu mládeže Karlovice
Divadelní soubor Tělovýchovné jednoty Jiskra Kolora Košťálov
Divadelní soubor J. K. Tyl Sdruženého klubu ROH Lomnice nad Popelkou
Divadelní soubor Slovan Kulturního klubu JZD Nová Ves nad Popelkou
Dramatický kroužek ZO Svazarm Poniklá

Divadelní soubor Tělovýchovné jednoty Sokol Přepeře
Divadelní soubor A. Jirásek Sdruženého klubu ROH Rokytnice nad Jizerou
Divadelní soubor Jirásek při základní škole Rokytnice nad Jizerou
Divadelní kroužek při Střediskovém kulturním zařízení Rovensko pod Troskami
Divadlo I. Olbrachta Sdruženého klubu ROH v Semilech
Divadelní soubor J. K. Tyl Osvětové besedy Slaná
Divadelní soubor JZD Tatobity
Dramatický odbor A. Marek Sdruženého klubu ROH Turnov
Divadelní kroužek Osvětové besedy Víchová nad Jizerou
Divadelní soubor Krakonoš Osvětové besedy Vysoké nad Jizerou
Loutkářský soubor Osvětové besedy Benešov
Mladý loutkář Městského domu pionýrů a mládeže Lomnice nad Popelkou
Loutkářský soubor Čmukaři Osvětové besedy Modřišice
Loutkářský soubor Sdruženého klubu ROH Rokytnice nad Jizerou
Loutkářský soubor MLS Sdruženého klubu ROH Semily
Loutkářský soubor Na židli Sdruženého klubu ROH Turnov
Loutkářský soubor Krakonoš Osvětové besedy Vysoké nad Jizerou

INSCENACE VYSOCKÝCH OCHOTNÍKŮ OD ROKU 1966

Rok	Autor hry	Název hry	Hráno
1966	R. Thomas	Charleyova teta	1×
	L. Stroupežnický	Zvíkovský rarášek,	
		Paní mincmistrová	2×
		Slavnostní akademie	1×
	V. Štech —	Třetí zvonění aneb	
	M. Horníček	Svatba pod deštníky	2×
1967	J. K. Tyl	Lesní panna aneb	
		Cesta do Ameriky	3×
	V. K. Klicpera	Ženský boj	2×
1968	O. Werner	Červený mlýn	2×
	J. Karas	Mučedník brixenský	1×
1969	J. Beneš	Na tý louce zelený	21×
1970	A. Benedetti	Ustláno na růžích	3×
	F. Čech	Kašpárek a loupežníci	2×
	P. Hamilton	Plynové lampy	2×
1971	N. V. Gogol	Revizor	2×
	I. Mikšovič	Kostecká legenda (světová premiéra)	2×
	K. Horký	Loupežníci na Chlumu	2×
1972	K. Valdauf —	Nejlíp je u nás	13×
	B. Nádvorník		
1973	J. Žák	Študáci a kantoři	2×
	M. Hejralová	Jak žili naši divadelní otcové (pásmo)	3×
	K. Valdauf —	Nazdar, tati	4×
	B. Nádvorník		
1974	K. Valdauf —	Nazdar, tati	12×
	B. Nádvorník		
	M. Stehlík	Mordová rokle	1×
	G. Feydeau	Brouk v hlavě	2×

1975	G. Feydeau	Brouk v hlavě	4×
	M. Hejralová	Oslava 50 let budovy	1×
	M. Stehlík	Mordová rokle	1×
	N. Hejda	Flám	2×
1976	L. Erbsová	Ta naše krásná zem (pásmo)	9×
	El Car	Pásmo dělnických písní a básní	2×
	A. Jirásek	Lucerna	2×
1977	L. Erbsová	Ta naše krásná zem (pásmo)	8×
	A. Jirásek	Lucerna	7×
	V. Katajev	Ztřeštěná neděle	2×
1978	L. Erbsová	Ta naše krásná zem (pásmo)	16×
	I. Hermanová	Babičky druhé generace	2×
1979	I. Hermanová	Babičky druhé generace	3×
	L. Erbsová	Ta naše krásná zem (pásmo) (Celkem uváděno 41×)	8×
1979	M. Hejralová	Z domoviny (pásmo)	5×
	J. Havlásek	Nepožádáš o manželku bližního svého	2×
1980	M. Hejralová	Z domoviny (pásmo)	1×
	Jaroslav a Jan Hejralovi	Na pobytí u Krakonoše (pásmo)	10×
	J. Havlásek	Nepožádáš o manželku bližního svého	6×
1981	J. a J. Hejralovi	Na pobytí u Krakonoše	13×
	M. Majerová	Robinsonka	3×
	K. Svoboda — Jan Hejral	Sen vo křillouce (světová premiéra)	2×
1982	J. a J. Hejralovi	Na pobytí u Krakonoše (pásmo)	8×
	K. Svoboda — Jan Hejral	Sen vo křillouce	2×
	J. Hubač	Dům na nebesích	7×
	Lope de Vega	Sto dukátů za Juana	2×
1983	Lope de Vega	Sto dukátů za Juana	4×
	J. Hubač	Dům na nebesích	4×
	J. a J. Hejralovi	Na pobytí u Krakonoše (pásmo) (celkem hráno 32×)	1×

	J. Kolár — M. Balling	Komedyje vo dvouch kupcích a židoj Šilokoj	2×
1984	J. Kolár — M. Balling	Komedyje vo dvouch kupcích a židoj Šilokoj	13×
	B. Vasiljev	A jitra jsou zde tichá	1×

VĚNCESLAV METELKA

„... ABY NA VÍCE MÍSTECH PODOBNĚ KVĚTLO KVÍTÍ ČESKÝCH SLOV“

(Vybráno se zápisů paseckého písmáka Věnceslava Metelky)

1. ledna 1835

Obloha jest dnes temnou rouškou potažena, déšť prší hojně, já však přeci jdu do Loukova navštívit milého přítele Hynka. Česká Thálie sobě rozbila stan tam nedaleko jizerního břehu.

Jsemť málem nedočkavý, bych na lešení spatřil herce, které jsem ještě neviděl v divadle hrát. Jsouť to krásné Berounské koláče. „Pavlinka“ jest Johanka Hradecká, „Verunka“ — Fany, též Hradecká. Janda, divadelní direktor, jest v osobě Vojtěcha, pan Nosek — „Prokůpek“, Futerek — „Kylián“. Radost by každý musel mít, jen kdo dost málo mozku v hlavě má.

Milování hodné dívenky to jsou a úkol svůj, totiž úlohu, se řádně, pravidelně nazpamět naučily. Co jim všem vesměs sluší? Jest následující: čistá, nenucená výřečnost, přiměřené těla hnutí a jaksi nelíčená prostosrdečnost panuje mezi osobami těmito, jež se obratně v divadle otáčejí.

Bože, dejž, aby na více místech podobně květlo kvítí českých slov. Pak nám vzejde blaho na celé zemi České. Tímto se zdokonalí jinochové a dívenky a svým časem vzrůstající národ se stane, že vesměs přijde poznání pravé ceny našeho liboznějícího jazyka.

21. dubna 1835

Dnes má být první okus mého na lešení divadelní vykročení. Máť se provozovat Klobouk v jednom a fraška Tlachač ve dvouch jednáních. Rád bych věděl, pakli se jen trochýtek dařit bude. Ještě jest sedm hodin do prvního výstupu.

1. ledna 1836

Dnes měl být v paseckém divadle posledně hrán Veliký zbujník Abelino. Skrze nepohodlnost povětří nemůže se hrát, ani ta nejmenší

hra. Myslím však, že až v neděli, že z toho nesejde. Opravdu jest veliký oupad sněhu.

29. ledna 1836

Hezky, hezky! Jen Ďáblů mlejn dopsat, rozdat, naučit a první postní neděli jako v Libušině městě na všechny rožní domy přilípnout: Bude se provozovat zpěvohra pod názvem Ďáblů mlejn ve čtveru dějství, hudba od Müllera.

14. března 1836

Dnes je po komedii. Včera byl hrán ponejprv, co Paseka Pasekama stojí, Jan Dolínský. Příjem byl pět zlatých konvenční měny. Dost. Je po šlacích drahý len.

Každá komedie jest vícenásobná, neboť komedianti dělají komedii pro lidi a sami mezi sebou mají tu nejkrásnější komedii. Jako včera já byl jsem v osobě Jana Dolínského. V posledním výstupě, když jsem se s Krakem potýkal, po první ráně mně dřevěrná sekyra ulítla. Já ale jako dokonalý rytíř topůrkem jsem řezal, až padnul. Smíchu jsem byl plný. Štěstí že jsem měl hledí spuštěné.

Bylo po sekyře a po komedii. V neděli se bude ten samý kus ještě jednou hrát. Nato bude následovat veselá zpěvohra pod názvem Čert se utrh.

5. dubna 1839

Jest neděle. Sedíme v divadle vysockém . . .

Hudba přestala, zvoneček zazněl a opona se vyhrnula. Němé ticho se způsobilo mezi diváky. Musím opravdu říci, co se hrálo. Byltť hrán kus Klicperův v pěti dějstvích pod názvem Loupež. Zkrátka abych úsudek pronesl, neučinili všickni herci zadost. Někdo by byl hrál, neuměl nazpamět. Jiný uměl nazpamět, a neuměl to prodat.

Mnohé matky přinesly sebou dvouleté, tříleté až čtyřleté děcka. Horko, zima na nohy, tlačenice, sám v sobě dlouhý kus, střelba u jeskyně působily dojem na děti, že bylo pláče, nářku, křiku, soužení a trampoty. Herci pro pláč dětí neslyšeli nápovědu. Diváci se mrzeli s komedianty a komedianti s diváky.

Vtom bylo čtvrté jednání. Nápovědovi nevědomky dohořela svíčka a druhou zvrátil loupežník. Bylo tma, přestala komedie, lid bublal, šramotil. Za mnou dvě poněmčelé Češky ozývaly se: „Schlecht, nicht gut. Was ist denn das? Copak dělají? I to je škandál!“

Vtom jeden herec vzal z hraběcího stolku svíčku a dal nápovědovi do jeho podzemní skrejše. Neboť podle jeho pronešených slov: „Sakramenti, svíčku!“ mohl jsem si pomyslit, že mu tam blaze není.

Chytili se toho všickni znovu a kus šťastně skončil.

Ještě jedno. Za mnou ty dvě milostenky sedíce, kolenama opíraly se o mé záda. Neměl jsem velikého pohodlí, a protož jsem se také chtěl poupřít, poněvadž ony dříve se na mě upíraly. To jim nebylo, jak pravily, „recht“. Že prý se po nich válím. Já jim ale řekl:

„Mohly jste zůstat doma v pokoji.“

Opona se pošesté vyvznesla a jeden děkoval a ohlašoval, že za týden bude hrán Jan za chrta dán. Hoši plácali, tleskali, křičeli:

„Výborně, výborně! Hezky! Právo!“ A někteří: „Bravo!“ Mohl sobě vybrat, kdo co chtěl.

Tu naříkala stará baba, že jí strnuly nohy od sedění. Jiný naříkal, že ho bolí nohy a v zádech od stání. Ten naříkal, že vzadu hrozně kouřili, že je jako opilý. Ten měl žížeň, jiný hlad, ten mrzutosti. A já jsem se těšil nad nimi.

Lavice praskaly, dveřmi by byl ani kocour neprošel. Čekal jsem, až se povyprázdnilo, a ubíral jsem se za nimi . . .

18. března 1842

Na celém podhoří, ve Vysokém, v Bozkově, v Sklenařicích, v Jablonci. Všudy, všudy se české hry v divadle hrají. Tu Jan Dolínský, jinde Abuchazan, tam Felsenstein aneb Znějící zvon půlnoční hodinu. Byl jsem všude, ale odpadla mi chuť, že nejraději sedím doma. A jestliže se mi chce, přečtu si komedii tak, jak chci. Na prknech místem to jde bídně. Neviděli hrát a sami, koho by uposlechli, nemají. Co dělají, myslí, že to dobře jest. Opravdu to není k uspání, nýbrž to je spíš k outěku . . .

Předně mluva by měla být čistá, jasná, bez vší přísady. To ale mají divných vyslovení — nových slov, aneb které v obyčeji, v užívání jsou, tak divně vyslovují, že jest člověku ouzko.

Za druhé oblek, jak říkají, komendanta je nepřiměřený. Přijde na to, komu jaká role se dá. Dostane-li ji zámožnější a může-li si pořídit šaty, ustrojí se hezky, byť by hned chatrný šat měl mít. Je-li chudák knížetem, vyjde tak, že i nejnižší služebník lepší bundu má. Ač kabát nedělá osobu, ale přece oko se tu musí klamat.

Za třetí v řeči se nedává pozor na znamení rozdílnosti. Ať jest čárka nebo puntík, ať jest otazník nebo zvolavník. málo rozdílu v tom dělají.

Za čtvrté chod divadelní má být obzvlášť pozorován. Někdo se má plížit, jiný proti němu mužně, a sice tak, jak sebou to karaktery nesou. Břiďte, břiďte! Snad za sto let to bude v lepším pořádku. Vždyť ale již já pamatuji dvacet let, kde sobě česká Thalie rozbila stan, a není opravdu vidět veliký, obrovský pokrok. Vždyť vše popostoupá, a to by mělo zůstat na jednom místě?

Dobře. Zapovídají ouřady všecky hry. Nemá se prý bez prezidiálního povolení hrát, a byť by to hned bylo k ústavu chudých neb ku kostelu — zapovídají to. Proč? Chcete vyražení nevinné lidu uzmout, vy vrchníci? Chcete, by vám i to těžce zasloužené na prkních dali do vašich jidášských měšců? Tak jest a ne jinak.

29. března 1842

Večer jsem byl na komedii ve Vysokém. Byl provozován Vilím Tel, svobodně vzdělán od pátera Netuky v trojím dějství. Dost dobře to šlo. K celku přispívali všickni. Hezky hráli, obzvlášť ten malý Vilím Tel výborně se držel . . .

FRANTIŠKA JANDOVÁ

JAK JSEM SE DOSTALA NA JEVIŠTĚ

V roce 1908 byl sychravý podzim a v domě proti nemocnici u Rónů ve velké světnici se sešlo vždycky v neděli mnoho spolužaček Rónovy dcery Aninky. Byly to žákyně měšťanské dívčí školy, já byla mezi nimi nejmladší. Hrály jsme „všecko lítá, co peří má", na prstýnky, na řemeslníky a moc jsme zpívaly i tančily. Jednou v dětském časopise „Malý čtenář" jsme objevily i krátkou jednoaktovku a scénky. Ty jsme se naučily, v koutě světnice jsme na čtyři sudy položily prkna, za oponu posloužila velká plachta z vozu, a už se hrálo. Diváků jsme měly mnoho a každou neděli přibývali. Ve „Čtenáři" jsme našly i zdramatizovanou pohádku o Popelce, a tak jsme s velkým nadšením hrály „Popelku". Úspěch byl nečekaný a překvapující. Publika stále přibývalo, ale plnil se i talíř s penízky, které nám posílali vděční rodiče našich malých diváků. Po čtyřech nedělích to dělalo už čtyři zlatky. My jsme ale žádná vydání a žádné potřeby neměly, a tak po delší poradě jsme se usnesly, že doneseme náš výdělek paní Šrétrové, předsedkyni Severočeské jednoty, jako příspěvek na vaření polévek pro přespolní chudé žáky. Dámy ze spolku se na nás přišly podívat a rozhodly se vypravit naši „Popelku" na sále v radnici. Objednaly pro nás šaty, paruky, nechaly postavit scénu, a tak jsme se najednou dostaly na opravdové jeviště. Paula Žantová hrála Popelku, prince Aninka Rónová, princova pobočníka Mařenka Hnyková, zlé sestry Anda Bartoníčková a Lidka Johnová, zlou macechu Mařka Hásková. Já, nejmladší ze všech (bylo mi 12 let), vílu, která v přestrojení za babičku věnuje Popelce tři oříšky a nakonec se v živém obraze objeví jako žehnající víla. Severočeská jednota měla pěkný příjem, a tak se dámy rozhodly příští rok opět pořádat divadlo pro děti ve prospěch školních polévek. Vybraly k tomu „Malého lorda" a já dodnes vzpomínám, jak jsem Andě Bartoníčkové tuto roli záviděla, a jak moc jsem toužila ji hrát.

Ale dostat se na jeviště nebylo tak lehké, když jsem nebyla z ochotnické rodiny. O divadle se hovořilo všude. Školním dětem byla návštěva ochotnického divadla zakázána. O povolení se muselo požádat pana katechetu. Tak já třeba jsem v deseti letech viděla „Lucernu", rok

nato dvakrát „Cestu kolem světa", hlubokým dojmem na mne zapůsobily hry „Živé pochodně Neronovy" a „Orfeus v podsvětí".

Když jsem vyšla ze školy, bylo to v roce 1910, stala jsem se obdivovatelkou všeho, co s hraním divadla souviselo. Měla jsem kamarádku Božku Blažkovou. Pan Blažek, její tatínek, sice nikdy nehrál, ale přece byl nadšený ochotník. Zatápěl v karderobě, staral se o scénu, stavěl kulisy, roznášel úlohy, lepil plakáty, sháněl statisty, zkrátka ani jedno divadlo se neodehrálo bez pana Blažka. Když potřebovali statisty, obstaral je pan Blažek. Tak jsme s Božkou dělaly pážata, dvorní dámy, tu zas vesnická děvčata, zkrátka „mlčenlivý lid". Celkem jsem i s tím byla spokojená. Bavilo mě chodit na zkoušky, poslouchat vyprávění starých ochotníků, plést se jim pod nohy.

Tu jednou o vánocích se měla hrát Jiráskova „Kolébka". Pan Blažek povídal: „Holky, potřebuju venkovský lid. Budete jen volat: ‚Hr na pány, pojďme na ně!' Přijďte večer na zkoušku." Tak jsme šly a byly jsme tam první. Anda Bartoníčková hrála Máří, studenta Mirek Havlíčků, krále Václava Bohumil Turpišů, purkrabího Vilém Rón. Režisér tenkrát žádný nebyl. Vzpomínalo se často na ředitele Františka Mařatku, který sice sám divadlo nehrál, ale všechno vedl. Vybíral kusy, radil hercům, navrhoval scény. Staří i mladí si dali od něho říci a jeho vedení uznávali. Směl i křiknout, herce opravit, vrátit a opravovat tak dlouho, až všecko herec udělal tak, jak si to ředitel Mařatka představoval. Ale v čase, na který vzpomínám, nebylo nic podobného. Úlohy se rozdaly a každý si roli odříkal, jak uměl podle svého svědomí nejlépe. V zákulisí držel knížku Janda, truhlář z Kopce. Sledoval hru; když tam stálo „vejde se zprava", tak se vyšlo zprava. Když vznikla někde nějaká nesnáz, musil si každý pomoci sám.

Při předposlední zkoušce „Kolébky" se zkoušela i milostná scéna studenta s Máří. Pan Vilém Rón nebyl spokojený. „Takle se přeci děvče nenamlouvá, to musíte udělat tak a tak..." poučoval Mirka Havlíčka. Ten zčervenal a opakoval. Ale pana Róna zase neuspokojil. Opakoval ještě jednou. Když se panu Rónovi ani teď nezavděčil, sebral se milý Mirek, hodil úlohu na stůl, že hrát nebude, a odešel ze zkoušky. Teď bylo zle. Plakáty už visely, lístky se už prodávaly a divadlo plavalo. Pan Blažek se nabízel, že ráno za Mirkem dojde a přemluví ho; prý si dá ještě říct, ale rozzlobený pan Rón nechtěl, to že by bylo pěkné prosit takového usmrkance; panu Rónovi pilně přizvukovala i paní Anežka Ďoubalíková.

Do zkoušky tenkrát přišel i student Zdeněk Rón. My s Božkou,

„plebejský lid", jsme jen poslouchaly. Když už to dlouho trvalo, povídám Božce: „Bóže, to je řečí. Taková malá úložka! Kdybych byla kluk, hned bych se to naučila." Zdeněk to slyší a povídá: „Tuhle slečna prej by se to naučila, a není to špatnej nápad. V Národním divadle krále Václava skoro vždycky hraje děvče..." Pan Rón chytí úlohu a povídá: „Tak tuhle to, slečinko, máte, a hotovo." Ve mně hrklo. Vzala jsem ale úlohu a vyžádala si i celou knížku, abych si všecko přečetla a pořádně se naučila. Odnášela jsem si první svou úlohu domů. Ráno ale přišel pan Blažek. Prý to domluvili tak, že si úlohy s Bohumilem vyměníme. On že si vezme zamilovaného studenta a já krále Václava. Maminka s tatínkem měli sice námitky: první úloha a obléci se za chlapce? Nakonec se s tím smířili.

Dostala jsem bílé tričko, na nohy šněrovací opánky, červený sametový kabátek, kordík, pěknou zlatou paruku s lokýnkama a baret s pérem. Jenomže jsem si připadala v těch opánkách moc malá. Obula jsem proto pod triko boty s vyšším podpatkem a opánky nazula na ně. K poznání jsem nebyla a byla to velká legrace. Všechno dopadlo nad očekávání dobře, ze všech stran mě chválili, dokonce i pan notář mne zastavil a velmi srdečně gratuloval. Já byla v desátém nebi.

Hned nato se ochotníci rozhodli, že budou znova hrát „Cestu kolem světa". „Když už toho slona, hady, moře, vlak a lodě máme, zas to zkusíme." „Kdopak asi bude hrát Audu?" všichni jsme se ptali. Ani ve snu mě nenapadlo, že bych to měla být já. Ale přišel pan Blažek, už ode dveří se usmíval a povídá: „Tak, slečinko, něco vám nesu." Kouknu: Auda. „Ach, to jste se spletl," povídám opravdu upřímně panu Blažkovi. „I né, i né, jen si to nechte," smál se pan Blažek. Radost, to se ví, jsem měla velikou, ale starosti také. Hlavně s oblékáním. Žádná starší herečka mně nechtěla poradit. Ale i tenkrát všechno dobře dopadlo.

Úlohou krále Václava v Jiráskově „Kolébce" se mi otevřely dveře na jeviště vysockých ochotníků. Hrála jsem potom velmi často, velké role jako Niobu, ale i docela malé. Plně jsem byla zaměstnána v době Muttichova pobytu ve Vysokém. Ráda na všechno vzpomínám. Hrála jsem až do roku 1916, kdy jsem se provdala a rodné městečko na 36 let opustila.

JAROMÍR HORÁČEK

NENÍ OCHOTNIK JAKO OCHOTNIK

(Vybráno z knihy
Nic kalýho zpod Žalýho, Liberec 1963)

Na nic nejsou na Vysočtě tak herdý jako na ochotnický divallo. Anu, není taky divu. Tam se hrávalo už vod roku 1786. Nevím, nevím, kerý městečko by se mohlo v širokým dalekým vůkolí pochlubiť tak starou divadelní historií. Ale Vysocký byli příkladem i sousenním vesnicím. Daleko-li pak je semilská Vlastiboř a do Stanova dva skoky a malej kousek. Do Starý Usi a do Třiče se jen skulíš, do Pasek se na sáňkách nebo na velčku dvakrát svezeš a jen jennou do kopce šlapeš.

A herci? Vysocký bačkoráři a krejčí zašili pěknejch pár ouloh do papučí a cajkovejch kalhout, vest a šosáků. Pernikáři je zapíkali do marcipánu, voříškovejch taclí a pouteckejch bobku. Tam hrálo ušecko vod policajta až po pulmistra. Přilezlik, kerej jakstěžiu na perknech nepobyl, ve Vysokým se vyučil a uďál hereckou kariéru, a dyž už byl pořánný nemehlo, aspoň musel napovídať. Dyby se to tak kolem dokola uzalo, tak už sám zakladatel města Vysokýho, nebožtík Haulas Paulata, ďál v Praze před českým králem škumpernáble s medjedem, kerýho v zejmě u svýho vohniště chytil, a pak až do poslenních chvil života rejžíroval svý syny. Už jen polle svýho proroctví na smertelným lóži musel bejť ňákej komedant!

A dyž bejvalo hercu na tucty, nechyběly ani veselý příhody. Jen tak namátkou vzpomínám, jak měl Neťuka Nečáskoj z hlavy klobouk sestřeliť. Čechmanti uědí, esi hráli Viléma Tella, něco takovýho to muselo bejť — Neťukoj rána nevyšla, jako se vobyčejně na jevišti stává. I postavil se herdinně, rozpřáhl náruč a poudá svý voběti, kerá se naproti němu eště strachem klepala:

„No, abys věďal, měl sem tě zastřeliť a ze sjeta sprovodiť, ale dyž už sem takovej verták a nepovello se mně, smiřme se!" Palli si do náručí a vobá smíchem brečali.

Jindy zas nápouěda-provaznik křičí na Vilíma Rónova:

„Vilíme, Vilíme, hle, jak ti řemen kouká vod kalhout!"

Herec si čerta starýho ušim, že to patří jeho vosobě, a vopakoval s herdinným přízvukem, jako když svýho soka napomíná:

„Vilíme, Vilíme, hle, jak ti řemen kouká vod kalhout!“

V nepsanejch zápisech vokolních ochotniku i velectěnýho publika bysme našli moc takovejch dojmu. Škoda na ně zapomenouť. Poďváme se na chvilku po vůkolních scénách.

Vodeuře se opona — perní jennání — venkouská seknice — uprostřed starobylý kachlový kamna — přen nima na lajci se vyhřejvá vypasenej černej kocour.

Druhý jennání v lese a pustým hradě. Na jevišti smerčky a borovičky jako před vánocema na jarmarku a nan nima se pne prapodiuná zřícenina. Připadá nám ňák moc známá. Anu, na mou kuši, zrouna jako skrejvačka v Malým čtenáři — támle nahoře vobrácená lajce uzhůru nohama a pon ní zase ten vypasenej černej kocour z perního jennání, ale s hlavou a vocáskem dólu jako lenochod. Vida davida, jak voni si vodeuřený hlavy uěďaly rady, jak voni vykouzlily z vobrácenejch kachlovejch kamen zříceninu! —

V Čikváskách zas měli jevišťátko jen tak v koutě sálku. Hnutí tam nebylo a nalíčený herci ven nemohli. Proto prej měli pro ušelijaký pády a náhody ve svým divadelním inventáři za scénou i tajemnou vázu s uchem. Víme, já tam nebyl, ale ten, co mně to vypravoval, se při ušech svatejch zakládal, že kdysi po druhým jennání se vobjevila mezi oponou a hledištěm tajemná ruka s tou tajupelnou vázou a vozval se hlas jako ze záhrobí: „Franto, vynes to!“

Do Volešnice přišla rozpallá šmíra. Měla jen pět lidí. Řiditel, aby si pomoh, vybral velkej tahák, hru „Majerlinská tragédie“. Ale protože sami nemohli hru vobsadiť, i dyž každej hrál kolik rolí, poprosili ochotniky vo pomoc. Úlohu hraběte Esterházy musel přeuzíť domorodec Duštíra. Ale neměli co na něj, a tak ho voblíkli do landráckýho vafenroku se strašně dlouhejma rukávama. Vypadal, jako by mu pracky usekli. Na hlavu mu posadili třírohej klobouk a vopásali ho šaulej, kerou jim musel pučiť vobecní policajt.

Lidi se nachechtali, řiditel si na pár dnu pomoh, herci se najelli a z Duštíry se stal „hrabě landvérák“. —

Na sále u Tichánku zas dávali zamilovanou hru. Docházelo už půldevátý a milenec Šindelářu nikde.

„Kam se jen to chlapisko zatoulalo?“

Anče Sahánkovo, takový pěkný ďúčiště, už bylo celý uřvaný, že vo tu svou úlohu perní milounice eště příde. Viďali vopozdilce sic celý

vodpolenne v hospodě a říkali, že si kupoval na kuráž. Ale najennou se zmehnul a pryč a pryč.

Tu přiletí jeho kluk jako prašivec a sotva dechu popadá:

„Von tatínek nemůže hráť, je s ním moc špatně.“

Bjéželi k Šindelářom a vopraudu — tatínek jako prápor.

Tak zas zpátky, a co jen dělať?

Ančátko poudá: „Honzik Čapku, to je šikola, ten by moh!“

Přiběhli do sálu, Sahánkovo nakroutí voči jako Máři Majdalena před vobrácením:

„Pane Čapek — prosím vás — na slovíčko!“

„Ďúčiště, ty seš ale pěkný,“ poudá si Čapek v duchu a už se tlačí zprostřed řady.

„Pane Čapek, pěkně vás prosím, nechtěl byste si se mnou zahráť?“ a zas takový voči.

„To bych chtěl, ale kdy?“ zubí se Honzik na hezkou holku.

„No tejdě, Šindelář se nám z alterace namazal, že vo sobě neví.

„Aninko, nepřeskočilo vám? To přec nemužte mysleť dovopraudy!“ Marný namáhání. Leda prej po divalle.

Holka po něm blejskla jako čertice a chvíli se rozhlíží. Najennou tu uvidí vojáka Křivánka. To bylo takový dobrotisko, že neuměl nikomu nic vodepříť a hoch pohlennej. Anče k němu a zas takový voči.

„Jó, Ančátko, já bych strašně rád,“ a nakrucoval si knírky, „ale dyž já ráno zas rukuju z udlaubu!“

„Jéje, pane Křivánek, to se práuě hodí, než se urátíte z vojny, zatím se ušecko zapomene, jen já na vás nezapomenu!“

„No jo, vono se to řekne, ale japak se tejdě naučím oulohu?“

„Ale to vám přec hodí nápouěda! No jó, určitě, to pude! Musíte honně tahat z budky.“

„Depák, depák, já bych nic neslyšal, ani dyby si uzal nápouěda hlásnou troubu!“

Ale čím víc se na to hezký ďúče Sahánkovo koukal, tím měl do hraní uěčí chuť.

„A jak to teda, pane Křívánek, provedem?“

„Víte co? Sežeňte mně honem z hospody nebo vod holiče takovej rám, co se do něj zauěšujou noviny. Já si do nich dám divadelní knížku, a dyž neuslyším nápouědu, budu to číst.“

„To je vono, pane Křivánek, to pude! To pude. Vý ste přeci zlato!“ a to ďúče mu pallo kolem kerku a dalo mu záudaukem takový dje hubičky, až mu fousy pocuchalo.

Vidíte, Křivánek to sved. Chodil po jevišti jako pan preceptór a prej to přečet líp než ten mazauka Šindelářu na jenerálce. —

Ale poďvejme se zas na ty Vysocký! Co jen se lidi nauzpomínali na manžely Pajlovy! Jaký jen to byli herci sjedomitý! Voni chtěli, aby už každá zkouška vypadala jako vopraudinský přectavení, aby se už hrálo jak se patří v dekoracích, aby ušechen nábytek a každá malichernost byly na svým místě, jak by to dycky mělo bejť.

Pajla si nechal udělať u truhláře Nečáska truhlu a poručil si taky, aby mu ji mister přivez na velkonoční neděli, až pudou lidi z kostela. Ty, jak viďali truhláře s neobvyklým nákladem, hned na něj, komu ten náklad a kdože umřel.

„Ale vezu truhlu k Pajlom," poudá nedbale Nečásek, prašiuka, a kolik lidi hnelle s ním. Mysleli, že Pajla vopraudu umřel.

Tam už seknice připravená jako vo funusu, samej černej příkrou, vypučený uěnce vod hromnika, paškály na svícnech — a Pajla živej, v černým svadebním šactvě, bílou tverdou foremetku a manžety. Leh si do truhly, žena ušecko eště připravila, rozsvítila svíčky, Pajlu poklalla svatejma vobrázkama, do sepjatejch rukou mu vobtočila růženec s křížkem, rakeu vobložila věncema, sama v černým a v ksiftě žlutá jako ty paškály, chodila kolem rakve a strašliuě hořekovala:

„Zvoňte hrany, na uše strany, umřelo mý potěšení!"

Lamentovala tak, že i Pajla v truhle byl dojatej až mu selzy tekly ze zaufenejch vočí jako hráchy, potahoval nosem a škubalo mu hubou, diu se nedal do hlasitýho nářku nad sebou samým.

Truhlář a ušechny náhonný čumilové byli z toho celí pryč a jen každej kroutil hlavou, co se to jen před jejich vočima děje.

Pajlovi zatím zkoušeli scénu divalla, který se mělo dávať vo Merskaným pondělku v nynějším domě u Kučeru pod starou počtou.

Co lidi na ulasní voči viďali, rozkřičali po městě tak, že byl druhej den nával, až v divalle vomllívali a diu — že z toho nebyl vopraudickej funus.

Vemte si z toho příklad, jak se dělá dobrá reklama místo celýho štósu drahejch plakátu.

Obrázek ze staré školní čítanky: První vystoupení dětí roku 1786 na improvizovaném jevišti ve Vysokém nad Jizerou.

Božena.
392.

Činohra w pěti gednánjch

dle

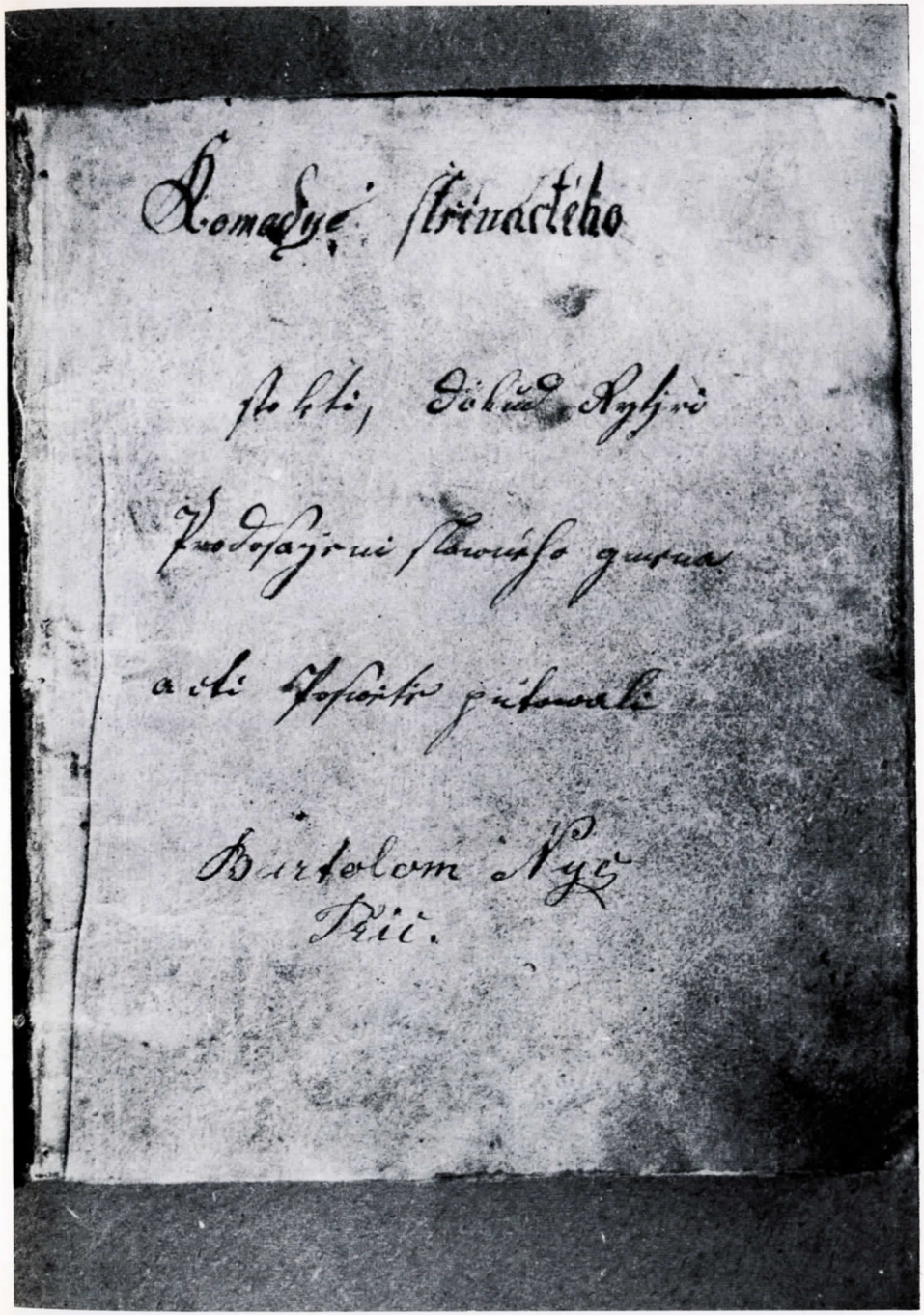
Šaffarżho baláda

od

Wáclawa Klicpery.

W Hradci Králowé, 1820.
Wsjmem a nákladem Jana Fr. Hoss. Pospjssila, krajského
a biskupského knihtlačitele.

Frontispis nejstarší zachované divadelní hry vysockých ochotníků Božena od Václava Klimenta Klicpery, vytištěné roku 1820 v Hradci Králové.

Komedye třinácteho

stoletj, Gdežto Rytjřé

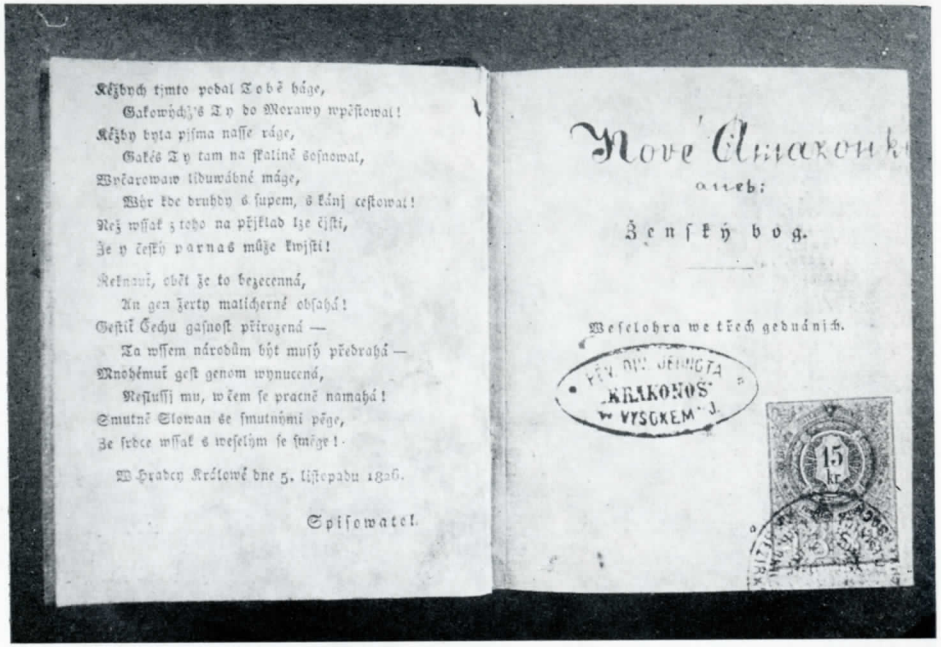
Prodegjrugj slawného gmena

a Cti Hledagjce putowali

Bartolom Nyč

Pjsař.

Titulní list rukopisu divadelní hry Komedie z třináctého století, dokud rytíři pro dosažení slavného jména a cti po světě putovali. Napsal ji pravděpodobně Bartoloměj Nyč (1773—1835), sekerník z Tříče u Vysokého nad Jizerou. Rukopis je uložen ve Vlastivědném muzeu ve Vysokém nad Jizerou.

Kdyžbych tímto podal Tobě háge,
Gakowýchž's Ty do Morawy wpěstował!
Kdyby byla písma naše ráge,
Gakés Ty tam na skalině sosnował,
Wyčarowaw lidumátné máge,
Wér kde druhdy s supem, s kání cestował!
Než wšak z toho na příklad lze čísti,
Že y český parnas může kwísti!

Rekneš, obět že to bezecenná,
An gen žerty matičerné obsahá!
Gestik Čechu gasnost přirozená —
Ta wšem národům být musý předrahá —
Mnohémuž gest genom wynucená,
Nesluší mu, w čem se pracně namahá!
Smutně Slowan se smutnými pěge,
Ze srdce wšak s weselým se směge!

W Hradcy Králowě dne 5. Listopadu 1826.

Spisowatel.

Nové Amazonky

aneb:

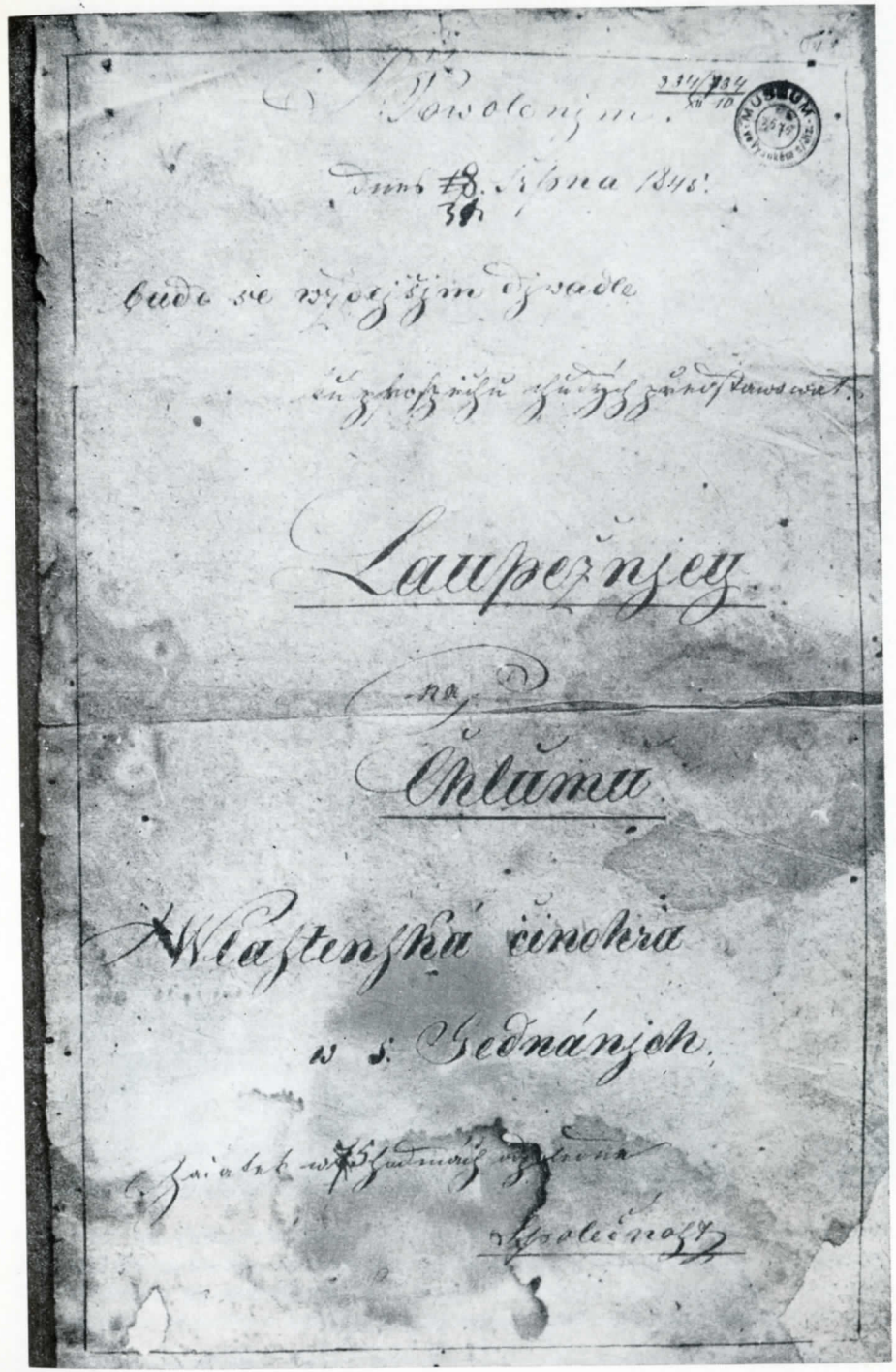
Ženský boj.

Weselohra we třech geduních.

KRKONOŠE
VYSOKEM J.

V roce 1826 byla v Hradci Králové vytištěna divadelní hra Ženský boj od V. K. Klicpery. Vysočtí ochotníci si upravili název na Nové Amazonky aneb Ženský boj. Ve Vysokém nad Jizerou hráno 11. a 18. března 1883.

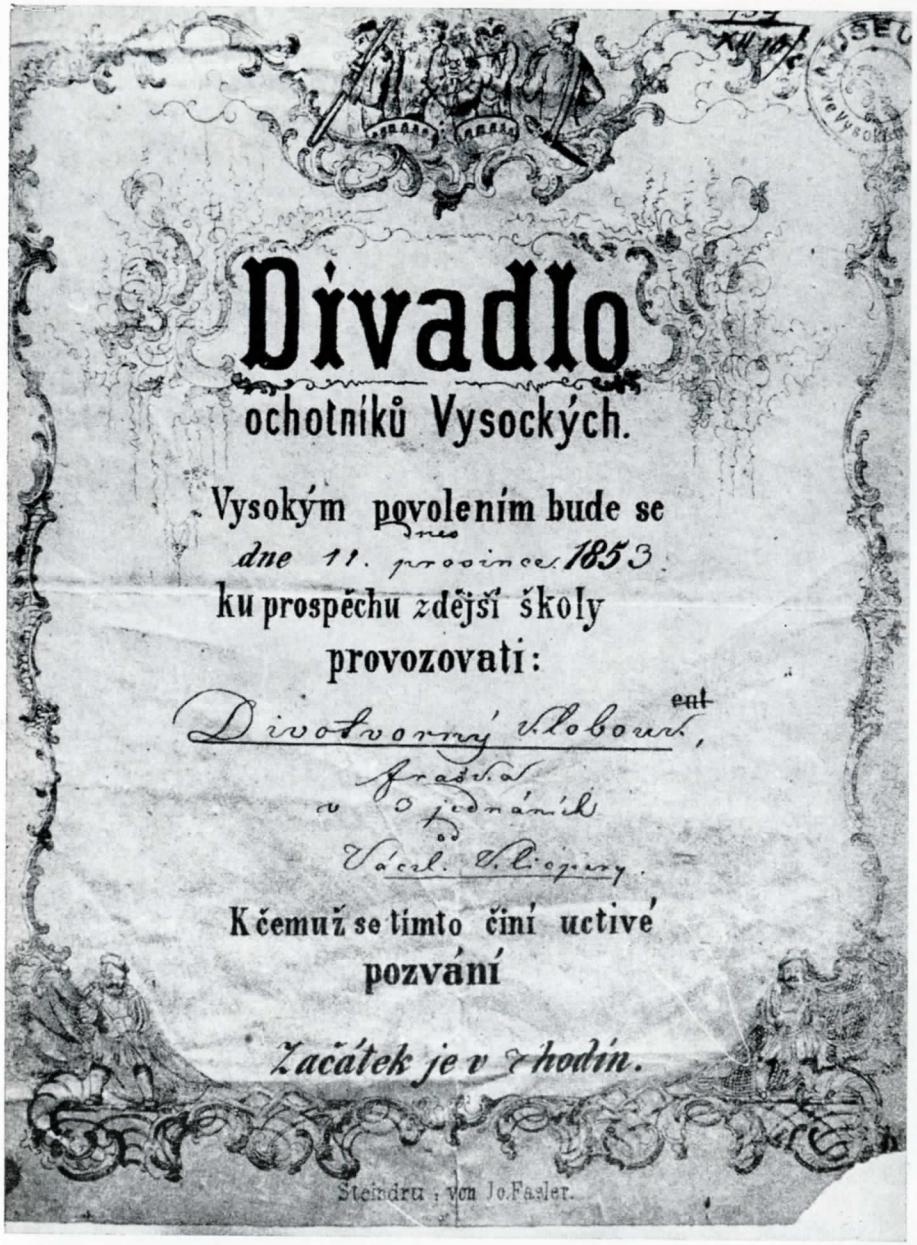
Nejstarší dochovaný plakát vysockých ochotníků k inscenaci hry Loupežníci na Chlumu (1845) je uložen ve Vlastivědném muzeu ve Vysokém nad Jizerou.

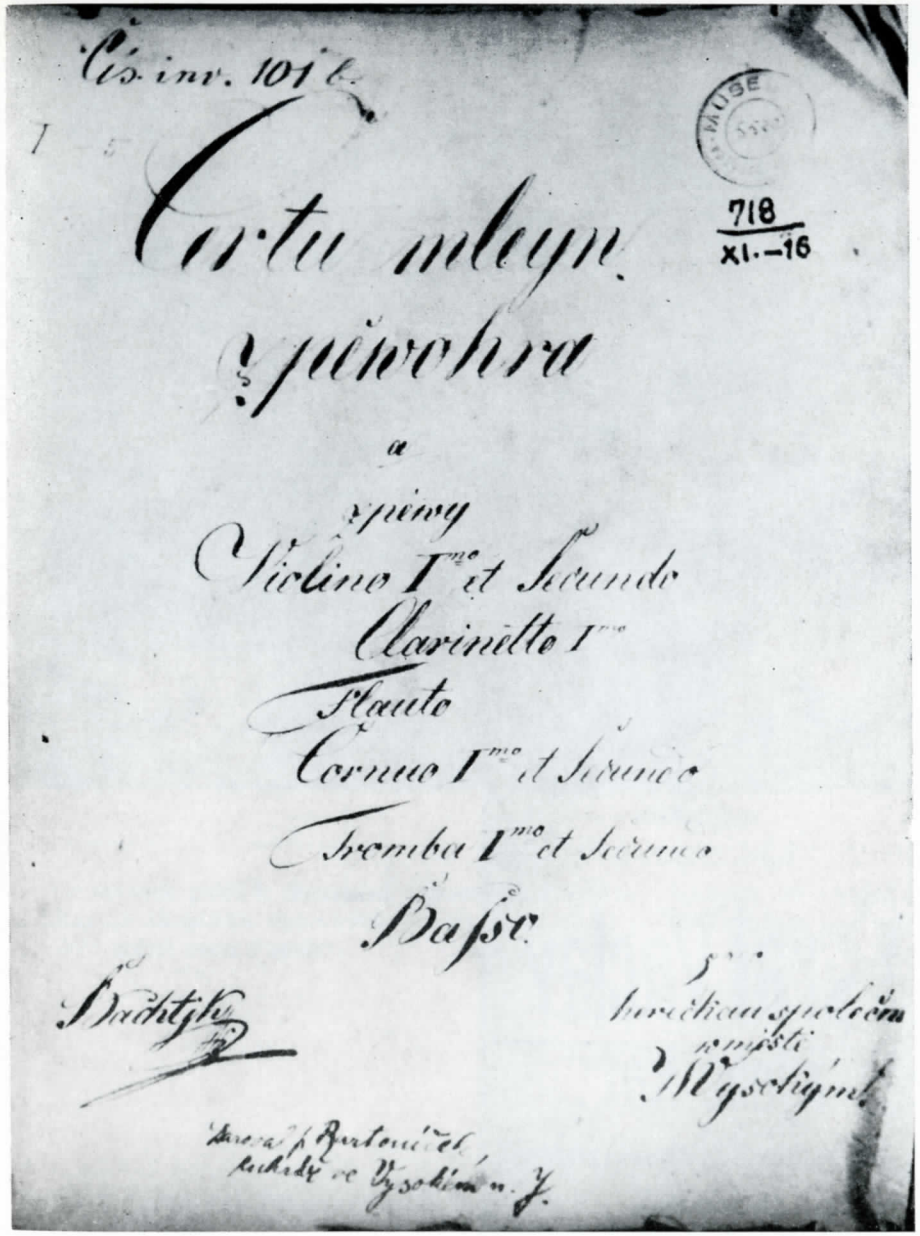
Loupežnjcy

na

Chlumu.

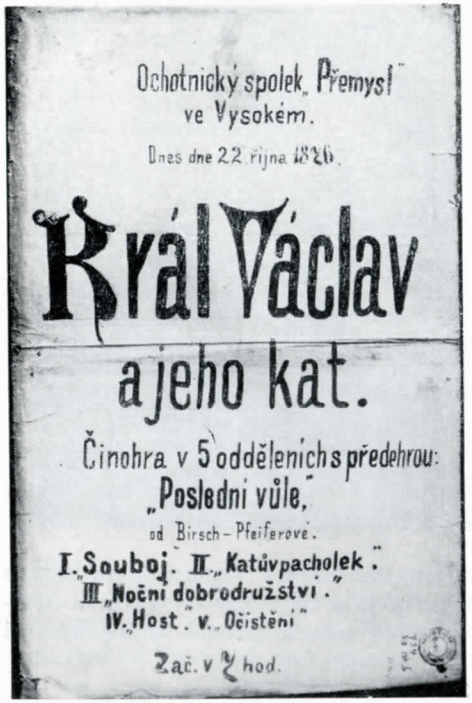

Plakát vysockých ochotníků zval: „Vysokým povolením bude se dnes dne 11. prosince 1853 ku prospěchu zdejší školy provozovati: Divotvorný klobouk, fraška o 3 jednáních od Václava Klicpery…“ Je uložen ve Vlastivědném muzeu ve Vysokém nad Jizerou.

Titulní list rukopisu zpěvohry Čertův mlejn, uložené ve Vlastivědném muzeu Vysoké nad Jizerou. Při úpravě českého znění této zpěvohry od Václava Müllera, velice plodného, ale rychle zapomenutého autora, patrně spolupracovali Věnceslav Metelka s kolegou Bachtíkem.

Tento snímek patří k divadelní vzpomínce Františky Jandové. Je z roku 1908 a ukazuje skupinku vysockých děvčátek, která si poprvé zahrála na vysocké „velké" scéně svou Popelku.

Jedna z nejstarších fotografií podkrkonošských ochotníků. Jsou na ní Jilemničtí v roce 1868.

Většina plakátů vysockých ochotníků byla psána ručně. Tento je z činohry Král Václav a jeho kat, provozované 22. října 1876 (Vlastivědné muzeum ve Vysokém nad Jizerou).

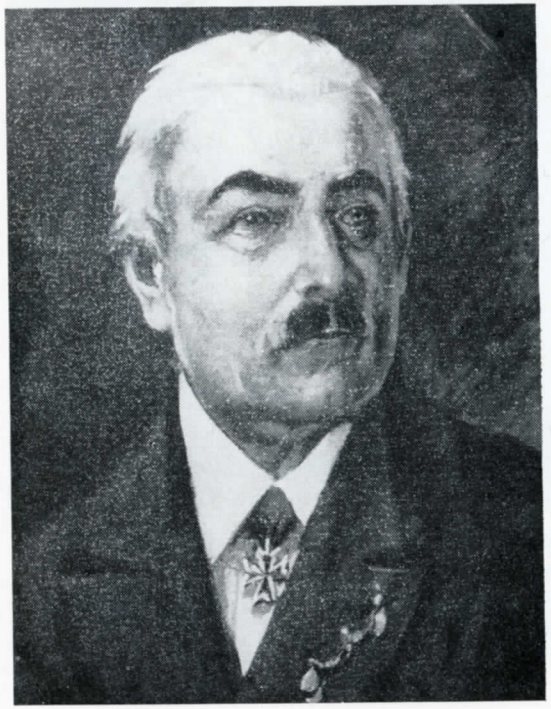

A. Heřmanská-Štětková z Vysokého nad Jizerou jako kněžna z Jiráskovy Lucerny v roce 1911 (v archívu vysockého Krakonoše).

Ukázka dobového plakátu ochotníků z Benecka je z roku 1909. (Krkonošské muzeum ve Vrchlabí).

Ukázka z dramatizace A. Puldy: Cesta kolem světa za osmdesát dní. Ve Vysokém nad Jizerou se hrála ve třech nastudováních, toto je z roku 1926. V roli Audy Božena Šádková (z archívu vysockého Krakonoše).

V roce 1913 sehrál jilemnický spolek Kollár hru bratří Mrštíků Maryša. Mezi herci byl i sedmnáctiletý budoucí spisovatel Jaroslav Havlíček (viz šipka).

Divadelní ochotník, režisér a zpěvák Vilém Rón (1858—1926) z Vysokého nad Jizerou. Asi v roce 1915 ho portrétoval v roli diplomata akademický malíř Kamil Vladislav Muttich.

Vrchlického Noc na Karlštejně nastudovali vysočtí ochotníci v květnu roku 1916 ve scéně a v kostýmech od Kamila Vladislava Mutticha (z archívu vysockého Krakonoše).

Božena Šádková-Hladíková jako Auda ve hře Cesta kolem světa za osmdesát dní, která se ve Vysokém nad Jizerou hrála od února do dubna roku 1926. Její korálová ozdoba a kostým jsou vystaveny ve vysockém vlastivědném muzeu.

V Dolních Štěpanicích býval velmi čilý ochotnický spolek Lumír. Působila v něm také Anda Hanušová, přední česká lyžařka, která rovněž psala divadelní hry. Na snímku část skupiny představující pány při provedení dramatizace Jiráskova románu Psohlavci v roce 1921.

Ochotník Karel Rón z Vysokého nad Jizerou padl v první světové válce. Jeho fotografie asi z roku 1910 je uložena ve Vlastivědném muzeu ve Vysokém nad Jizerou.

Opona divadla ve Vysokém nad Jizerou od malíře Jana Falky ze Semil. Snímek je z doby, kdy se ještě hrávalo v sále radnice, tj. před rokem 1925.

Slavnost položení základního kamene divadla Krakonoš ve Vysokém nad Jizerou 31. května 1925. Ještě v témže roce se v nedokončeném divadle hrálo.

Herečka Antonie Nedošínská vystupovala 27. 7. 1930 pohostinsky s ochotnickým spolkem Jarost ve Mříčné ve hře Zelené království; hrála Šmerdici. I jiní čeští umělci hráli pohostinsky v našich podkrkonošských městečkách a vesnicích.

Emilie Bartoňová a Antonín Junek ve hře Karla Čapka Matka, nastudované v roce 1954. Poprvé se Matka hrála ve Vysokém nad Jizerou 8. května 1938.

V těžkých dobách fašistické okupace, v roce 1942, sehráli vysočtí ochotníci zpěvohru Na našich horách od profesora hudby ve Vysokém nad Jizerou Eduarda Josefa Slíčka z Bozkova. Na scéně, která představuje vysocké náměstí, jsou Anna Jandová, Josef Špika a Karel Číhal.

V rámci oslav J. A. Komenského sehráli hornobranští ochotníci v roce 1957 hru A. Kubánka Kristina Poniatowská. Autor je na snímku třetí zprava (foto z archívu V. Kmínka).

Divadelní plakát Josefa Lady z roku 1957 k premiéře hry Marie Kubátové Jak přišla basa do nebe (z archívu Krkonošského muzea ve Vrchlabí).

Přítelem podkrkonošských ochotníků byl Stanislav Neumann. Často účinkoval ve hrách i v rozhlasových pořadech Marie Kubátové. Byl členem Klubu přátel Krkonoš v Rokytnici nad Jizerou. Na snímku ze 7. prosince 1963 v roli Harpagona v Molièrově Lakomci, v níž vystupoval s hornobranskými ochotníky.

Koncem roku 1970 sehráli vysočtí ochotníci Plynové lampy od P. Hamiltona. Na snímku Slávka Hubačíková a Josef Hejral.

Členové ochotnického souboru Krakonoš z Vysokého nad Jizerou při nastudování Gogolova Revizora (1971).

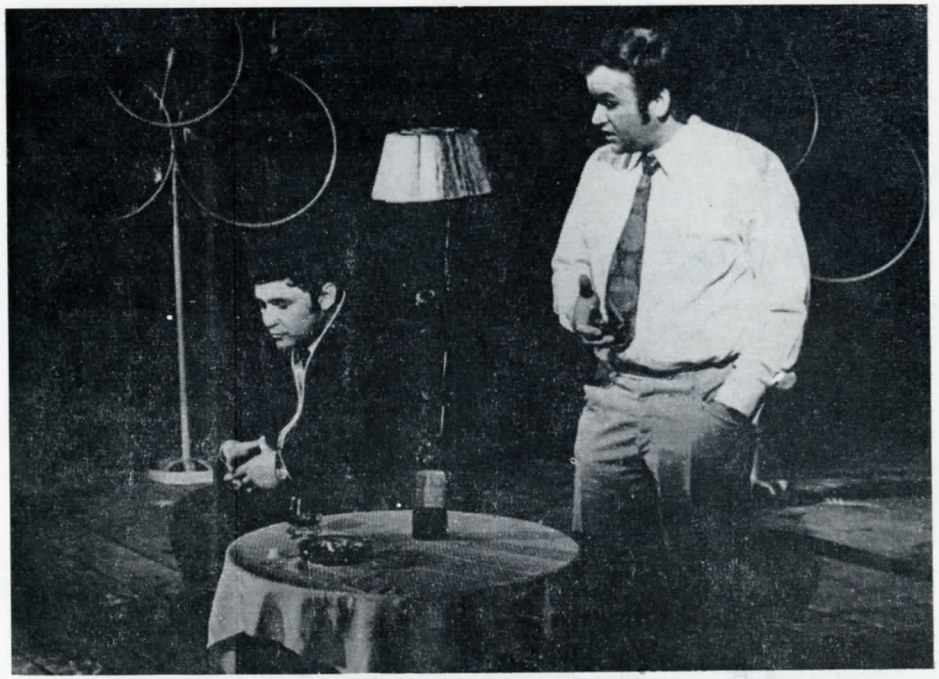
Když pán lesů a hor Krakonoš poprvé v roce 1971 vítal hostující soubor před budovou Krakonoš ve Vysokém nad Jizerou... Tak začala novodobá éra vysockých přehlídek.

Na třetí přehlídce ve Vysokém nad Jizerou v roce 1972 uvedl Divadelní soubor závodního klubu Revolučního odborového hnutí Sklárny Karolinka hru L. Holberga Jeppe z vršku.

Divadelní soubor Osvětové besedy Dobkovice uvedl na třetí přehlídce ve Vysokém nad Jizerou roku 1972 hru C. A. Pugeta Bláhový čas.

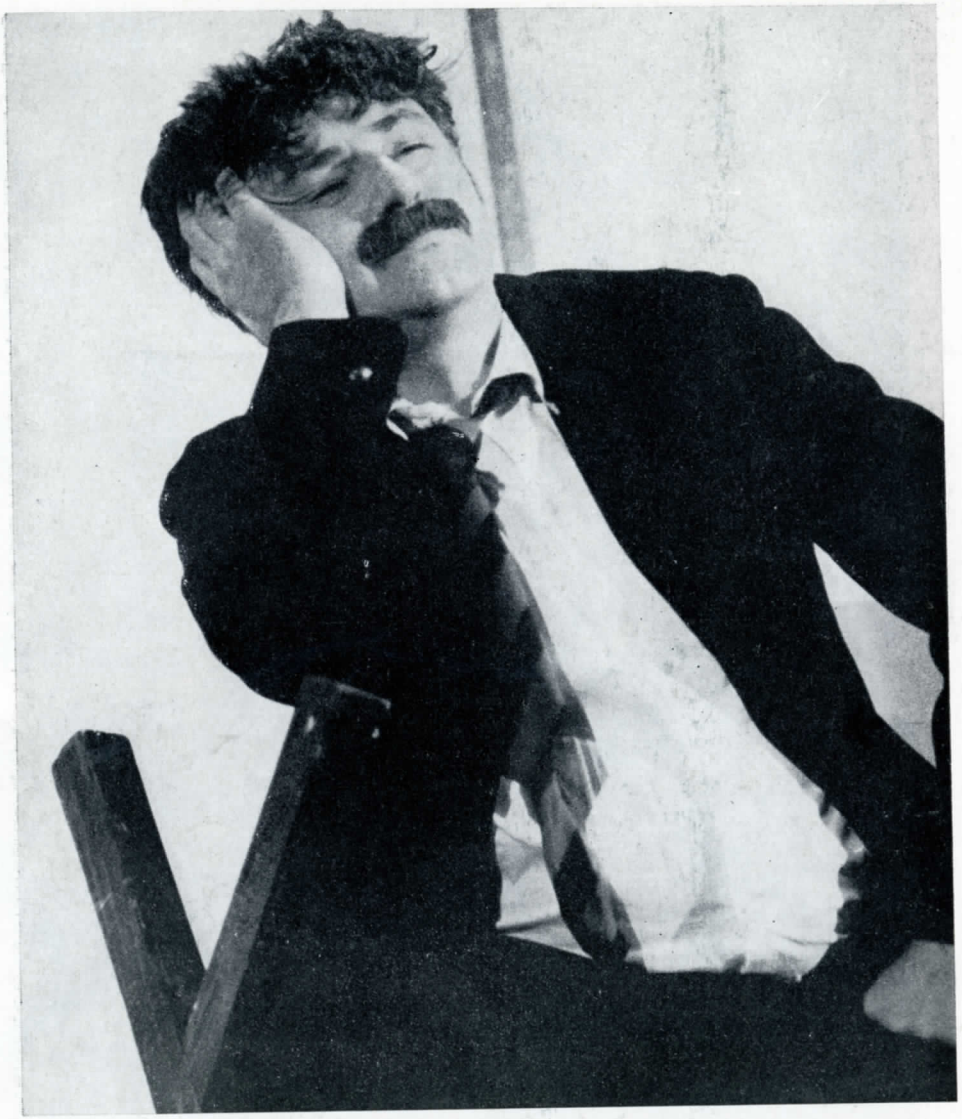

Jiří Beneš, šéfredaktor Amatérské scény, býval předsedou poroty vysockých přehlídek do roku 1977.

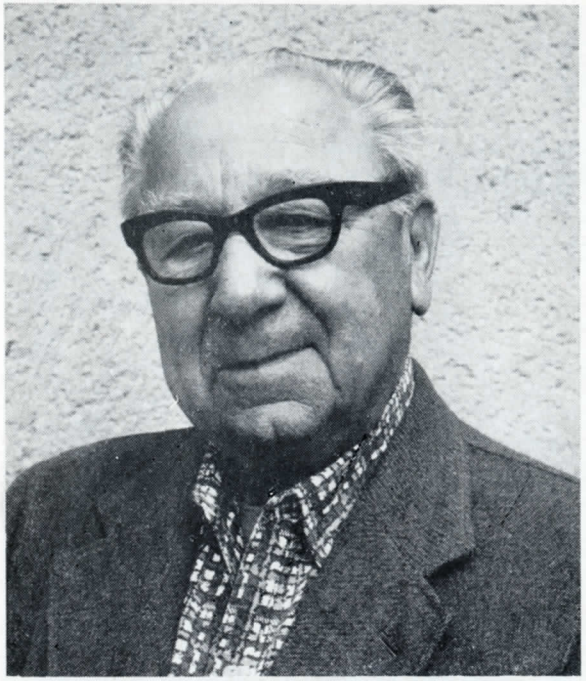
Divadlo mladých Vysoká Libeň s hrou J. Edlise Červen, počátek léta. Účast na třetí přehlídce roku 1972 ve Vysokém nad Jizerou.
Dr. Zdeněk Dopita, ředitel Divadla bratří Mrštíků, býval členem vysocké poroty.

Jan Orság z Divadelního souboru Jednotného klubu pracujících Sklárny Karolinka ve hře Františka Hrubína Křišťálová noc na desáté přehlídce ve Vysokém nad Jizerou 1979.

Členové vysockého ochotnickeho souboru Krakonoš Adéla Hanušová a Karel Bartoníček v Jiráskově Lucerně (1976).

Jeden z nejstarších vysockých ochotníků Prokop Hásek, autor veselých vyprávění z Vysocka.

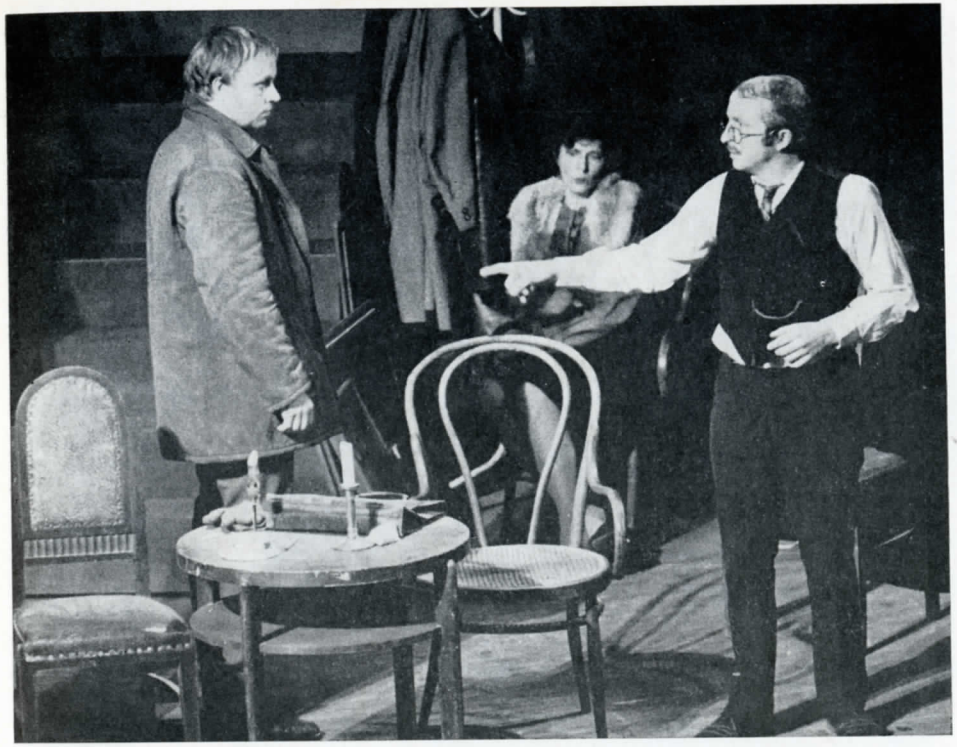
Františka Jandová, nejstarší pamětnice vysockých ochotníků.

Ve vlastivědném muzeu ve Vysokém nad Jizerou je koutek věnovaný místním ochotníkům z Krakonoše. V sedmdesátých letech minulého století se vysocký spolek nazýval Přemysl, z té doby je zachován i jeho prapor.

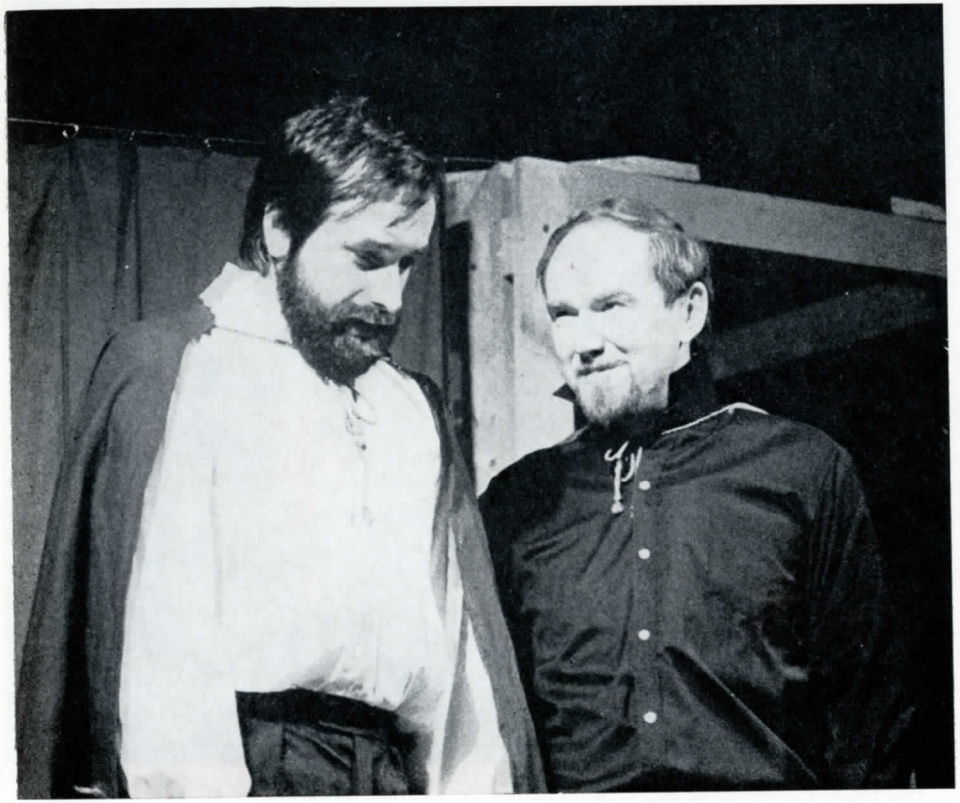
Divadelní kroužek Jirásek Sdruženého klubu ROH v Rokytnici nad Jizerou vznikl v roce 1945. Od té doby sehrál víc než sto premiér. Na snímku Marie Součková a František Holata v detektivce Křeslo pro vraha.

Snímek ze hry Ivana Bukovčana Než kohout zakokrhá v provedení divadelního souboru J. K. Tyl při Sdruženém klubu ROH v Lomnici nad Popelkou (1983).

U příležitosti Roku českého divadla a znovuotevření městského divadla v Turnově nastudoval Dramatický odbor Antonín Marek při Sdruženém klubu ROH v Turnově Čapkovu hru Matka. V hlavní roli vystoupila jako host zasloužilá umělkyně Jiřina Švorcová (15. října 1983).

Studio mladých při Divadelním souboru Ivan Olbracht Sdruženého klubu ROH v Semilech hrálo v roce 1983 hru J. W. Goetha Faust a Markétka.

Divadelní soubor Ivan Olbracht při Sdruženém klubu ROH v Semilech nastudoval v roce 1983 hru A. P. Turových Velvyslankyně. Na 11. Národní přehlídce ruských a sovětských her ve Svitavách roku 1983 za ni získal cenu České mírové rady.

Divadelní soubor Osvětové besedy Poběžovice z Domažlicka při vítání dne 8. října 1984 ve Vysokém nad Jizerou.

Záběr ze hry Borise L. Vasiljeva „A jitra jsou zde tichá . . .“ v provedení divadelního souboru Krakonoš z Vysokého nad Jizerou při zahájení Přehlídky divadelní tvorby v Turnově 18. 2. 1985.

Neodmyslitelnou součástí vysockých přehlídek se stalo vítání souborů před budovou Krakonoše a nikdy tu nechyběl ani sám vládce hor — Krakonoš. Děti z místní mateřské školy ho každoročně přicházejí pozdravit a fotografují se s ním. Představitel Krakonoše, Josef Tomeš, několik dní po přehlídce roku 1984 zemřel.

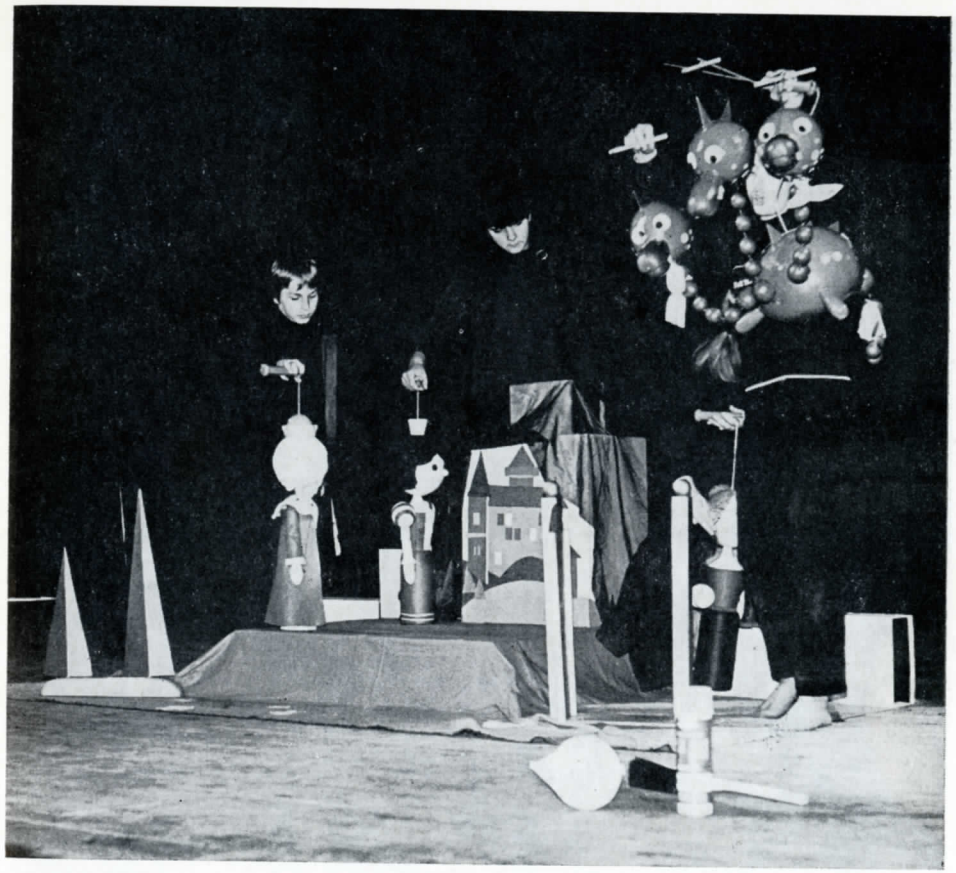

Loupežníci ze souboru 75 cm vysokých loutek ve Vysokém nad Jizerou. Hlavy zhotovil J. Dolenský ze Semil, těla vysočtí řezbáři František Hanuš a J. Rón, obleky ušili vysocké švadleny a krejčí. Oponu loutkového divadla namaloval J. Janda. Vysočtí loutkáři zahájili svou činnost v roce 1924.

Loutky, které si pro sebe zhotovil vysocký kolář Josef Rón. Později je prodal škole v Buřanech u Jablonce nad Jizerou. Nyní jsou vystaveny ve Vlastivědném muzeu ve Vysokém nad Jizerou.

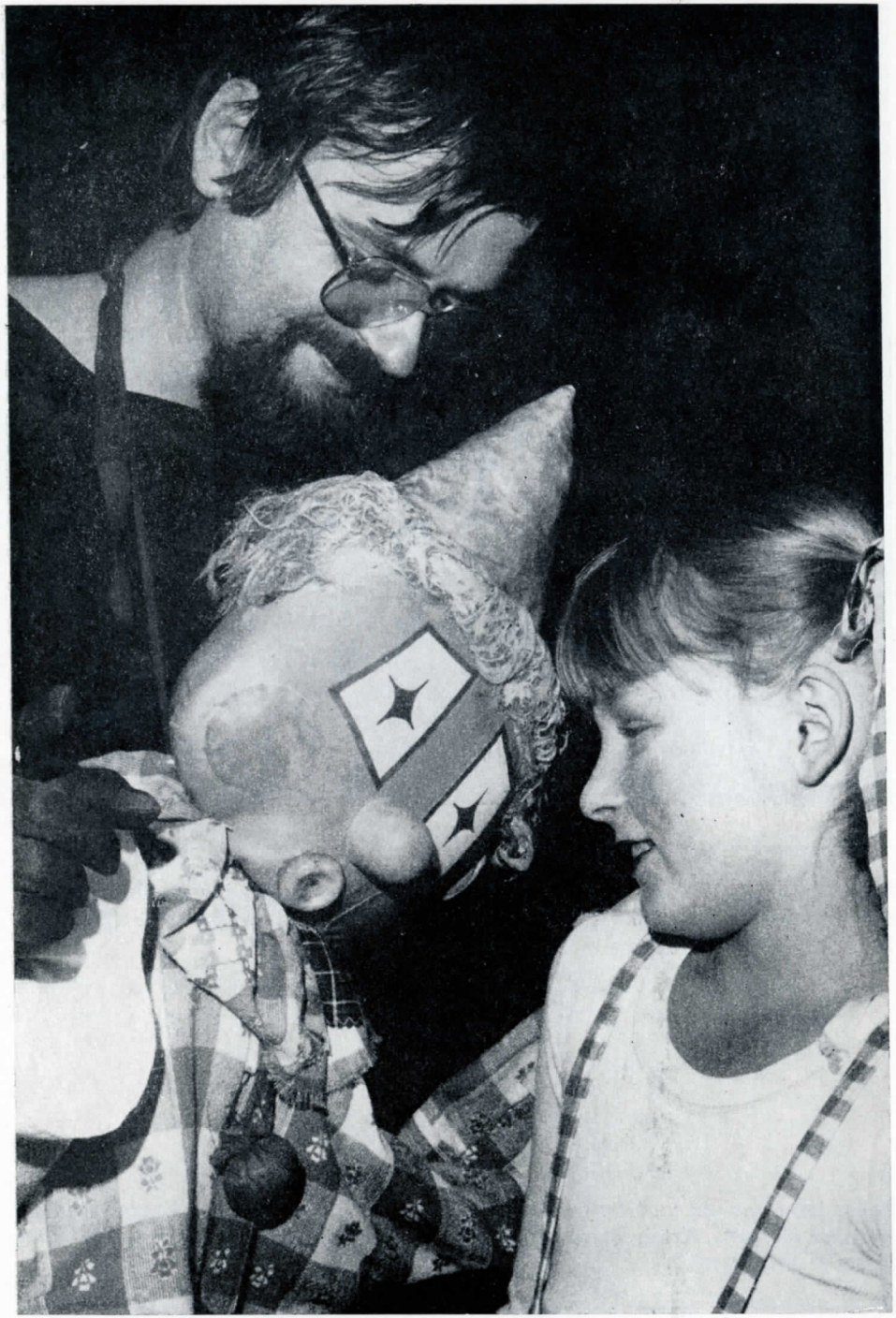
Loutkáři ze souboru Čmukaři z Modřišic na Turnovsku besedují o své další práci.

Snímek ze hry Milady Mašatové Čtyři pohádky o drakovi v podání loutkářského souboru Na židli při Sdruženém klubu ROH v Turnově (premiéra 21. října 1983).

➤

Roku 1984 vznikla ve Sdruženém klubu ROH v Rokytnici nad Jizerou loutkoherecká skupina Krtci, která využívá luminiscenční techniky s možností souhry s živými herci.

JAN BUCHAR

MŘÍČENSKÉ OCHOTNIČENÍ

Zaleťme o sto let zpátky, do starého Rakouska. Do dob, kdy neexistoval rozhlas, tím méně televize. Noviny odebíral ve vsi málokdo, neboť jich bylo málo, knihy se nečtly a byly pro poměry venkovských lidí drahé. Lidé se dřeli na polích, za stavem, v lese, v pískovnici, v lomě. Podělkovali u sedláků při senech, bramborách, lenu a jinde. Tedy — jen a jen práce!

Což neměli mimo dřinu žádné povyražení, žádnou zábavu? Ale ano. Měli. Chodili se navštěvovat, jak říkali — na pobyt, vypravovalo se, strejci čadili z fajfek, při petrolce si i karty zahráli. Těšili se na hasičský bál, masopustní šejdovec. Ale největší povyražení jim přinášelo ochotnické divadlo. Nejen divákům, i aktérům. Nebylo v našem podhůří obce, kde by neměli ochotnický spolek. Hrálo se v Jilemnici, ale i v okolních obcích: v Kundraticích, v Kruhu, v Peřimově, ve Víchové, v Roztokách, ve Branné, ve Štěpanicích, v Mrklově, na Benecku. Jmenuji jen obce bývalého správního okresu jilemnického. Pomíjím okres vysocký. O něm je řeč jinde, a to z per povolanějších.

Jako Mříčeňák se chci zmínit hlavně o mříčenském ochotničení.

Koncem minulého století měli ve Mříčné divadelní spolek Vrchlický. Hrával na malém jevišťátku v sále hostince Na kovárně ponejvíce hry ze života, veselohry, frašky a pouštěl se i do her výpravných. Milovnický pár byl v každé hře tentýž. Stereotypní byli i herci-komici, intrikáni, starší charaktery ... Diváci ale bývali vděční a lecjakou chybku rádi tolerovali.

Po první světové válce se divadelní spolek Vrchlický proměnil v divadelní odbor Sokola, ale jméno Vrchlický si ponechal i nadále.

Kolem roku 1910 žilo ve Mříčné mnoho mladých mužů a dívek, kteří měli hodně dobré vůle a chuti do spolkové činnosti. Jenže ... ti zkostnatělí vedoucí Vrchlického je ke hraní nepřipouštěli a mládež svou touhu po divadle neměla kde uplatnit. A tak v červnu roku 1911 si mladí ustavili svůj spolek, jemuž dali jméno Jarost. S divadelní činností začali v hostinci Na sále. Nakoupili kulisy, postavili provizorní jeviště na „kozách“ a s chutí se pustili do hraní. A tak Mříčná měla najednou divadelní spolky dva. Navzájem si konkurovaly, nebo chcete-li soutěžily, a dospěly tak rychleji k vyšší úrovni.

Herci z Jarosti přišli na nápad, že mohou hrát divadlo i v přírodě. U panského lesa Klejnarovska je taková utěšená kotlina, jako stvořená pro hlediště. Na kraji lesa se zase dá zřídit ideální jeviště.

První divadlo v přírodě. Jaká to novinka! Hojně je navštěvovali nejen občané místní, ale i diváci z blízkého a dalekého okolí. I stávalo se, že se lidé, bažící zhlédnout tu nevídanou novinku, poptávali: „Kdepak asi ta Mříčná je?"

Návštěvy byly převeliké. Jednou jednatel Š. přinesl od pokladny plný putinový koš bankovek!

Jarost si zvala i proslulé herce a zpěváky. Na jevišti v přírodě se objevilo „Bajotrio", mladičká Žanynka Veverková, ale korunu tomu Jarost nasadila v roce 1930; tehdy si pozvala vynikající Antonii Nedošínskou, aby pohostinsky sehrála Šmerdici v „Zeleném království" od B. Rajské.

Také Sokol se snažil držet krok s duchem času a uvedl v přírodě hru od Františka Sokola-Tůmy „Pasekáři" a Jiráskovu „Lucernu".

Po druhé světové válce se oba divadelní spolky smířily a hrály pak společně. Kolem roku 1960 bohužel divadelní činnost ve Mříčné zanikla. To už lidé poslouchali rozhlas, později se dívali na televizi, a zvlášť od doby, co se u nás objevila televize barevná, lidé už divadelní představení nepostrádali.

Ochotnické divadlo zaniklo nejen v Mříčné, ale i v Kruhu, v Peřimově, v Kundraticích. Škoda! Vždyť ochotničení přinášelo mnoho radostí i účinkujícím. Jaká to byla šťastná chvíle, když mladík dostal úlohu! Nejdříve spočítal, kolik má role stránek; čím byla delší, tím větší radost. Herci se pilně učili úlohám, pravidelně chodili do zkoušek, po zdařilém představení si sdělovali zážitky a postřehy a dlouho vzpomínali. Nebyly to vždycky jen vzpomínky pěkné. Někdy se smůla přilepila na paty a představení pak zdaleka neodpovídalo úmyslu autora. Spolek Vrchlický například neobyčejně pokazil „Černé duše", jilemnický Kolár zase představení „O malíři, který dělal zázraky". Snůškou nehod se stal „Jánošík", kterého kdysi v létě uvedla Jarost. Hra má přemíru účinkujících. Že se hrálo v létě, začínala představení pozdě a končila kolem půlnoci. Poněvadž herců bylo jako much, zkoušelo se po etapách; jednou „horní chlapci", podruhé soudní dvůr, potřetí scéna v hospodě. Když se přiblížila premiéra, svolala režisérka Marie K. pro poslední tři zkoušky celý ansámbl. Toho zmatku! Vždyť se mnozí setkali na jevišti poprvé.

Aspoň pár perliček: Ve hře vystupuje skupina chudáků pány utis-

kovaných, kteří si přišli horním chlapcům postěžovat. Francek H., jeden z „horních chlapců", se učí úloze. Nad ním stojí bratranec a instruuje ho. Francek má říci: „Bili mě, a oslepl jsem."

Tu se k němu nakloní nějaký štvanec a přišeptává mu: Bili mě, a tejď sem němej." A hučí do Francka tak dlouho, až se mu osudná věta pevně usadí v paměti. Když došlo k Franckovu výstupu, vyhrkl opravdu: „Bili mě, a tejď sem němej!"

Jiný zádrhel: Jeden z horních chlapců ze stromu pozoruje blížícího se nepřítele; sotva jej zhlídne, má zakrákorat. Jenže hlídka má strom na jiné straně, než stojí režisérka; ta se snaží hlídači napovědět: „Kchá — kchá!" (musím dodat, že režisérce dělaly potíž hlásky „r" a „ř"). Hlídač nic. Režisérka, chtíc zachránit situaci, volá k velkému gaudiu diváků tedy hezky sama: „Kchá, kchá!"

Korunu zádrhelům nasadil Tonda N. Měl on z první světové války doma vojenskou pušku manlicherovku a mnoho ostrých nábojů. Obého bylo potřebí při střelbě, o niž v kuse nebyla nouze. Aby Tonda nezpůsobil ostrými náboji nějaké neštěstí, posadil se do otevřeného okna zády k zadní oponě a že bude střílet do blízkého potoka. Na jeviště neviděl. Aby poznal, kdy se střílením začít, bylo ujednáno: až nastane ta pravá chvíle, někdo uchopí Tondu N. za rameno, a to bude signál k palbě.

Jenomže: prodírá se jeden herec z levého zákulisí ve snaze přejít do zákulisí pravého. Kudy? Ulička mezi zadní oponou a zdí je uzoučká; jeviště bylo nutné pro množství osob rozšířit. I krade se Jarka N. uličkou, opatrnince, aby nerozvlnil zadní oponu, snaží se překročit sedícího střelce Tondu, vtom se mu mimoděk opře o rameno... a už Tonda pálí všech pět ran ze zásobníku do potoka. Tím ovšem dal povel dalším střelcům, a už jeviště burácí hromadnou střelbou: právě ve chvíli, kdy má být podle scénáře na jevišti naprostý klid...

Když pak došlo k opravdovému setkání s hajduky, nikdo samozřejmě už neměl ani patronu!

JAN BUCHAR

JÁNOŠIK

(Vybráno z knihy Co se kdy u nás šustlo, Kruh, Hradec Králové 1975)

Ve Štěpánovicích se rychtovali sehrať dívadelní hru Jánošika. Je to hra náramná. Lidi jako brabencu na mezi a tak, kdo jen trochu něco uměl, musel hráť. Zkoušeli, zkoušeli, všecko klapalo, dyž tu jako na potvoru tři nni před dívallem si jeden herec zlámal nohu, a toceví, že se zlámanou nohou hráť nemoh! Co tejdě? Jeviště postavený, plagáty rozposílaný, stupenky prodaný, a nehráť! Ten s tou zlámanou nohou měl hráť študenta, kerej horním chlapcum má při vatře udělať kázáni, jedinej vejstup; dalo se tomu vodpomoct tím, že by se na to čerstvo nadřel jinej herec. Ale kde ho uzíť? Všichni štěpánovický lidi hráli, a tak si museli vypučiť herce ze sousenní vesnice Merklína. Merklínskej, že jo, že se to do neděle naučí a tu úložku študenta-klérika že sehrá. Přišla jenerálka, to je poslenní zkouška, Merklíňák vopraudu úlohu uměl, jak dyž bičem merská, jenže: dyž došlo k tomu, jak von hornim chlapcum vypravuje, že páni hubili sprostej lid, že ho utiskovali a jemu ubližovali, poudá: „A lid melčel a melčel!" Režižer ho zastaví, a prej: „Člouječe, tóle nesmíš takle po merklíncku říkať: melčel! To by se nám lidi řebili! Musíš říct: mlčel a mlčel! Jak to řekneš?" „A lid melčl a melčl!" „Člouječe, to je eště horší: mlčel a mlčel!!" Merklíňák, že to zejtra při dívalle řekne, jak se patří. Došlo k dívallu. Horní chlapci zajmou toho semináristu, přivedou ho k vatře a: „Tejď nám tady udělej kázáni, abysme tu nežili jako hovada, ale jako lidi!" A tak ten študent spustí krásnou řeč vo tom, jak páni utiskovali sprostej lid, a ten — a tu přichází to melčeni! Aby to nepoplet, a nebyl Štěpánockejm k underholtu, spustí: „A lid m l č l a m l č l !"

PROKOP HÁSEK

POSLEDNÍ PASSEPARTOUT VZPOMÍNÁ

Velehrou vysockého divadla Krakonoš byla Vernova Cesta kolem světa za 80 dní zdramatizovaná d'Ennerym. Záhy po její české premiéře v Národním divadle v roce 1883, v níž náš pozdější největší tragéd Eduard Vojan hrál náčelníka Indiánů, ji ochotníci ve Vysokém nad Jizerou uvedli hned rok nato poprvé 20. ledna 1884, celkem desetkrát.

Jednu z nejpopulárnějších rolí — sluhu Passepartouta — hrál můj tatínek v roce 1907 a v roce 1913—14 (celkem osmadvacetkrát) a v poslední inscenaci v roce 1926, kdy byla hrána osmnáctkrát, jsem ji hrál já.

Do památníku vydaného k oslavám 180. výročí vzniku ochotnického divadla ve Vysokém nad Jizerou napsal jsem vzpomínku pod názvem

Pasparte, kde jsi?

„Na toto úzkostné zvolání jinak chladného pana Fogga po ztroskotání lodi Henrietty kdesi u Liverpoolu jsem se vynořil z vln moře a pln oddanosti zvolal: Milostpán zvonil?

Letos (1966, pozn. red.) tomu bylo rovných čtyřicet let, co se tento krátký dialog mezi anglickým gentlemanem panem Phileasem Foggem a jeho francouzským sluhou Jeanem Passepartoutem odehrál na vysockém jevišti naposled.

Nemohu si nechat ujít, abych z lesku a záře slavného jubilea jednostoosmdesátého trvání vysockého divadla neukradl z mladické nerozvážnosti hodné Passepartouta alespoň malinké prasátko a neblýskl jím oslavně na toto skromné čtyřicetileté výročí.

Vysocká Cesta kolem světa!

Pouhá čtyři slova s čaromocí zrychlí tep poklidného Vysocka právě tak před léty osmdesáti, jako v dalších desítkách let uplynulého času. Ti, kdo viděli, jistě nezapomenou na osudy odvážné sázky pana Fogga, na jeho dobrodružnou cestu kolem světa po krátké expozici v londýnském klubu výstředních. Vzpomenou na působivý obraz Suezského přístavu s promenující se pestrou společností národů, na příjezd lodi Mongolie s cestujícími na palubě. V několika obrazech z Indie navždy jim utkví v paměti zelené šero džungle s bungalovem, opicemi šplhajícími po lianách i hrozivě se otevírající tlama jakoživého krokodýla.

Právě tak i kouzelná měsíční noc u Nekropole s pochodňovým průvodem fanatických brahmínů, tanec bajadér a kráčející slon v životní velikosti nesoucí nešťastnou kněžnu Audu k hranici, na níž měla být upálena. Snad si připomenou i lehké mrazení v zádech při scéně ve skalní sloji na Borneu hemžící se hady různé délky, tloušťky i jedovatosti. Nezapomenou ani na vzrušující chvíli, kdy agent Fix, coby zlatokop od řeky Sacramenta, opije důvěřivého Passepartouta v sanfranciské taverně a vezme mu peníze jeho pána, aby mu znemožnil další cestu. A což ta zasněžená karnayská krajina se stanicí pacifické dráhy s přijíždějícím vlakem, ten krev zmrazující řev Indiánů kmene Siouxů, přepadení vlaku a odvlečení Audy a Nemey do zajetí, a konečně i to střetnutí Indiánů s posádkou pevnůstky v nelítostném boji, kdy opona často musela předčasně dolů. K závěru pak ten nádherný obraz vlnícího se moře s nešťastnou lodí Henriettou, která před vašimi zraky vylítla do povětří, zatímco na obzoru se z vln zvolna vynořival rozžatý maják se siluetou Liverpoolu.

V posledním obraze opět v klubu výstředních v Londýně znovu se prožívaly úzkostné okamžiky, kdy za mrazivého ticha na scéně i v hledišti hodiny zvolna odbíjely tu osudnou devátou, a kdy do posledního devátého úderu ozval se klidný hlas pana Fogga: Dobrý večer, pánové. Nejkrásnější happy-end, jaký kdy byl napsán.

A když si k tomu všemu připomeneme ještě přiléhavou scénickou hudbu a sbory šikovně smontované s muzikantským citem pro potřebu té které scény z mnoha romantických oper od Čarostřelce až po Lucii z Lamermooru, dostanete podívanou, pro kterou tenkrát stálo za to jít třeba tři hodiny a snad i více do vysockého divadla a vydržet tam na židlích od večera až do jedné hodiny po půlnoci.

Stává se nezřídka, aby milá vzpomínka, jež chtěla být malou oslavou, dala vzpomínajícímu poznat hořkou skutečnost, jako se stalo právě mně.

Není oslavenců! Chceš stisknout ruce a důvěrněji zavzpomínat s těmi, kteří byli tenkrát při tom, a dlaň zůstává prázdná. Za všemi mužskými účastníky těch krásných chvil už navždy spadla opona vysockého divadla. Stojím před ním sám. A čekám. Kdo čeká, má čas na přemýšlení. Má čas i na rozjímavé vizuální představy. Jak třeba pan Fogg na druhé straně opony s usmířeným úsměvem přehlíží tváře těch, kteří šli tenkrát s ním i proti němu. Přehlíží a počítá. Lehce zavrtí hlavou a znovu přehlíží a počítá. V jeho vždy přesných počtech mu jeden chybí. Ale pan Fogg je puntičkář. Vždycky jím byl. A tak jako

tenkrát před čtyřiceti léty tam kdesi u Liverpoolu volá: Pasparte, kde jsi?“

Inspirován touto vzpomínkou natočil v roce 1967 pro televizi režisér Jiří Průcha pásmo nazvané Z Vysokého nad Jizerou kolem světa za osmdesát dní, a to s mým malým přispěním, pokud jde o scénku s Audou před hranicí, na níž měla být upálena, s panem Foggem, master Korsikánem a Paspartem, brahmíny a tančícími bajadérami, a hlavně s letitým slonem, nezmarným pamětníkem předcházejících inscenací. Pásmo bylo vysíláno v televizi 23. dubna 1967.

FRANTIŠKA HEJRALOVÁ

Z BOUDY

Divadlo je krásná, ušlechtilá zábava, pro niž bychom udělali všecko a obětovali také všecko. Když se budova divadla v roce 1925 postavila, hlásili se někteří hned za členy a já byla mezi nimi. Ráda, velmi ráda jsem divadlo hrávala, role kupodivu vždy jen veselé.

Tou dobou hrávala také paní ředitelová Číhalová, Aninka Hořavková (policajtová), Aninka Jandová, pan Horák, Milouš Vodseďálek, lékárník Bufka, pan Piazza, Máňa Bartoňová (provdaná Piazzová), dr. O. Lhota, profesor Sváťa Nečásek, Jaroslav Janda, Špika malíř, Josef Fučík, paní učitelová Ďoubalíková, Antonín Junek, Hnyk hodinář (ten byl od postavení divadla osvětlovačem, sám také osvětlení skoro celé z lásky k divadlu zdarma udělal, sice amatérsky, ale udělal). Pan ředitel Číhal vystupoval snad v každé hře, jeho paní také. Herců i hereček se hlásilo už tenkrát mnoho a hrálo se skoro každou neděli.

A když už se hrálo, musela být i nápověda. Nejdřív i v této nynější budově napovídal pan Hladík provazník, člověk už starší. Často do zkoušek ani nechodil a napovídal až při představení. Rád se také napřed posilnil pivem nebo kořalkou; flaška s něčím podobným stála vždycky u boudy. Byl to nápověda dobrý a spolehlivý, pokud ale nebyl opilý. Když pak už nechtěl chodit napovídat, bylo nám smutno; zvykli jsme si na něho.

Napovídal potom každou chvíli někdo jiný, pletlo se to všelijak.

Pan Vobora byl dobrý a spolehlivý hoch, ale oženil se, odstěhoval a nebyl zase nikdo (pan Vobora zemřel na Smržovce, poměrně ještě mladý, asi 45 let).

František Klímů (bratr paní Kubíčkové) také několikrát napovídal, spolehnutí na něj vždycky bylo, ale zakrátko se odstěhoval na Smržovku, a starost s nápovědou tu byla zase.

Přihlásil se pan Petruška; jenže když toho člověka někdo dopálil, nechal herce plavat, z boudy se mu smál, zatím co se nešťastník na jevišti potil hrůzou. Dlouho pan Petruška nenapovídal.

Shánělo se proto dál. Někdy vypomohla Žofinka, ale Žofinka si ráda taky zahrála, proto mně říkala: „Vem to za mne aspoň někdy." O zkouškách jsem většinou byla v boudě já, při představení přišla Žofinka. Herci naříkali, žádali, abych chodila pořád, ale nechtěla jsem, aby se

Žofinka hněvala. I do schůze mne volali, přemlouvali mě... Dopadlo to tak, že od roku 1934 jsem napovídala stále. Vždycky bych byla přišla, i kdybych měla opustit nevím co. Cítila jsem se tak šťastná, když se na mě herci aspoň usmáli. Za nic na světě bych byla nikoho „nepustila", dávala jsem na všecko dobrý pozor. Ale nějaké to trápení je i s napovídáním. Když herec trošku znervózní, třeba hned nerozumí, svede se všecka vina na nápovědu. Ale to nic — to zas přejde.

Hráli jsme jednou od Štolby Mořskou pannu. Před samým představením se rozstonala Anna Jandová, měla sice jen jeden výstup, ale byla s tím starost, a tak prý abych tu roli vzala za ni. Dala jsem si říct; do boudy za mne na jedno jednání šel Venoušek Hladíků. Hrála jsem takovou tetku a mého manžela Hnyk hodinář. Ten jakživ roli neuměl. Sedíme tak spolu na jevišti, kolem velikého stolu celá lodní společnost. Jednání se táhlo. Pan Hnyk čekal na nápovědu, smolil něco, co se ani ke hře nehodilo. Sedím jako na trní, bylo mi trapně, a tak tiše panu Hnykovi šeptám: „Nechme toho a pojďme pryč!" Pan Hnyk spokojeně povídá: „Ale nechme toho a pojďme pryč..."; myslil, že to má v roli. Zvedl se od stolu, kráčí ke dveřím, obrátil se ještě, já za ním — nápověda chudák zatím hledá v knížce, kde to asi je; než se nadál, byli jsme pryč. Snad obecenstvo nic nepostřehlo, jen se smáli, jak jsem pana Hnyka odtáhla. My jsme na jevišti nechyběli, měli jsme role bezvýznamné. Mořská panna se hrála slavně jakoby nic.

Bývaly všelijaké přitrefuňky. Hrávala se i divadla se školou, režírovala je většinou paní učitelka Hnyková a Bartoňová. Jednou dávali pohádku o zlé maceše a přišla paní učitelka Hnyková, abych šla do boudy. Já — šťastná, že mi svěřila takový úkol — jsem si myslila, že se musím i líp obléknout, když se hraje pro školu. Chodím totiž do boudičky mé zlaté vždycky jako strašidlo; pěkného je škoda. Aby se mě děti nelekly, vzala jsem si aspoň lepší kabát. Zlou macechu, která dětem ubližuje, ani jíst jim nechce dát, hrála Miládka Patočková, nynější paní Bažantová. Přinesla hrnek mléka a chleba na jeviště, postavila na stůl, a tu děti křičely: „My chceme jíst, maminko, dej nám něco —" a Miládka v zápalu hry popadla hrnec s mlékem, zlobila se: „Pořád byste jen jedli!" a hrnkem hodila. Vlít do boudy zrovna mně do obličeje, rozbil se, mléko špláchlo na kabát. Z boudy jsem lezla celá politá. Legrace byla, zasmáli jsme se. Dalo by se psát mnoho. —

Jsou herci dobří ani ne tak na jevišti jako za kulisami. Jeden z nich, pan V., žije nyní v Harrachově, miloval divadlo celou duší, ale na jeviště se nehodil. Všemožně chtěl, aby ho vzali aspoň za kulisy, že umí

všelicos napodobit. Ve hře Až pokvete hořec se konečně uplatnil. Bylo potřeba, aby na jevišti doléhalo bučení dobytka. Pan V. spokojeně a důležitě vlezl na okraj propadla, po chvilkách bučel, nejdřív málo, chvílemi víc a víc. Nakonec to vypadalo, jako když všechen dobytek řve, ale tak fajnově. Nikdo by nepoznal, že to není opravdové. Ale jednou pan V. se přeci dostal i na jeviště. Hrála se Divá Bára, na hřbitově mělo vystoupit strašidlo a pan V. se nabídl, že to zařídí. Připravoval se celej šťastnej, dlouhou bílou řízou se opásal, na hlavu si nasadil bílý čepec, přes jeviště z jedné strany na druhou uvázal provaz. Když se měl na hřbitově zjevit, chytil se provazu na jednom konci a velebně se vznášel coby strašidlo hřbitovní na stranu druhou. Pochválili jsme ho; jak málo někdo potřebuje ke svému štěstí . . .

Hráli jsme Polibek královský. Velmi krásná historická hra. Role dostali Jiřinka Mařatková, Venoušek Hladíků, Jarka Janda, Kroupa z Roztok, Jarka Hejral, paní učitelová Ďoubalíková, Bartoníček i jiní. Při druhém jednání obracím listy, hrůza . . . v knížce chybí deset stránek! Myslila jsem, že vyletím až do sufy . . . Co teď? Na scéně v křesle velebně sedí král Karel (Jarka Janda), pan Kroupa stojí coby sluha u stolu. Zoufale šeptám: „Pane Janda, chybí mi v knížce listy, ať mi někdo pošle jinou, nebo je zle!“ Šenk nevěděl co se děje, kouká, ale král Karel znovu velí: „Šenku, podej víno!“ Strká ho za kulisy a tam šeptá: „Honem knížku, je zle!“ Nikdo nechtěl knížku dát, že ji potřebuje, až Venoušek Hladíků se obětoval, vlezl do propadla, tam jsme se potkali. Byl to okamžik, ale ta hrůza . . . Jen pan Janda se svým šenkem klidně na jevišti popíjeli. Šťastně to dopadlo. Nápověda totiž tenkrát neměla knížku svou. Půjčila jsem si ji od Jiřinky Mařatkové, a ta si nevšimla, že v knížce listy chybějí.

A ještě něco o napovídání. Když má trému herec, může nápověda křičet, vylézt napůl z boudy na jeviště; herec neví nic. Stalo se, že při hře Zvon Ungeltu jedna herečka chodila jen sem a tam po jevišti, já z boudy natažená málem kus přes jeviště volám, i jménem ji volám, ale ona si jen šátečkem z rozpačitosti pohrává a špacíruje sem a tam. Konečně něco zaslechla — a šťastně se hrálo dál. Jen jsem ale po představení vylezla z boudy, už na mě číhala u propadlových dveří a spustila: „Tos udělala schválně, slyšet tě nebylo, vůbec nikdo tě neslyšel.“ Bylo mi to líto, ale lamentaci jsem vyslechla klidně. Druhý den jdu k náměstí, potkám pana Háska a volám: „Kde se tu berete, že jsem vás ještě neviděla.“ A pan Hásek na to: „Já vás taky neviděl, zato slyšel.“ „Jak to? A kde?“ „Večer v divadle, chvílemi jste z boudy

hovořila nahlas.“ — Prosila jsem ho, aby příležitostně té ztrémované dámě nějak v legraci potvrdil, že mě opravdu slyšet bylo. Mělo to představení vůbec smůlu, ani se moc nelíbilo. Po divadle si v šatně herci poseděli jako vždycky, já rovnala kroje do koše k odeslání do Liberce. Najednou pan Janda Jarouš klidně, jak on to uměl, povídá: „Je ještě hodně lidí před divadlem?“ a já na to: „Ani moc ne. Proč?“ „Já jen aby nás nekamenovali za ten dnešní výkon.“ Škoda pana Jandy, brzy odešel na věčnost. Jeho měl každý rád. Byl i mnoholetým předsedou Krakonoše . . .

Měla bych mnoho co psát — třeba o večírcích mikulášských a silvestrovských, kdy jsme se Žofinkou vystupovaly na jevišti coby báby derbavý, v kapižonech a podlečkách, s deštníkem v ruce. Jen jsme začaly: „Poudála mně tulle jenna . . ., musela sem ruku dáť . . ., že to nebudu vůbec nikde živý duši přepoudávať . . .“ — a už nám lidi tleskali, a my byly šťastné a napoudaly toho v kolika slokách.

Škoda mládí, škoda všeho, co se už nevrátí, na co se dnes už jen vzpomíná. Myslím, že vzpomínka je opravdu jediný ráj, z něhož nemůžeme být vyhnáni.

KAREL PALOUŠ

MÁ CESTA ZA LIDOVÝM DIVADLEM

Když se dnes ohlížím zpět a přemýšlím, kudy vedla má cesta za lidovým divadlem, musím začít u dědečka Karla Háska a ve Vysokém nad Jizerou.

Dědeček se narodil ve Vysokém 28. října 1842 Josefu Háskovi, jirchářovi, a Eleonoře, rozené Nečáskové, v domě č. 17, který byl přestavěn, dosud ve Vysokém stojí a kolem něho často a rád procházím.

Studoval na libereckém gymnáziu, odkud ho otec asi po šesti letech povolal domů, aby prý jirchářství nezaniklo. Ale moc brzy stejně zaniklo; o to se postarala rostoucí fabrická výroba, a nejen ve Vysokém. Když bylo dědečkovi 24 let, oženil se s Františkou Zemanovou, dcerou Josefa Zemana, hostinského ve Vysokém. Později se sám stává prvním hostinským v nové radnici. To už pilně hrál a režíroval v ochotnickém spolku. Jako devětadvacetiletý se stává dokonce ředitelem ochotnického spolku „Přemysl", a byl jím až do sloučení s pěveckým spolkem „Krakonoš". I v „Krakonoši" režíruje, hraje, je spoluzakladatelem vysockého parku, předsedou komise pro postavení nové divadelní budovy atd.

Když se roku 1885 s manželkou, třemi dcerami — Julií (má maminka), Annou, Františkou — a synem Karlem stěhují do Hájů nad Jizerou jako pachtýři hostince továrníka Gerla, předává režisérské žezlo svému synovci, učiteli Františku Mařatkovi, později řediteli chlapecké měšťanské školy v Jilemnici, tvůrci oněch plastických map Krkonoš, které dodnes můžete vidět v Jilemnici na náměstí nebo ve vysockém parku.

Dědečka jsem bohužel nepoznal, zemřel dřív, než jsem se narodil. Dodnes toho lituji. Stal se pro mne pojmem, legendou, živenou neustálým vzpomínáním a vyprávěním o jeho práci, povaze, o příhodách, které přinášela jeho posedlost divadlem. I v Hájích samozřejmě začal hrát a režírovat. Na hospodu pro práci s divadlem neměl pomalu ani čas, o tu se hlavně starala babička s dcerami. Dědeček se nejen učil novým a novým rolím, ale byl i hlavním organizátorem ochotnického spolku, režisérem představení, musel postavit jeviště, zavěsit oponu, připravit kulisy, vyčistit a naplnit petrolejové lampy pro jeviště i hlediště, rozestavět v sále židle, starat se o kostýmování. Měl samozřejmě pomocníky, ale hlavní tíha ležela na něm. K prvním jeho starostem náležel pochopitelně výběr her. Dramaturgicky pokračoval ve vysocké linii. Hrál hlavně českou klasiku (Tyla, Klicperu, Štěpánka, ale i Bozděcha, Šamberka), hry, které předtím uvádělo Prozatímní divadlo a tehdy již znovuvybudované Národní divadlo. Tento repertoár doplňoval klasikou světovou (Shakespeare, Molière) a novinkami českými.

Jako ve Vysokém tak i v Hájích uvedl slavnou dramatizaci Vernova románu „Cesta kolem světa za 80 dní". Jeli si proto do Vysokého s koňským povozem vypůjčit slona, vlak i krokodýla a hady.

Dědečkův příklad strhl mnoho dobrých lidí a od té doby se v naší krásné vesnici, Hájích nad Jizerou, hrálo neustále. Hrálo se i po smrti dědečka Háska. Jeho zásluhou svítila Hájovským na cestu šťastná hvězda vysockých ochotníků. A nejen jim. Ochotnické spolky se množily jako houby po dešti v celém Podkrkonoší.

V Hájích se hrálo „u nás", v naší hospodě, vlastně hospodě továrníka Gerla, který jí dal honosný štít „Hotel Gerl". Hráli většinou zaměstnanci továrníka Gerla, dělníci jeho bělidla a barevny, úředníci, ale i učitelé a drobní řemeslníci hájovští. Byl tam i velmi dobrý zpěvácký spolek „Jizeran", který vedl pan řídící František Hradecký, a komorní orchestr, složený hlavně ze synů pana řídícího a jeho žáků, studentů jilemnického gymnázia, které učil hře na housle a jiné nástroje. Hráli jsme o přestávkách všech ochotnických představení, k němým filmům, na různých večírcích, které pořádal ochotnický a zpěvácký spolek.

Nejvíc jsme se těšili na „sejkorové večírky"; ty si Háskovic rodina také „přivezla" z Vysokého. To se postavily doprostřed sálu dva železné sporáky, mládenci z ochotnického spolku naškrabali celé pytle syrových brambor, dívky brambory nastrouhaly, osolily, okmínovaly, daly do nich vejce a hrubou mouku, zamíchaly a na žhavých plátech pekly po obou stranách placky zvané „sejkory", které se mocně potíraly rozpuštěným máslem. To bylo vůně, veselí, písniček a tancování!

Ve dvacátých letech na tyto večírky, hlavně na silvestrovský, vozili Pražáci (tj. hájovští rodáci pracující v Praze) nové šansony, písničky, kuplety z Červené sedmy, potom i Hašlerovy písničky.

O divadlo se zase staral pan učitel Bartoloměj Václavík. Výborný pedagog a zlatý, pokrokový člověk, komunista, od mých nejranějších roků podporoval mou lásku k divadlu. Od šesti let jsem směl chodit na představení ochotnického spolku. Říkával mamince: „Ale mámo, nechte ho, tyátr ho nezkazí!"

Hrával i tatínek, sestry, oba tatínkovi bratři Toník a František, bratranci, synové a dcery strýce Toníka. Vysoké postavení ve spolku měl strýc Jan Falka, manžel maminčiny sestry, tety Anny. Nejenže dobře hrál, ale hlavně výborně maloval kulisy. Malíř pokojů, ale velký malířský talent, jak dokládají dodnes kulisy jím malované jak v Hájích, tak i ve Vysokém, kde se dodnes jeho krásná opona zachovala. Maloval i portréty příbuzných; dědečka Karla Háska v kroji ochotnického spolku „Přemysl" s „poděbradkou" na hlavě, světlemodrou mašlí na krku a v čamaře, portrét donedávna visel ve vysockém muzeu.

Ach, dodnes cítím tu tajemnou a omamnou vůni zákulisí... Vůni líčidel, promísenou plísní špatně větraného jeviště a šatny, atmosféru před prvním cinknutím zvonku, než se otevřela opona. Hrál jsem od malička všechny dětské role, od Kalafunova synka ve Strakonickém dudáku až po kluka z „Prodané nevěsty", který křičí, že „medvěd se utrh...". Ano, i Východočeskou operu s „Prodanou nevěstou" si troufl pozvat náš venkovský spolek. Operu dirigoval sám ředitel Wuršer, dřívější známý tenorista Národního divadla.

Dvakrát do roka — o vánocích a velikonocích — nastudovali řídící Hradecký a učitel Václavík i dětská představení. Hrál jsem čerty, trpaslíky, správce (v Kvapilově hře „Sirotek" se scénickou hudbou Otakara Ostrčila — prosím!) a také krále. To mi bylo už deset let a v Praze jsem viděl předtím premiéru Zeyerovy hry „Radúz a Mahulena". Tam hrála Runu slavná paní Hübnerová. Mermomocí jsem se potom snažil v roli krále napodobit její vichřivý, majestátní příchod na jeviště. Nepovedlo se mi to. Královský plášť ne a ne za mnou vlát!

Když jsem přestal mutovat, zpíval jsem i ve zpěváckém spolku. Hrál, zpíval, hrál v orchestru, studoval na gymnáziu; jak jsem to všechno vlastně tenkrát stihl? Už nevím.

Ale jsem vděčný osudu, že jsem mohl prožít dětství a mládí ve vesnici, kde se žilo bohatým společenským a kulturním životem, a přitom v ní ještě přetrvávaly zvyky, jak je známe z díla Boženy Němcové. O svatojánské noci sbírala děvčata devatero kvítí z devatera luk, sv. Jan nám dětem nadílel do voňavé postýlky z mateřídoušky (jak tou postýlkou byl provoněný celý byt!) svatojánský chléb. O Štědrém večeru chodili dva pastouškové — s čertem, andělem a mládencem — a hráli malé divadlo o narození Ježíška. Mluvili, zpívali koledy, pastouškové měli dlouhé kabáty po tatínkovi a dlouhé vousy z konopí, anděl vypůjčenou dlouhou maminčinu košili, čert obrácený kožíšek

přepásaný řetězem. Anděl zpíval, jak matka Maria malé děťátko „porodilá á á..." a čert odporoval „neporodila", a „položila v jesličký ý ý..." a čert do toho skočil „nepoložila", a mládenec s rákoskou v ruce ho napomínal: „Rarášku, rarášku, dej si pozor přece, bys nedostal od mládenců přes plece!" A když dohráli a dozpívali, zanotili: „Když jsme síííí tu naši koledu odbylííí, žádný děvčátka při tom nebylýýý, nynčko si pojďme taky Ježíška kolíbati." Rok co rok přicházeli, a to byl vždycky vrchol toho poetického Štědrého dne, vonícího čerstvým chvojím, s mrazivým chřupavým sněhem, dne znějícího ubíhajícími rolničkami a chorálem varhan.

A na začátku léta průvody maškar s „cikánským vozem" a spoustou „cikánů" a „cikáňat", s medvědářem a medvědem, potulným kupcem „židem", který prodával vše možné, s „cirkusem" a „komedianty", a vše končilo na louce produkcemi a tancováním.

Celý červen a červenec, když se snesla tma nad Jizerou a kopce kolem ní, ozýval se z luk krásný zpěv děvčat v dvojhlase i vícehlasý, a z druhého břehu jim odpovídal teskný, stříbrný hlas trubky bývalého trubače vojenské hudby.

Dodnes vidím před sebou (i slyším jejich hlasy) všechny ty hájovské ochotníky, kteří mě učili milovat divadlo. Paní Drahovzalovou, dělnici z továrny, pracující, jako všichni ostatní tenkrát, od šesti do dvanácti hodin a od dvou hodin odpoledne do šesti večer. Úlohu se učila cestou do fabriky a zpět. Měla hodně dětí, a přece byla vždy na zkoušku připravená... Toníka Holubců, také dělníka z továrny, bystrého, chytrého a dobrého člověka, který hrál, režíroval a vedl celý spolek, když odešel pan učitel Václavík. Bohužel se Toník nevrátil z hitlerovského koncentráku. „Výborného komika, pana Škrlíka, zahradníka od Gerlů, pana Holubce st., Ferdu Palouše, bratrance, a jiné a jiné.

Jak všichni tito prostí lidé z Hájů, Vysokého a ostatních podhorských vesnic a městeček, jak oni milovali divadlo! Drsný, nelehký život v horách je naučil přemýšlet o životě, o smyslu života. Proto jejich divadlo mělo vždy společenský dosah. Na druhé straně jim divadlo umožňovalo znásobit svůj život vysněnými příběhy, které by sami nikdy nemohli prožít. Od nátury krkonošští snivci, rádi se utíkali do světa fantazie.

Kromě s hájovskými ochotníky hrál jsem od kvinty divadlo i v Jilemnici, na gymnáziu. Účinkovali jsme mnohokrát do roka na různých besídkách, které organizoval výborný pedagog profesor Tvrzský. Hráli jsme aktovky od F. X. Svobody, Fráni Šrámka, Jana Nerudy a jiné

a jiné. Hrál jsem ve všech. A vždycky „charaktery", nikdy „milovníky". V sextě jsem dokonce hrál v celovečerní Molièrově komedii „Pán z Prasátkova" titulní roli. Režíroval vynikající profesor franštiny, výborný režisér jilemnických ochotníků, milovaný profesor Josef Bernard. Také jeho umučili nacisté. I on podporoval mou lásku k divadlu, od něho jsem dostával ve francouzském jazyku všechny hry, které kdy obdržel z Paříže.

V roce 1931 jsme se přestěhovali z Hájů do města Semil. Strašně, ba přeukrutně se mi stýskalo po té naší vesnici, ale jediné, co mi dalo zapomenout, bylo zase divadlo. V Semilech se tehdy hodně hrálo a já jako septimán a oktaván i později jako absolvent Státní pedagogické akademie v Praze jsem se Semilskými hrál jednu roli za druhou. Režíroval je většinou „strejda" Gustav Schorsch, inteligentní, vzdělaný ochotnický režisér, Karel Červinka, Jan Dolenský a jiní.

Hrál jsem tam jako osmnáctiletý až třiadvacetiletý Karla IV. v „Noci na Karlštejně", Alquista v Čapkových „RUR", Pastora v Shawově „Pekelníku", J. K. Tyla v Šamberkově stejnojmenné hře, starého bláznivého učitele Vorlického v Tylově „Paní Mariánce, matce pluku", ale potom už také mladší postavy jako Herberta v Hilbertově „Sestře", Skalníka v Šrámkově „Létě" a Tuláka v Čapkově „Ze života hmyzu". V Semilech jsem také začal režírovat: od J. K. Tyla „Paní Mariánku, matku pluku", od H. Bahra „Koncert", „Maugliho" od Kiplinga a „Malajský šíp" od Pagnola.

V septimě a oktávě jsem hrál pod jménem svého dědečka Karla Háska, abych neměl nepříjemnosti s profesorem deskriptivní geometrie, který mému hraní divadla nepřál.

Snad z toho, co jsem dosud napsal, je dostatečně jasné, proč jsem si zamiloval lidové divadlo, proč mám rád Vysoké nad Jizerou a proč se tam vracím. Všude potkávám stopy svých drahých. V muzeu dědečkovým rukopisem opsané divadelní hry, divadlo, které pomáhal budovat jako herec, režisér i ředitel ochotnického spolku „Přemysl", vysocký park, kterého je spolubudovatelem, a v parku plastickou mapu Krkonoš, kterou vytvořil strýc Mařatka. Opona a vysoké kulisy mi připomínají mého strýce, Jana Falku.

Cítím se vrostlý svými kořeny nejen ve Vysokém, ale v celém Podkrkonoší. Obdivuji Vysocké, že svým příkladem ovlivnili celý podkrkonošský kraj, nakazili jeho lidi láskou k divadlu.

I mě učili milovat divadlo lidé z Podkrkonoší, z Vysokého, Hájů, Jilemnice a Semil. Divadlo, které člověka v hledišti obohacuje, učí ho

poznávat svět, divadlo, které pomáhá člověku žít, poznávat krásu, dobro i zlo, které učí milovat vlast, pomáhá a straní společenskému a politickému pokroku. Divadlo lidové.

Po celý svůj život u divadla profesionálního jsem se snažil upřímně zůstat tomuto odkazu věrný.

Na tohle všechno myslím při dvěstěletém jubileu vysockého ochotnického divadla. Je to svátek nejen celého Podkrkonoší, ale celého národa.

A ještě větší radost mám, že tahle překrásná tradice je dodnes ve Vysokém živá. Divadlo žije, hraje se.

S hrdostí a pokorou hlásím se k této tradici. Přeji vysockým ochotníkům, aby pokračovali v dávno nastoupené cestě srdečným „Zlomte vaz!"

MARIE KUBÁTOVÁ

„DO DIVADLA SE SLUŠÍ V NEDĚLNÍM“

Nadpisuji svou vzpomínku na první setkání s krkonošskými ochotníky citátem své panímámy, která vešla do povědomí čtenářů mých knížek jako horácká hospodyně Anežka ze Zahouště, „matka kopce“. Neboť cokoliv se u nás dálo, od sázení bandor až po pouťovou tancovačku, vždycky se čekalo, až jak se vysloví panímáma. Život na starých Krkonoších byl ritus, probíhající v souladu s tokem roku, a panímáma byla opatrovnicí a ručitelkou jeho pořádku.

Vybavuje se mi sobotní pospěch. Sobotu předznamenával pospěch s drhnutím dřevěné podlahy ve velké světnici i kamenné dlažby v síni, pospěch okolo trouby, kde se musely ohlídat koláče, a všechno se dálo ve zrychleném rytmu, aby si člověk vysloužil nedělní pohodu a odstínil ji tím jasněji od všednosti ostatních dnů v týdnu. Mezi sobotní upocené pospíchání a nedělní provoněné a vymydlené, bíle naškrobené ráno spadalo čekání, jak se panímáma vysloví ke všelijakým plakátům a cedulím, které zvaly k muzice, na bál, do divadla. Podle přísného řádu chalupy, kde měl každý vydělaný krejcar své užitečné a dlouho kupředu stanovené poslání, patřily ty zvací cedule k marnostem, protože z nich nevzejde nic než díra v kapse a protancované podrážky, a načpak to, když si může jeden zazpívat zadarmo, jestli si srdce stejská. Ono velké rozhodnutí navštívit divadelní představení, které dávali benečtí ochotníci v Mrklově v hospodě „U Bubeníků“, se událo vlastně kvůli mně: panímáma chtěla představit rodu a přátelstvu nevěstu, kterou syn přivedl pod její střechu.

„Je potřá, aby nás viděla ve svátečním,“ řekla v předvečer sobotního pospěchu panímáma pantátovi, a tak se před očima nevěsty, přišlé z Prahy, rozvinul kouzelný a nesmazatelný zážitek chystání celé rodiny do divadla. Na postelové plachtě se rozložila sněhobílá košile, aby proměnila našeho tatínka ve strejce neméně důstojného, než jaké ukazuje pospolitost dělníků krkonošské papírny na fotografii z přelomu století, všichni v bílých košilích, císařpánské vousy, dva vpředu ležící podpírají tabuli s letopočtem. Z nejspodnějšího šuplete jarmary, kde byly uloženy svíčky hromničky, vytáhla maminka svůj Popelčí oříšek na parádu. Byla v něm brož se skleněnými očky a hřebínek do

vlasů, jež se pro večer v divadle osvobodily z věčně uvázaného šátku. Pak jsme nanosili z korýtka pod domem vody do všech hrnců a plechačů i do měděnce, aby bylo na koupání pro všechny, a všichni jsme dostali příkaz vyleštit si šúvixem boty. A tak jsme se brali z Benecka k Mrklovu, svítíce nablýskanými botami po tkalcovském stezničku, tatínek s hodinkami na vestě a s holí, maminka s parapletem, a v duši jsme nesli očekávání svátku.

Dnes je to hospoda skromná, přihrblá, nachýlená, přisedlá k okraji silnice, tak jak se stařeny drží života posledním drápkem. Snad to bylo i tenkrát skromné stavení, hospoda šitá na tkalcovskou míru, ale mně se podnes udržel v mysli sál plný nedělních tetek a strejců. Šatstvo, které vyrukuje z jarmar o svatbách, o poutích, o funusech, tvořilo kulisu svátku. Osoby, které jsem znala jen ve sklonu při pracovních úkonech, záda co podložku pod nůši klestí či opěru pro loktuši sena, záda tvarovaná do skoby nad brázdou, všechno se pro ten večer narovnalo jako ve škamnách při vizitaci. Věru nemohli nikde vzdát divadlu hold důstojnější.

A tak jsme usedli do řady mezi nedělní publikum a maminka nás seznamovala. Tuhlečky sedí Miluška, támhle Amálka. Ta v kvítkovým šátku je neteř po půlbratranci. Až přijde na jeviště zpívat pan Honců, von je tady pekař.

Hledala jsem podle titulu hry, kde by byla árie pro pana Honců. Dávali Štechovo „Třetí zvonění“ a tam přece není v textu píseň.

„I třá tam nebyla předepsaná. Pan Honců má hlas jako cherubín a lidi si ho rádi vyposlechnou. Žádnýho nikdy nevošidil.“

Tetičky napravo nalevo kývaly, chválily hlas i pekařovo dílo a neteř po půlbratranci doložila, že až přijde na jeviště nevěsta ve svatebním, tak ty šaty že šila Aninka tady v Mrklově pro jednu jistou do Štěpanic a ta že je ráda půjčila, jen ať parádujou. Aninka že se vyučila v Jilemnici ... A tak se to kouzelné klubíčko vzájemnosti kutálelo mezi jevištěm a hledištěm a připřádalo jedny k druhým. Každého herce na prknech té hospody vlastně vítalo publikum na dvakrát: jednou v jeho životní roli, čím mezi nimi vpravdě byl, a podruhé v roli, kterou na sebe oblékl v tom divadelním kuse. Pan Honců odezpíval píseň o milování, protože ta se hodí všude, kde je řeč o lásce, a láska je v každém představení, aby si lidi přišli na své. A tetka s tetkou se přes hlavy lidí domlouvaly, že kdyby nemusel býval František ze mlejna na funus s kapelou, to že by byla teprve paráda jak se patří!

Nikdy jsem neměla tak silný pocit citové účasti na divadelním

představení jako v té mrklovské hospodě před málem půl stoletím: sví lidi hráli svým a mne vtáhli mezi sebe.

Uvažuji-li dnes o smyslu a poslání ochotnického divadla, zdá se mi, že mi právě ten dávný zážitek ukázal společenský význam ochotnické činnosti; nikde není tak blízko jeviště hledišti jako u ochotníků. Svoji lidi hrajou svým, řekla tehdy má moudrá panímáma a myslím, že tato mince má větší váhu než snaha po profesionální dokonalosti. Pan Honců zpíval milouně jako pekař Honců, když mísí těsto, a „pasovalo se to" k divadelnímu sálu hospody u Bubeníků líp, než kdyby byl zpíval jako Jára Pospíšil.

Čas pokročil, nad vegetačním patrem krkonošské zeleně narostl jako další patro artefakt lesa televizních antén. Televizní obrazovka přiblížila lidem tváře i výkony profesionálních herců a zvedla divácké nároky. Kdyby se na sále u Bubeníků sešlo dnešní mrklovské publikum, měřilo by metrem televizního diváka. Nemyslím však, že by proto mělo ochotnické divadlo zajít na oubytě: vždyť gusto zahrát si komedii žije v lidech dál, tak jako žije potřeba nedělí a svátků, potřeba vyzout se z trampoty všedního dne a tak jako neodumřela potřeba lidské vzájemnosti. Kde ono „gusto z komedie" spojí pár lidiček dohromady, tam budou bohatší nejen o jeden večer divadelního představení, ale především o stovku pospolitých večerů, jež vlastnímu představení předcházejí, neboť k jevišti patří i kouzlo zkoušek a zákulisí. Přála bych ochotníkům, ať si umějí víc vychutnat, že si vespolek na něco hrajou, a míň si připustí starosti, jak se vytáhnout k laťce profesionálů.

Pro gusto z hraní, pro veselou lebedu v zákulisí jsem si taky s ochotníky omočila: vždyť jsem pro vrchlabský divadelní spolek „Šír" psala svou první hru „Jak přišla basa do nebe". I když se hra zalíbila dřív pražským profesionálům než těm svým doma, přece jsem za éry „Basy" okusila s ochotníky všelicos. V galerii ochotnických „Tuláčků s basou" vidím znovu vrchlabského doktora Thiela, jak s téměř lékařskou etikou hájí svíce života proti kmotřičce Smrti (— dnes je to velký pán v Hradci), a vidím bydžovského Zdeňka Smutného (— v Bydžově vybavili nebeskou scénu ženským pěveckým sborem svaté Cecilie), a vidím rokytnickou „Basu", kde si děti v roli andílků i čertíků odcvičili spartakiádní skladbu, ba vybavuje se mi i svatá Petra tam, kde se mužských pro role nedostávalo (— však i v tovární strážnici bývá ženská), a vzpomínám na hosta, který se mi představil u našich dveří: „Tož já su ten isté Tuláček a idu sa opýtat, esli bysme si vašu hru o téj

base mohli zahrát u nás po valašsky s cimbálom." A tak se s tou galerií Tuláčků radím, kam až může autor couvnout, aby těm všem, kdo si chtějí na půdorysu jeho hry vyhrát podle vlastního gusta a daných možností, nepřekážel a nekazil jim radost. Snad mu bude nejlíp, když odloží ambice profesionála s kabátem v šatně a přijme partnerství ve hře, do níž ho přibrali, a je s nimi klukovsky rád, že jsou ještě lidi na světě, kteří si rádi na něco spolu hrajou. Připíjím jim na přátelství: pro radost ze hry, pro těšení na průby, pro šťávu večerů za kulisami, pro přitrefuňky nechtěné i nastrojené, pro nespoutaný smích — já autor se na vás nezlobím ani za přidanou parádu, ani za zbrebtanou větu. Ale jestli mohu o něco poprosit či přistrčit k všimnutí, až budete připravovat plány, tak tedy prosím za děti. Představení pro děti není nikdy dost a dítě je divák nejvděčnější. Na venkovské štace nejezdí tolik profesionálních divadel, aby to stačilo pro vystavění můstku mezi dětským světem a živým divadlem, můstku tak pevného, aby vydržel i v dospělosti vodit je do divadla. K prosbě za dětského diváka připojuji svůj babičkovský zážitek:

Byla jsem s vnoučkem-předškolákem na divadelním představení. Trojlístek známých pohádek hráli tři herci se všemi parádami, na jaké děti zaberou: moře se vlnilo, čerti se ženili, v hradě strašilo, obušek skákal z pytle ven. Co se ti nejvíc líbilo, Tomášku? Neříkal nic, protože venku mezitím krásně napršelo moc kaluží a musel si do nich ťapnout. Až večer, když usínal, mi zašeptal verš, jakým zahovořila v pohádce zlatá rybka na rybáře:

„Jsem dcera krále moří
z nesmírné hlubiny.
Tak jako slunce hoří,
tak září v moři
mé zlaté šupiny."

A chtělo se mi poděkovat v té chvíli herečce-zlaté rybce, že ukázala dítěti cestu ke kráse.

EDIČNÍ POZNÁMKY

Úmysl připravit sborník k dvoustému výročí ochotnického divadla na Vysocku vznikl před ustavující schůzí přípravného výboru oslav počátkem března 1984. Podnětem byly rovněž příklady z minulých výročí, hodnotící místní divadelní tradici, například Památník vysockého Krakonoše, vydaný roku 1886 ke stému výročí, jeden z prvních tisků tohoto druhu na našem území, podobně jako další dva tisky, vydané ke 150. a 180. výročí vysockého divadla. Tento čtvrtý sborník navazuje na předchozí i v tom smyslu, že je doplňuje seznamem inscenací souboru Krakonoš za posledních dvacet let.

Poněvadž dvousté výročí není už jen záležitostí vysockých ochotníků, nýbrž celé české kulturní veřejnosti, je tento sborník rozšířen na celou oblast západního Podkrkonoší, tedy na větší část semilského okresu a část Východočeského kraje.

Do sborníku byly zařazeny i starší texty, které jsou dnes téměř nedostupné. Jde o autory: Jan Buchar (Jánošík — z knihy Co se kdy u nás šustlo, 1975), Věnceslav Metelka („... aby na více místech podobně květlo kvítí českých slov" — z knihy Ze života zapadlého vlastence, 1982), Jaromír Horáček (Není ochotnik jako ochotnik — z knihy Nic kalýho zpod Žalýho, 1963), Prokop Hásek (Poslední Passepartout vzpomíná — ze sborníčku Památník k oslavám 180. výročí vzniku ochotnického divadla ve Vysokém nad Jizerou, 1966), Františka Hejralová (Z boudy — ze stejného sborníčku, 1966). V těchto případech byly v autorských textech provedeny většinou jen formální zásahy v souladu se současnou ediční praxí.

Sborník Divadlu vysockému na mnoho mil rovno nebylo sleduje především dva cíle: dokumentovat bohatý a složitý vývoj ochotnického divadla ve Vysokém nad Jizerou a v severní části Podkrkonoší a zároveň faktografická data oživit vzpomínkami nebo beletristickými črtami.

Pro základní informaci našich čtenářů přinášíme stručné údaje o autorech jednotlivých příspěvků:

Prof. PhDr. František Černý, DrSc. (1926), řádný profesor dějin českého divadla na filozofické fakultě Univerzity Karlovy, hlavní redaktor Dějin českého divadla vydávaných v nakladatelství Academia. V období 1965—1973 člen exekutivy Mezinárodní federace pro divadelní výzkum, v letech 1967—1971 její prezident. Je autorem studií

a publikací o dějinách českého divadla 18.—20. století (Hana Kvapilová, život a dílo, 1960, 1963, Theater-Divadlo, 1965, Měnivá tvář divadla aneb Dvě století s pražskými herci, 1978, Hraje František Smolík, 1983, Sto let Národního divadla, 1983). Působí jako divadelní kritik a publicista (Pozdravy za divadelní rampu, 1971).

JUDr. Václav Lukáš (1912), nositel vyznamenání Za vynikající práci, dlouholetý ředitel Státního archívu v Liberci a vědecký pracovník Muzea skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou. Stál u zrodu Vlastivědného muzea ve Vysokém nad Jizerou. Je autorem statí o českém sklářství a o minulosti a kulturní historii Vysocka.

JUDr. Zdeněk Kokta (1920), člen advokátní poradny v Olomouci, přední odborník a organizátor v amatérském divadle. Stál u zrodu Svazu českých divadelních ochotníků, ochotník i režisér, člen porot Národních přehlídek vesnických a zemědělských divadelních souborů ve Vysokém nad Jizerou, ředitel Školy režisérů SČDO, člen ústředního výboru SČDO.

Zdena Bémová (1957), pracovnice Okresního kulturního střediska v Semilech v oddělení zájmové umělecké činnosti, metodička úseku slovesných oborů.

Věnceslav Metelka (1807—1867), školní pomocník v Pasekách nad Jizerou, písmák, zakladatel Krkonošské houslařské školy, všestranný muzikant, horlivý zastánce českého jazyka, milovník divadla. Jeho zápisky se staly podkladem k napsání knihy Karla Václava Raise Zapadlí vlastenci.

Františka Jandová (1896—1986), dlouholetá ředitelka Vlastivědného muzea ve Vysokém nad Jizerou, autorka vlastivědných a národopisných studií. Byla zvolena čestnou členkou Národopisné společnosti československé při Československé akademii věd.

Jaromír Horáček (1900—1976), významný kulturní činitel rodného Jilemnicka. Zaznamenával příběhy lidí z vesnic, jejich rčení a nářečí, lidové pověsti. Tento cenný soubor ze života horského lidu vydal ve svazcích: Krkonošský muderlanti, 1958, Nic kalýho zpod Žalýho, 1963, Muderlanti zpod Žalýho, 1966.

Jan Buchar (1895), povoláním učitel. Z lidového vypravěče veselých příběhů z okolí Mříčné přerostl ve známého autora poudaček: Co se kdy u nás šustlo, 1975, Co se šustlo taky jinde, 1980, Bylo hůř a lidi nechválili, 1984.

Prokop Hásek (1901), autor řady poudaček z Vysocka, část z nich vydána v souboru Floriánovy úsměvy, 1982.

Zasloužilý umělec Karel Palouš (1913), laureát státní ceny Klementa Gottwalda, bývalý ředitel Realistického divadla Zdeňka Nejedlého v Praze, na jehož scénu uvedl také tři inscenace lidových her z Podkrkonoší.

Františka Hejralová (1895—1967), dlouholetá členka divadelního souboru Krakonoš ve Vysokém nad Jizerou. Od roku 1933 pracovala jako domovnice divadelní budovy, s ochotníky hrála, napovídala a starala se o divadelní garderobu.

RNDr. PhMr. Marie Kubátová (1922), česká spisovatelka. V Podkrkonoší našla základnu pro své četné literární práce, například: Daremný poudačky, 1956, Krakonošův rok (spolu se svou matkou Amálií Kutinovou), 1958, Pohádky o Krakonošovi, 1971, Legenda o bílé paní, 1978, Třikrát denně kapku rosy, 1979, Matka kopce, 1980, Recept na štěstí, 1981, a další. Z její dramatické tvorby uveďme alespoň: Jak přišla basa do nebe, 1957, Jak Krakonoš s Trautenberkem vedli válku, 1983 a množství rozhlasových a televizních her.

Dokumentární fotografie, zařazené do tohoto tisku, se vážou k Vysokému nad Jizerou, část jich však zasahuje do širší oblasti podkrkonošského regionu. Převážně jde o snímky dosud neznámé či neuveřejněné; kromě fotografií ze soukromých alb nebo archívů jsou uloženy v muzeích ve Vysokém nad Jizerou, v Jilemnici a ve Vrchlabí a v archívu Divadelního souboru Krakonoš ve Vysokém nad Jizerou.

Miroslav Kubát

Vysoké nad Jizerou

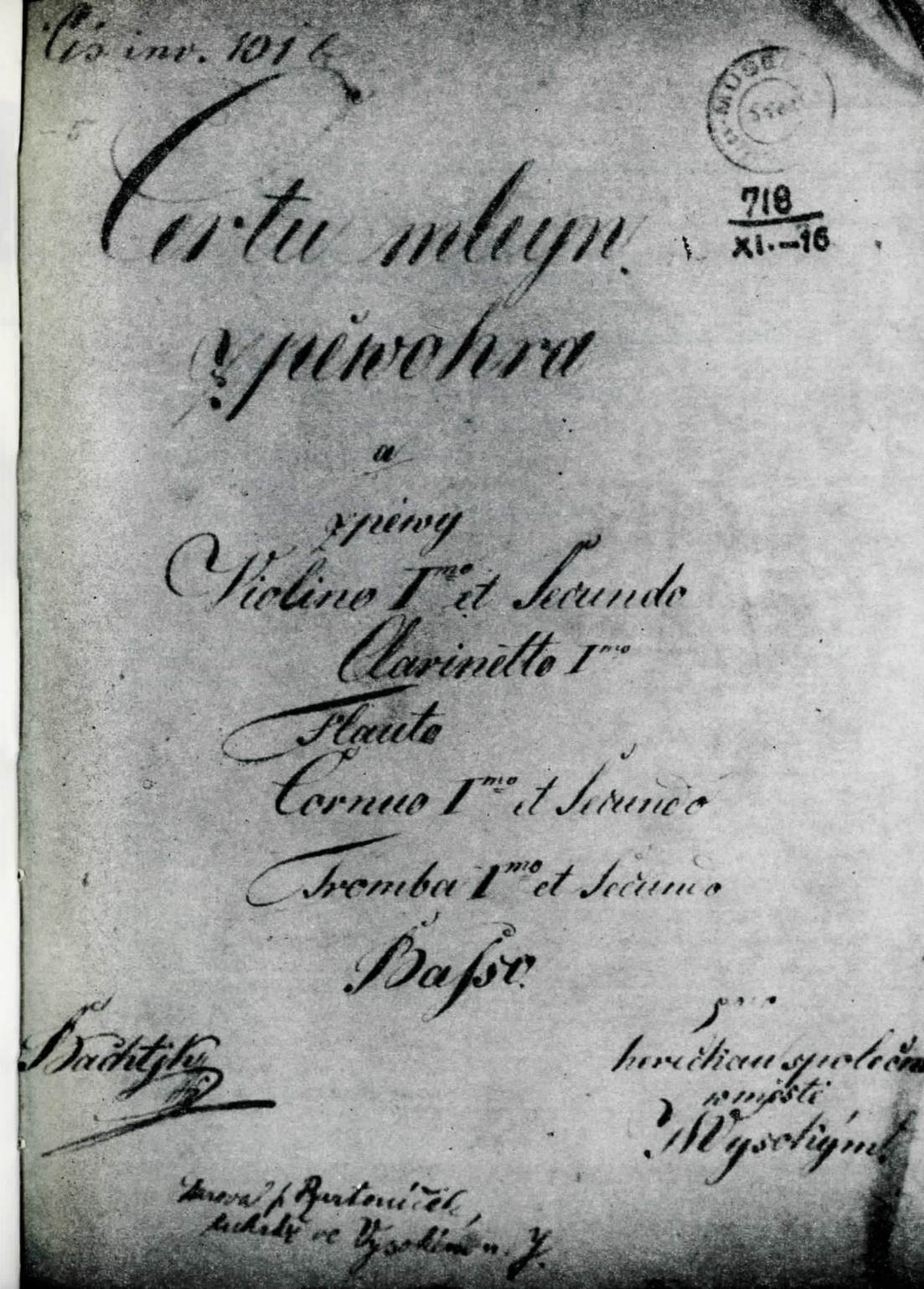
Městečko Vysoké nad Jizerou vzniklo v první polovině 14. století na jednom z výběžků Jizerských hor v nadmořské výšce kolem sedmi set metrů. Je odtud nádherný pohled na západní část Krkonoš. S připojenými osadami Stará Ves, Sklenařice, Tříč a Helkovice má jeden a půl tisíce obyvatel. Dlouhé zimy, spousty sněhu a závěje, čerstvé povětří, velká vzdálenost od železnice a donedávna častá odříznutí od světa i v silniční dopravě — to vše dalo městečku zvláštní ráz života jak společenského, tak i kulturního. Vysoké nad Jizerou má také bohatou lyžařskou tradici. V roce 1903 za pomoci pražských a jilemnických lyžařů zde založili třetí lyžařský klub v českých zemích. Stovky sportovních cen, Vysočtí jim říkávali „dantesy", jsou vystaveny ve zdejším vlastivědném muzeu. Vysočtí však jsou hrdi i na další tradice. V roce 1868 se zde konaly protirakouské mítinky. Připomínáme si tu pokrokové tradice „ševců Matoušů". Vlastenecké odkazy se odrazily do protifašistických bojů, při kterých Vysočtí ztratili mnoho životů.

V současnosti je Vysoké nad Jizerou střediskem horské zemědělské výroby státního statku, ale také vyhledávaným místem rekreačním. Pracovníci zdejší nemocnice přeměněné na Ústav pro chirurgii a plastiku ruky si složitými operacemi po haváriích získali věhlas daleko široko. Čilá tělovýchovná jednota v akci „Z" postavila novou tělocvičnu s ubytovnou a nový lyžařský areál Šachty. Pozadu nezůstali ani vysočtí požárníci; vybudovali rovněž svépomocí požární zbrojnici, ve které se již v roce 1984 pořádaly patronátní večery hostujících divadelních souborů. V akci „Z" si obyvatelé Vysokého nad Jizerou dále postavili novou mateřskou školu, školní dílny a i jinak přispěli ke zvelebení svého města.

Vysokému nad Jizerou se nevyhýbá ani dodavatelská investiční výstavba. Po přestavbě nemocnice došlo na nákupní středisko, na rekonstrukci hotelu Morava, na zdravotní středisko i na přestavbu zotavovny ROH Větrov. Žáci a zaměstnanci zdejšího zemědělského učiliště si dobudovali internát, provozní haly a další potřebné stavby. Nedaleko střediska státního statku vzniklo nové sídliště rodinných domků. Zatím nesplněný sen o novém domě divadelním řeší ochotníci rekonstrukcemi budovy Krakonoš, a to tak, aby stavební práce neomezily každoroční divadelní přehlídky.

Závěrem bych rád jménem vydavatele i vysockých ochotníků poděkoval všem, kteří přispěli do tohoto sborníku; především autorům statí, fotografům a občanům z Vysokého nad Jizerou a okolí, kteří pietně ukládají — a nám poskytli — doklady o ochotnickém divadle. Dále univerzitnímu profesoru dr. Františku Černému, DrSc., a dr. Jaromíru Jechovi, CSc., za odborné rady a jazykovou úpravu. Věřím, že tato kolektivní práce bude důstojným zhodnocením pokrokových kulturních tradic a dějin českého divadla v Podkrkonoší.

Miroslav Kubát

OBSAH

František Černý, Divadlu vysockému na mnoho mil rovno nebylo 7
Václav Lukáš, Tradice stále živá 11
Zdeněk Kokta, ... a tradice nejnovější 27
Zdena Bémová, Semilsko po Roce českého divadla 37
Inscenace vysockých ochotníků od roku 1966 43

Věnceslav Metelka, „... aby na více místech podobně květlo kvítí českých slov“ 46
Františka Jandová, Jak jsem se dostala na jeviště 50
Jaromír Horáček, Není ochotnik jako ochotnik 53
Jan Buchar, Mříčenské ochotničení 57
Jan Buchar, Jánošik 60
Prokop Hásek, Poslední Passepartout vzpomíná 61
Františka Hejralová, Z boudy 64
Karel Palouš, Má cesta za lidovým divadlem 68
Marie Kubátová, „Do divadla se sluší v nedělním“ 74

Ediční poznámky 79
Vysoké nad Jizerou 82

DIVADLU VYSOCKÉMU NA MNOHO MIL ROVNO NEBYLO

SBORNÍK K DVOUSTÉMU VÝROČÍ OCHOTNICKÉHO DIVADLA V PODKRKONOŠÍ

Vybral a uspořádal Miroslav Kubát
Dokumentární fotografie
Typografie Karel Šejna
Vydalo nakladatelství Kruh
v roce 1986 jako zájmový náklad
pro Okresní muzeum
Českého ráje v Turnově
Edice Kraj
Odpovědná redaktorka Anna Kratochvílová
Výtvarný redaktor Miroslav Klouda
Technický redaktor Miroslav Všetečka
Vytiskl TISK, knižní výroba, n. p., Brno,
závod 4, Přerov
1. vydání. Náklad 4500 výtisků
Stran 88. AA 9,17, VA 10,08.
46-009-86. kult. 941/85. 402/85.6
Tematická skupina 09
Vázané 20 Kčs

DIVADLU VYSOCKÉMU NA MNOHO MIL ROVNO NEBYLO

KRUH